HUDUTLARIN KANUNU

yılmaz güney

HUDUTLARIN KANUNU

Bu kitap Başaran Matbaasında dizilmiş ve Ufuk Matbaasında basılmıştır.

Birinci basım 1977

Dağıtım : GÜNEY FİLM

Güney Filmcilik
Sanayi ve Ticaret A. Ş. Yayınları
Senaryo Dizisi : 11

HUDUTLARIN KANUNU

LÜTFİ Ö. AKAD - YILMAZ GÜNEY

- Filmin Öyküsü
- Senaryo
- Basında Hudutların Kanunu

Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A. Ş. Yayınları
Sakızağacı Cad. Güney Han No. 2 Kat 1 Beyoğlu

Güney Filmcilik Halkla İlişkiler Bürosu tarafından
basıma hazırlanmıştır.

FİLMİN ÖYKÜSÜ

Güneşin altında cayır cayır yanan kerpiç evleri, toz duman içinde meydanı, kör, topal, çolak insanlarıyla Deliviran köyü, yıllar yılı alışageldiği sıradan bir gün yaşıyor. Beş atlı yaklaşmakta. Önde Bekir bir ölü taşıyor. En arkadan gelen Hıdır. Onun ağası ölü. Karşıya geçerken jandarmayla çatıştı. Üsteğmeni yaraladı. Kendisi canından oldu.

Çocuklar oyunu bırakır, ses kesilir, kadınlar, yaşlılar bakarlar. İki yaşlı ölüyü attan aşağı alır. Kucağındaki bebeğe sımsıkı sarılmış kadının önüne bırakırlar. Kadın erkeğine bakar. Çocuğuyla birlikte üstüne kapanır sonra. Yüreğinden bir çığlık kopar.

Hıdır bir köşeye çömelmiş, yarım kalmış bir ağızlığı oymakta. Suskun...

Uzaktan bir motor sesi duyulur. Bir cip yaklaşır. Köyün dışında durur. Yeni gelen üsteğmen tek başına iner ve köye doğru ilerler. Muhtar asker selamı vererek hazırolda karşılar onu. Ölünün akrabalarını sorar üsteğmen.

«Akraba... Hepimiz akraba.»

«Kimin ağasıydı?»

«Hıdır var...»

Muhtar Hıdır'ı gösterir. Öbek öbek çömelmiş insanlar, üsteğmen önlerinden geçerken ayağa kalkarlar. Askerliğini yapmış olanlar «esas vaziyette» selam durur, yaşlılar ellerini göğüslerine götürürler. «Nasıl oldu bu iş?» diye sorar üsteğmen. Hıdır

başını kaldırıp bakar sadece. Bekir yanıtlar onun yerine. «Yakalandı, çarpıştılar... Biri yaralandı, diğeri öldü... Eyle yazılmış anlına...» Üsteğmenin öfkeli eli palaskasına gider. Hıdır onun silahsız geldiğini görür. Üsteğmen muhtara döner, böyle giderse köyü nakledecekler. Ayrılırken Hıdır'ın önünde durur bir an, «başın sağolsun.» Hıdır arkasından oğlu Yusuf'a işaret eder. Yusuf atını getirir. Hıdır Yusuf'u terkisine alıp tepelere doğru kopup gider.

Cip uçsuz bucaksız tepeler ve düzlükler arasından hızla geçmekte. Birden bir atlı çıkar önüne. Bir süre yarışır ciple. Cip arayı açar, atlı dağlara vurur. Sonra cipin karşısına çıkar yine, yarışır, cip hızlanır, Hıdır yine tepelere sürer atını dört nala... Yine cipin önüne çıkar... Cipin içinde bir adam. Ve bir atlı ciple yarışıyor. Atlı meydan okur gibidir. Hıdır yazgıya meydan okuyor.

Türbesi, camileri, kaçak malların satıldığı havuzlu çarşısı, kemerli sokakları, küçük kaleleri andıran bir iki ağa konağı ve jandarma karakoluyla kasaba...

Karakolda üsteğmenin odası... Bir tahta masa. Duvarda asılı Türkiye haritası, dolap, iki iskemle. Ali Cello ve Hasan Derviş oturmaktalar. Kasabanın eşrafı bunlar. İşleri kaçakçılık. Kendilerini tehlikeye atmazlar. Sınırdan mal geçirmek, mal getirmek için Ali Cello adam besler. Kaçak malları dükkanında satar. Hasan Derviş bir gün önce beş bin baş hayvan getirmiştir. Karşıya geçirecek adam bulamıyor. Ortalık karışık. Üsteğmeni ziyarete gelmişler, «paketleriyle» birlikte. Üsteğmen reddediyor «hediyeleri».

Bir de Duran Ağa var. Uçsuz bucaksız toprakları, sayısız sürüleriyle Duran Ağa. Kaçakçıların başı. Konağının avlusunda iki kilim yayılmış bir kerevette gecelik entarisinin üstüne giydiği ceketi, takkesi ve tesbihiyle yan gelmiş. Arkasında kahyası Aziz el pençe divan... Hıdır'a elini uzatıyor Duran Ağa. Hıdır, elini sürüyor, sonra dudağına ve başına götürüyor. Anlaşıyorlar. O gece beş yüz davarı karşıya geçirecek.

Hıdır Duran Ağanın konağından çıkar. Karakola gider. Üsteğmen onun da rüşvet vermeye geldiğini sanır. Hıdır yeni bitirdiği ağızlığı verir ona. Yusuf'u sorar üsteğmen. Anası ölmüştür, Hıdır yanında gezdirir onu. Üsteğmen bu işi bırakmaları gerektiğini söyler.

«Acımızdan ölürüz» der Hıdır.

«Başka iş tutun.»

«Ne?»

«Toprak, herkes gibi.»

«Yok... Yaramaz toprak.»

«Sana bir teklifim var. Hem daha tehlikesiz. Geçişleri bize ihbar et.»

«Caiz mi?»

«Niye olmasın, kanuna karşı gelmek caiz mi? Bize yardım edersin.»

«Caiz değildir, bana müsaade.»

Bir an kapıda durur Hıdır.

«Bir kere ihbar yaparım. Bu gece geçecekler.»

«Kim?»

«Ben!»

Ali Cello ile Hasan Derviş hanın avlusundaki havuzun musluğunda ayaklarını yıkıyorlar. Hasan Derviş konak yerinde bekleyen koyunları bir an

önce sınırdan geçirmek istiyor. Ama Ali Cello hiç oralı değil. Bu sıralar sınır boyu çok sıkı. Karşıya kuş uçmaz oldu. Her zamanki fiyata ise katiyyen olmaz. Hıdır geçmiş diyor Hasan Derviş. Ali Cello inanmak taraflısı değil. Hıdır'ın adamı Topal, dükkana yaklaşır. Ali Cello'ya mal geldiğini söyler. Hasan Derviş Hıdır'ın getirdiğinden emin. Topal malın bulunduğu yere götürür Ali Cello'yu. Hasan Derviş Cello ve adamlarının peşine takılır. Mağaraya yaklaştıklarında silahlı bir adam çıkar önlerine. Bir ıslıkla haber verir. Abuzer'le Hacı karşılar gelenleri. Hıdır bir önceki gece geçmiştir sınırı, mal getirmiştir. Dört bine verir. Ali Cello hiç hoşnut kalmamıştır Hıdır'ın geçmesinden. Poturunun içinden çektiği torbadan parayı çıkarır. Adamları Durdu ve Mardinli malları yüklemek için mağaraya girerler. Hıdır'la dört arkadaşı atlarına binip uzaklaşırlar. Hasan Derviş peşlerinden koşar. Hıdır'ı ikna edecek kendi malını da geçirmesi için. Koyun başına on lira veriyor. Hıdır dinlemez onu. Hasan Derviş yalvara yakara, kan ter içinde koşar peşlerinden, Deliviran köyünün yakınlarına kadar. Hıdır geriye dönüp bakmaz bile. Köye yaklaştıklarında Yusuf'un onlara doğru koştuğunu görürler. Hıdır'ın yüzü aydınlanır. Çeker oğlunu atının terkisine. Hasan Derviş güneşin altında yolun ortasında kala kalır.

Çavuş üsteğmeni kalacağı eve götürür. Öğretmen Ayşe de aynı evde kalmaktadır. Çaylarını içerken konuşurlar. Ayşe'nin yakında tayini çıkacaktır. Deliviran köyüne...

Hıdır'la arkadaşları köyün bir kenarında oturmuşlar. Bir teneke ayran. Tası daldırıp dolaştırı-

yorlar. Ortada soğan, marul, peynir. İsmail yakında düğünü yapacak ama, para gerekli. O bir tanesini alamazken Abuzer'in üç avradı var. Bir düzine de çocuk. Şu Hasan Derviş'in koyunlarını bir geçirseler... O sermayeyle kendi hesaplarına çalışırlar. Hıdır yeni bir ağızlığa başlamış. Sorar.

«Kendi hesabımıza...»

Bekir yanıtlar.

«Olmaz bir iştir. Bir yakalandık mı... Harab oluruz. Elde avuçta bir şey kalmaz... Biz işçiyiz o kadar. Duran Ağa, Hasan Derviş, Abdülresül Ağa... Onlar başka... Bize Hasan Derviş'in davarını geçirmek yeter.. Eyle mi Hıdır?»

Hıdır Hacı'nın uzattığı tası diker. Gömleğinin yeniyle ağzını siler. Hepsi onun sözüne bakıyor.

«Hasan Derviş Ali Cello'yla çalışır. Niye bize geldi şimdi? Hudut çok sıkı... Ali bunu bilir... Hasan kendi ticaretini bilir... Davarına acır... Lakin bize kimse acımaz. Ha sen geçir davarı... Ama ölmüşün kalmışın ehemmiyeti yoktur. Beş davar geçsin... Caiz mi?»

Ali Cello Hasan Derviş'le dükkanının önünde oturuyor. Bir önceki gece Hasan Derviş'in sürüsünden ikiyüzelli koyunu karşıya geçirirken jandarma kıstırdı adamlarını. Durdu kaçtı, Müslim sağ ele geçti. Karakolda şimdi. Üsteğmen sorguya çekiyor. Ali Cello sıkıntılı. İki adamını yitirmiş, bir adamını kaptırmış. Ya konuşursa... Sınırdan geçmenin mümkünü yok. Hasan Derviş ise mal derdinde. Geride dörtbin baş hayvan daha var. O ise elindekileri geçiremiyor. Ali Cello bu işin böyle gitmeyeceğini bilir. Ticaretinin yürümesi gereklidir. Mardinli'ye işaret eder, «Gaffar'ı bul bana.»

Hıdır'la arkadaşları kebabçının küçük masalarına otururlar. Ayran ve beyaz şarapla birlikte kebablar gelir. İçerler. Köyde bıraktıkları Bekir döner. Yolda gördükleri cipte maarifin adamları vardır. Köye okul yapacaklarmış. Muhtar karşı çıkmıştır. Bekir de öyle... Ne gerek var okula. Daha kendilerine ev yapamıyorlar, okulu nasıl yapacaklar. Hacı bir kahkaha koyverir. Hıdır'ın eli Yusuf'un başına gider. Okşar Yusuf'un başını... Topal yaklaşır onlara doğru. Uzakta durur, işaret eder. Hıdır yavaşça kalkar. Topal birşeyler anlatır ona. Hıdır yerden bir taş alır Yusuf'a doğru atar. Masaya düşen taşla kalkar Yusuf, babasına gider. Hıdır kulağına birşeyler söyler. Yusuf koşarak uzaklaşır. Hıdır masaya döner yine, bir şey olmamış gibi oturur, içmeye devam eder.

Üsteğmen karakola girerken köşeden bir gölge çıkar. Gaffar... Az sonra üsteğmen karakoldan çıkar, gölge peşinde. Kalabalık çarşıdan, yüksek duvarlı tenha sokaklardan geçer. Arkasında Gaffar... Sessiz, bir köşeden öbürüne süzülerek ansızın bir kemerin gölgesinden çıkarak fırsat kolluyor. Yusuf görüyor Gaffar'ı ve koşarak babasına haber vermeye gidiyor. Üsteğmen kaldığı eve giriyor. Gaffar'ın gölgesi kapıya düşüyor.

Öğretmen Ayşe'nin Deliviran köyüne tayini çıkmış. Fakat köylüler sabah giden maarif müdürüne zorluk çıkarmışlar.

«Biraz aksi insanlar» diyor üsteğmen, «belki de hükümet adamı istemiyorlar aralarında. Ne de olsa işleri gizlilik istiyor.»

«Ben hükümet adamı mıyım?»

«Onlara göre öyle sayılırsınız.»

Evden çıkıyor üsteğmen. Kemerlerin gerisinde belirsiz bir karaltı var. Gaffar sessiz ve süratli yan sokağa giriyor. Bir köşeye siniyor. Üsteğmen ona doğru gelmekte. Silahını doğrultuyor Gaffar. Üsteğmen önünden geçiyor. Nişan alıyor Gaffar, tetiği çekecek. Yan sokaktan eşeğini yedeğe almış bir ihtiyar çıkıyor, üsteğmeni örtüyor. Silahını indiriyor Gaffar, sonra koşuyor avının peşinden. Kaçırmıştır.

Hıdır ve arkadaşları kebabçıda. Yusuf gelir, Hıdır'a anlatır gördüklerini. Biraz sonra ikiyüzlü şamatasıyla Hasan Derviş girer aralarına. Yiğitleri, aslanlarıdır onlar. Nasıl olur da kasabaya inip ona haber vermezler. Birazdan asıl konuya gelecek, ama olmuyor. Ali Cello ve adamlarının geldiğini görünce bir kenara çekiliveriyor. Ali Cello Hıdır ve arkadaşlarını ihbarla suçlar. Kavga çıkar. Hıdır'ı karakola çağırmak için gelen çavuş ayırır onları. Hıdır oturduğu yerden yavaşça kalkar.

«Vaz geç sen bu fikrinden» der Ali Cello'ya önünden geçerken.

«Ne fikri?»

«Ne olduğunu sen bilirsin.»

Üsteğmenin karşısında iki eli iki dizinin üstünde oturur Hıdır. Köye okul gereklidir. Bir de Yusuf'u düşünmelidir, Yusuf ne olacak... Hıdır bir şey söylemez. Kalkar, sessizce çıkar gider. Arkadaşları karakolun önünde onu beklemekteler. Yusuf işaret eder Hıdır'a. Gaffar'ın gölgesi... Üsteğmen karakoldan çıkar bu sırada, cipe biner. Hıdır arkadaşlarından ayrılır, hızla sürer atını. Gaffar cipin peşinde... Yolu rahatlıkla görebileceği bir yerde du-

rur. Cip yaklaşır, Gaffar ateş eder. Üsteğmen ve çavuş dışarı fırlarlar. Gaffar nişan alır ama ateş edemez. İki el silah sesi duyulur, Gaffar'ın silahı düşer. Sürünerek kaçar. Üsteğmen ve çavuş koşarak gelirler, silahı bulurlar. «Kimdi o ateş eden?» diye sorar çavuş. Üsteğmen uzakta atına atlayıp uzaklaşan Hıdır'a bakar, cevap vermez.

Hıdır köye girerken, köylüler okul meselesini tartışıyorlar. Bir heyet kurup, kasabaya gönderecekler, onlara okul gerekmez. Hıdır da gider heyetle. Hıdır'a bakarlar hepsi. Onun sözünü beklerler. «Mektep için masraf gerekmez. Konuk odası mektep olur.» Bekir duyduğuna inanmak istemez. Oysa Hıdır kararlıdır, «her köyün bir tevatürü var. Bizimkinin de mektep olsun.» Toz toprak içinde alt alta üst üste oynayan çocuklar. Bağırışıyorlar, dövüşüyorlar... Hıdır yürür. Yusuf çocukların içinden koparak ona koşar. Hıdır başını okşar Yusuf'un. Bekir yüzünde bir acılık arkada kala kalır.

Ertesi gün maarif müdürü, üsteğmen, öğretmen Ayşe köye gelirler. Okuma odasının önünde bir masa, iki iskemle... Bir ipe dizilmiş Türk bayrakları... Köylüler toplanmışlar. Okul açılıyor. Tören var... Maarif müdürü kısa bir nutuk atar. Sonra aceleyle cipine binerek uzaklaşır. Üsteğmen Hıdır'a teşekkür eder. İyi bir iş yapmıştır. Hıdır olumsuz sallar başını. Herkes kırgındır ona. İşleri bellidir onların. Yoksa acından ölürler. Üsteğmen herkes gibi toprakla uğraşmalarını söyler. Bir avuç toprak alır yerden Hıdır. Üsteğmene gösterir. Savurur rüzgara...

«Bu toprak yaramaz... Kum bu...»

Üsteğmen ilerdeki toprakları gösterir. O topraklar Duran Ağa'nındır. Öylece boş durur.

«Ekmez mi?»

«Belli olmaz... O tüccar... Büyük... Davar ticareti yapar... Bazen eker. Bakarsın eyle durur yıllarca. Onda toprak çok. Aha... Hep Duran Ağanın.»

Üsteğmen ağayla konuşacağını söyler. O zaman yarıcı çalışırlar mı? Hıdır ses etmez. Başını kaldırır üsteğmene bakar. Üsteğmen cipe biner binmez, Bekir, Hacı, Abuzer, İsmail Hıdır'ın önüne çıkarlar. Ne vardır Hıdır'ın aklında. Şimdi de onları toprağa mı bağlayacak? Duran Ağa onlara toprak verir mi? Onlar kaçak işini yapmasalar Duran Ağa davarı ne eder? Duran ağa deli mi? Hıdır kararlı ve suskundur. Yürür gider. Öylece bakarlar arkasından.

İlkönce sürdüler toprağı. Sonra tohum ektiler. Köylüler, yeni okulun öğrencileri ve öğretmen tarlanın kıyısına biriktiler hergün. Onlar çalıştılar. Bir akşam,

«Oğlun çok akıllı... Sen de okuyabileydin» dedi öğretmen.

«Ben de Yusuf gibi dolaştım babamın terkisinde... Sabah akşam atta... Huduttan köye... Sonra karşıda... Hep bele... Bir gün babamın ölüsünü hudut tellerinden aldık... Mayın vurmuş...»

«Toprak kurtarır sizi.»

Hıdır baktı öğretmene. İyice emin olmak için sordu.

«Kurtarır mı?»

«Ben çiftçi kızıyım» dedi Ayşe, «toprak kendine bakanı güldürür... Sonra da kendine bağlar.»

Muhtar baktı bir gün. «Hayır vardır inşallah» dedi. Yanındaki yaşlı sordu. «Eyle mi dersin muhtar?» Muhtar tarlaya baktı bir, «Allah büyük... Lakin bırakmazlar bunları rahat...» Ve Hasan Derviş fiyatı artırdı. Davar başına yirmibeş lira. Otuz deseler otuz verecek. Daha ne dururlardı. Hıdır az konuştu yine. «Aha davar orda... Hudut da deha orda... Varın gidin.» Gidemediler. Bekir hırsla yere attı cigarasını, ezdi. Bir tekme savurdu toprağa.

Gün ağardı ağaracak.. Hıdır tarlanın kenarına oturmuş... Düşünceli... Cigara içiyor. Ayşe evlerden birinden çıkar. Hıdır'ın karaltısını farkedince ona doğru yürür. Bütün geceyi orada geçirmiştir Hıdır. Toprağı Yusuf'tan çok mu sevdi?

«Haşa... Lakin toprak eyidir... Eyi bir iş yapmışım... Karşımda durur eyle uzanmış... Sonra ekin verecek... Tohumdan çıkacak... Boy verecek... Sararacak... Evlat gibi...»

«Güzel anlattın. Sen okumalıymışsın Hıdır.»

Hıdır oyup bitirdiği ağızlığı Ayşe'ye verir.

«Ben sigara içmem ki.»

«Gün gelir belki içersin.»

«Belki Duran Ağa toprağı satar ilerde.»

«Duran Ağa birşey satmaz... Hep alır o.. Onda para çok.. Büyük.. Toprak çok.. Para çok...»

«Birgün sen de öyle olursun.»

«Yok.. Bele iyidir. Yusuf okur, ben çalışırım.»

Evlerin aralığından önce İsmail'in üzerine abandığı at geçer, Abuzer'in yedeğinde. Hemen arkasından Bekir'in yüklü hayvanı görünüp kaybolur. Sonra bir motor uğultusu. Çavuş o gece karşıya geçmek isteyen üç kişiyi aramaktadır. Ayşe kimseyi görmediğini, Hıdır'ın da bütün gece tarla-

nın kenarında oturduğunu söyler. Çavuş gittikten sonra Bekir çıkar evlerin arasından. Hıdır'ı suçlar. İsmail yaralanmıştır. Mekteptir, topraktır, iflah etmez onları. Bu öğretmen köyden gitmelidir.

Duran Ağa Hasan Derviş'in sürüsünü davar başına yetmişbeş liradan satın almıştır. Konak yerine beyaz lüks arabasıyla gelir. Aziz koşarak kapıyı açar. Ağa fötr şapkası, paltosu, ipekli boyun atkısı ve tesbihiyle iner arabadan. Hıdır'ı çağırtmıştır. Ve Hıdır gelir. Sürü karşıya geçecektir. Hıdır yanıt vermez. Önüne bakar.

«Hıdır...» der Duran Ağa.

«O iş bitti.» diye yanıtlar Hıdır.

«Yani o toprak seni iflah eder mi sanırsın?»

«Kısmet...»

«O kısmeti ben vermedim mi? Yediğin ekmeği inkar mı edersin?»

«Ekmek yedik... Allah şahit... Lakin çalıştık... Hem de canımızı koyduk ortaya...»

«Verdiğim gibi geri de alamam mı?»

Hıdır bakar Duran Ağaya... Ta gözlerinin içine... Duran Ağa bakamaz ama Hıdır'ın gözlerine. Hıdır'ın yüzünde tek bir çizgi kıpırdamaz, sesi sakin ama derinden gelir,

«Mahsul kalkıncaya kadar kimse alamaz ağa... Bele...»

Atlar atına Hıdır. Dört nala kopar gider. Duran Ağa Aziz'i çağırır yanına. Kulağını efendisinin ağzına dayar kahya, iki büklüm.

«Hıdır'a benden bir haber göndereceksin... Hem de bu akşam.»

Hıdır ağır ağır köye yaklaşmaktadır. Önünde uzanıp giden tarlaya bakar. Bulutlar iyice alçal-

mış, Hıdır'ın üstüne çökecek gibi... Tarla öylece durur önünde... Uzaktan iki küçük karaltı farkeder Hıdır. Yaklaşırlar. Bir ihtiyarın yedeğindeki eşeğe yan oturmuş Ayşe öğretmen.. Öbür eşekte bir kaç parça eşya. Bekir okulu yakmış, öğretmen kasabaya gidiyor. Hıdır hızla sürer atını. Okuldan kara dumanlar çıkıyor. Bekir sıraları, pencerelerden dışarı atıyor, bağırıyor, küfrediyor. Sonra fırlar dışarı Bekir. Hıdır'ı görür. Üstü başı kapkara, ter içinde, «al senin mektep». Gülmeye başlar. Kahkahalarla... Çaresizliğini, öfkesini, umutsuzluğunu haykırır Bekir... Ağlıyamaz Bekir... Güler... İki tokat patlar suratında. Geri geri gider. Hıdır döner arkasını okula doğru yürür. Bekir silahını çeker düştüğü yerden. Hıdır döner geri. Bekir ateş eder tutturamaz. Hıdır «Bekir» diye bağırır yalnız. Bekir anlamaz. Tekrar ateş etmek ister. Ama bu kez Hıdır izin vermez. Vurur Bekir'i. Sonra koşar yanına. Çöker başucuna. Başını avuçlarına alır. «Keki» der Bekir, yüreğinden gelen bir solukla. Sonra ölür. Ve bağrışmalar duyulur birden. Yusuf yanında iki çocuk ve yaşlı bir kadınla koşarak gelir. Tarlayı gösterirler. İnsanlar koşmaya başlar... Olanca güçleriyle koşarlar, koşarlar... Koyun sürüsü azgın bir sel gibi, sürülmüş tarlayı bir uçtan bir uca talan eder geçer. Hıdır'la arkadaşları sürünün önüne toz duman içine atılırlar, yuvarlanıp düşerler, kalkarlar, koşarlar, bağırırlar, düşerler, yine kalkarlar... Sürü güzelim tarladan geriye yenik, perişan, yalnız bir adam bırakır. Toprağa kök salmış gibi suskun, gözleri toprağa çakılı bir adam. Ve bir çocuk... Başını sokar adamın böğrüne, öylece kalırlar orada... Sonra Bekir'e bir mezar kazarlar, sonra Ayşe öğretmen Yusuf'u kasabaya gö-

türmek için gelir. «O okuyacak» der. «Babasına çekmişse... Kıymetli bir adam olur muhakkak... Onun da senin gibi ziyan olmasına gönlüm razı olmuyor.» Daha çok şey diyecek Ayşe öğretmen, ama diyemez. Sonra Bekir'in mezarına kürek kürek toprak atarlar... Toz gibi toprak... Ama Duran Ağa'nın değil...

Aziz sokağın ucunda bir karaltı görünce irkilir. Onulmaz bir boşluk duyar, yüreğinin hemen altında. Geri döner... İki köşede iki gölge daha. Nefesi sıklaşır, saçlarının dibinden ter fışkırır. Yer yarılsa içine girecek... Korku... Abuzer'le Hacı bastırırlar aniden. Bir ip geçirirler Aziz'in boynuna, bir ucu Hıdır'ın atına bağlı. Köye getirirler, tarlanın tam ortasına koyarlar onu. Dört bir yanına geçer dururlar. Aziz'in korkak gözleri yuvalarında dolaşır. İsmail bir tabanca fırlatır önüne. Aziz az ilersindeki tabancaya bakar... Dizleri titrer... Dört bir yanında Hıdır, Hacı, Abuzer, İsmail kımıltısız dururlar... Aziz kendini tabancaya atar... Yetişemez. Korku yedi başlı bir yılan olmuş, kanına girmiş, damarlarında süzülüyor... Eli uzanır tabancaya, titriyor... Ölmeden can çekişiyor Aziz... Kavrar tabancayı, rastgele ateş etmeye başlar... Ve dört bir yanından mermiler yağar üstüne... Dosdoğru üstüne... Delik deşik olur Duran Ağanın kahyası. Gene de ateş etmeye davranır. İki silah sesi daha duyulur, olduğu yerde kıvrılır kalır. Toprak öcünü alıyor... Hıdır tabancasını ağır ağır beline sokar. Sonra bir motor sesi... Üsteğmen atlar cipten. Hıdır bağırır, «gelme». Teslim olması gerekirmiş. «Gelme» diye bağırır Hıdır. «Git sen... Teslim olmam... Bir şey dinlemem... İşte

mektep... İşte tarla... İşte Bekir... Aha Aziz, leşi orda... İşin sonu böyle oldu işte. Böyle olsun istemedik... Ben istemedim...» Üsteğmen cipe biner, uzaklaşır. Hıdır bağırır, «ben çok şey bildim artık...»

Duran Ağa camiden Hasan Derviş'le birlikte çıkar. Avluda Hasan Derviş, artık Hıdır'dan hayır kalmadığını söyler, Ali Cello vasıtasıyla kendi elindeki hayvanları da birlikte geçirmeleri için dil döker. O sırada kapının yanında duran Hacıyı farkeder. Lafı yarıda kalır, Duran da Hacıyı görür. Geri döner, öbür kapıya doğru bir iki adım atar. İsmail kapının yanında belirir. Duran şaşırır. Belli etmek istemez. Yan tarafa doğru koşmaya başlar. Parmaklıkların gerisinde Abuzer belirir. Bir dua Duran Ağanın dudaklarını kıpırdatır. Birden döner silahını çeker. Ve o anda bir silah patlar. Duran sarsılır, döner silahını kaldırır. Bir silah sesi daha... Tekrar sarşılır, silahını kaldırmak ister. Hıdır iki el ateş eder. Duran havuza doğru yıkılıp düşer. Su kirlenir...

Duran Ağa da ölünce Hasan Derviş sürüye sahip çıkar yine. Mağaraya Hıdır'ı görmeye gider. Davar başına otuz lira verecektir. Tek «he» desin Hıdır. «Yarı yarıya geçiririk». Hıdır'ın cevabı kesindir. Kabul etmekten başka çaresi yoktur Hasan Derviş'in. Mayıncıyı çağırtır Hıdır. Gözalan hattını temizlemesini ister. «Eyice mayınlıdır. Nöbetçi bile komazlar oraya.»

Konak yerine gelen Ali Cello Hasan Derviş'in Hıdır'a gittiğini öğrenir ve mayıncı tam ilk mayını çıkarmışken Gaffar tepesine biner. «Hıdır mı?» diye sorar Gaffar bıçağı mayıncının boğazında.

Mayıncı kahpe canına düşkün, «etme kurbanın olam.»

Konak yerinde ateşin üstünde üç çomak birbirine çatılmış, çorba tenceresi sarkıyor. Bir sepet etmek bir yanda... Hasan Derviş, Hıdır ve adamları gocuklarına sarılmışlar. Koyunlar atılmış pamuk gibi öbek öbek yayılmış. Hıdır yıldızlı göğün altında cigara içiyor.

Ayşe öğretmen yatağında, sırtını duvara dayamış, sigara içiyor. Yusuf yattığı yerde sıkıntılı dönüyor.

Sabaha karşı mayıncı dört nala gelir. İş tamamdır. Hasan Derviş memnun, ertesi akşam geçebilecekler. «Şimdi geçiyoruz» der Hıdır. Mayıncı parasını alır, atına binip gidecekken Hıdır'ın sesi duyulur. «Az eğlen, sen de gelecen.» Mayıncı yutkunur.

Sınır boyunda mayıncı temizlenmiş alanı gösterir. İsmail ve çobanlar öne geçerler. Sürü geçmeye başlar. Abuzerle Hacı elde tüfek yanlarda nöbete geçerler. Hıdır mayıncının yanındadır. Sürü ilerler. Birden İsmail'le yanındaki çoban mayınlara basarlar. Arka arkaya iki patlama... Sürü dağılır. Koyunlar mayınları patlatarak kaçışırlar. Mayıncı korkuyla koyunların arasına dalar. Hacı bir kurşunla devirir onu. Abuzer'le Hıdır koyunları çevirmeye çalışırken arkalarından yaylım ateşi başlar. Hıdır'la adamları yere yatarak karşı ateş açarlar. Hasan Derviş kendini koyunların arasına atar, bir mayına basar ve uçar. Ali Cello ve adamları gerileyerek kaçarlar. Hıdır mayıncının başına gelir, «Ali Cello muydu?»

«Dedi, 'temizlersen ölmüş bil kendini'».

Baktı Abuzer, «temizlemezsen de öleceğini bilemedin mi?»

Hıdır yürür.. İki el silah sesi duyulur arkadan. Sonra Abuzer Hıdır'ın yanına gelir. «Geçek gidek karşıya. Bitsin bu iş Hıdır.»

«Ali Cello torunlarına anlatsın sonra he mi?»

Sabahın karanlığında sokaklar boş. Dükkanlar açılmamış daha. Üç atlı Haran kapısından girerler kasabaya. Abuzer bir omuzda kırar hanın dış kapısını. Hıdırla Hacı içeri dalarlar. Çeşme başındaki Durdu'yu o saat vururlar orda. Ali Cello, Mardinli ve Gaffar zor atarlar kendilerini dışarı. Çatışma karakoldan duyulur. Üsteğmen sokak başlarının tutulması için emir verir. Hıdır'la adamları askerlere rastlamamaya çalışarak Ali Cello'yu kovalarlar. Abuzer bir duvarın üstünden ateş eder Ali Cello'ya. Tutturamaz. Vururlar onu. Gaffar bir köşeden üsteğmenin çıktığını görür. Nişan alır, o anda Hıdır yetişir. Üst üste ateş eder. Gaffar yıkılır. Üsteğmen uzakta Hıdır'ı farkeder.

Öğretmenin kaldığı evde silah seslerini duyan Yusuf, «babam... Babam...» diye haykırarak fırlar dışarı. Ayşe boşuna durdurmaya çalışır onu. Yusuf sokaklarda koşar. Hıdır görür onu, çeker alır kendine. Yusuf sarılır babasına. Hıdır onu kale kapısına gönderir. Atı oradadır.

Hacı'yla Mardinli bir sokak başında karşı karşıya gelirler. Ve silahlarını birbirlerinin üstüne boşaltırlar. Hıdır Ali Cello'yu bir köşeye kıstırır sonunda. Öldürür onu. Sonra kale kapısına doğru koşar. Askerler peşindedir. Üsteğmen bağırır. «Teslim ol!» Hıdır yaralıdır. Sokaklarda koşar. Yüksek duvarlı, taş sokaklar. Başı sonu belirsiz. Hıdır koşar. Bir çıkış arar bu kördüğümden. Sokaklar bir

yere çıkmaz... Sonunda kale kapısına varır. Yusuf'u terkisine atar ve dört nala uzaklaşır.

Deliviran köyünün sokakları bomboş... Kızgın güneş, terkedilmişliği, yalnızlığı daha güçlü hissettiriyor. Muhtarın gölgesi, beyaz badanalı kerpiç duvara vurur. Yanında küçük bir çocuk var. Hıdır'la Yusuf Bekir'in mezarının başındalar. Derinden derine bir ağıt yükselir köyden. Sonra motor uğultuları. Askerler... Hıdır atına atlar, Yusuf'u terkisine alır, kopar gider. Cipler takibe çıkar. Hıdır sınır boyuna gelir. Attan iner, siper alır. Cipler durur. Askerler Hıdır'ı sarmaya başlarlar. Üsteğmen «teslim ol» diye bağırır. Hıdır üsteğmene bakar... Askerlere bakar... Gerideki sınıra, dikenli tellere, mayın tarlasına bakar... Sonra fırlar ve bir hamlede aşar telleri. Üsteğmen «Hıdır dur» diye haykırır. Ama artık geriye dönüşün mümkünü yoktur. İlerler Hıdır. Etrafını kollar... Koşar... Sonra sıçrar ve bir mayın patlar... Hıdır zorlukla kalkar, bacağı kan içindedir. Düşer, yeniden kalkar... İlerler... Hudutların ötesine doğru... Bir patlama daha... Hıdır olduğu yerde kalır. «Baba» diye bir feryat duyulur. Yusuf fırlar tellerin üstünden. Tutamazlar onu... Yusuf koşar. Hıdır'a yaklaşır. Sonra durur. Şimdi babasıyla arasında ölüm var. Hıdır yavaşça doğrulur. Oğlunu görür, kalakalmış olduğu yerde. Başıyla yana doğru işaret eder. Yusuf o yana gider dikkatle. Hıdır gözleriyle başka bir yön gösterir. Yusuf ilerler. Aralarında iki üç adım kalmıştır. Son bir çabayla «atla» der Hıdır. Çocuk babasının kollarına atar kendini. Hıdır'ın yüzü aydınlanır. «Benim oğlum cesur, benim oğlum mert, benim oğlum eyi.» Sıkı sıkı kavrar çocuğu baba. Mayın tarlasının ortasında çocuk ölü babasına sarılır sıkı sıkı...

SENARYO

OYNAYANLAR

Hıdır	Yılmaz Güney
Ayşe	Pervin Par
Ali Cello	Erol Taş
Hasan Derviş	Osman Alyanak
Ü. Teğmen	Atilla Ergün
Çavuş	İhsan Gedik
Bekir	Tuncer Kurtiz
Duran Ağa	Muharrem Gürses
Aziz	Tuncer Necmioğlu
Muhtar	Osman Türkoğlu
Hacı	Danyal Topatan
Abuzer	Aydemir Akbaş
İsmail	Sırrı Elitaş
Yusuf	Hikmet Olgun
Mayıncı	Enver Dönmez
Gaffar	Ferhat Gözoğlu

Müzik — Nida Tüfekçi
Yönetmen ..... Lütfi Ö. Akad
Senaryo — Lütfi Ö. Akad - Yılmaz Güney

1967 yılında çekilmiş bir Dadaş Film (Kadir Kesemen) yapımıdır.

1. GİRİŞ

Toz duman içinde yaklaşan Hasan Derviş'in sürüsü... Çobanlar, köpekler... En önde yüksek eşeği üstünde kan-ter içinde kalmış Hasan Derviş...

2. KASABA

Kasabanın genel görünüşü... Baş yazılar...

3. ÇARŞI

Çarşının genel görünüşü... Hasan Derviş eşeği üstünde gelir, ilerde hanın önünde iner, içeri girer...

4. HAN

Hasan Derviş han kapısından girer, terini kuruluyarak Ali Cello'nun dükkânına yaklaşır... Ali Cello dükkân önüne attığı alçak bir iskemleye oturmuştur, Hasan Derviş'in geldiğini gördüğü halde görmemezlikten gelir, döner dükkânın içine doğru seslenir. Yanında, ayakta Durdu vardır... Durdu, Hasan Derviş'in gelişini göz altından sessiz takip etmektedir...

ALİ CELLO — Hele Mardin'li... Şu denkleri yapıverin lo... Akşama gelecekler, geç kalmıyasız...

Hasan Derviş gelmiştir, iskemlelerden birini çeker, oturur...

HASAN DERVİŞ — Selâmunaleyküm Ali Cello.

ALİ — Ve aleyküm selaam Hasan Derviş. Hoş gelmişin... Buyur...

Durdu çay ısmarlamak için ayrılır yerinden...

HASAN — Buyurduk, buyurduk... Sen hele bir çay de... Of... Bittim Ali Cello. Güneş depemde kaynadı... Valla bıktım, davarın daa, ticaretinin de... İş del bizimki... Geldiğime, geleceğime...

ALİ — Pişman olsan yeridir Hasan Derviş.

Çay gelmiştir, çocuk çayı uzatır, Hasan Dervis bakmadan alır. İşin içinde bir bit yeniği olduğunu sezmiştir. Çocuk gittikten sonra ilgiyle sorar...

HASAN — Hayrola...

ALİ — Hayrı şerri bu... Üsteğmeni vurmuşlar...

HASAN — Deme Ali Cello... Kim vurmuş?...

ALİ — Deliviran köyünden Hıdır'ın ağası... Karşıya geçerken teftişden dönen Üsteğmene rastlamış... Bir müsademe... Üsteğmeni yaralamış ama kendi de Allahına kavuşmuş...

HASAN — Eh... Desene eyi zamanda geldik... Bizim davarı hemen...

ALİ — Yok baba.. Bildiğin gibi değil... Göz açtırmıyorlar... Çocukların ağzını bıçak açmıyor... Yeni Üsteğmen yola çıkmış bile... Kötü zamanda geldin Hasan Derviş...

HASAN — Bak Ali Cello ne dediğini duyuyon mu? Bu davar ne yer ne içer... Hele sen bi davran... Hele bi göstert şahinliğini...

ALİ — Dur bakak, dur bakak hele...

HASAN — Duru muru var mı Ali Cello?...

ALİ — Var... Bir hafta bekleyek hele...

HASAN — Bir hafta mı?...

Hasan Derviş'in omuzları çöker... Öyle sabit bir bakışla, Ali Cello'ya bakakalır...

5. KARAKOL ÖNÜ

Üsteğmen Zeki Ergün'ün bindiği cip süratle yaklaşır ve Karakol önünde durur... Karakoldan çavuş fırlar ve cipten inen Üsteğmene selâm verir...

ÇAVUŞ — Hoş geldiniz Üsteğmenim...

Ü. TEĞMEN — Hoş bulduk... Ben Üsteğmen Zeki Ergün...

ÇAVUŞ — Telefonla bildirdiler Üsteğmenim.

Ü. TEĞMEN — Hangi köyden bu vakayı yapanlar?...

ÇAVUŞ — Bir kişiydi Üsteğmenim... O da öldü... Deliviran köyü... Cesedi ailesine teslim ettik...

Üsteğmen cipe biner...

Ü. TEĞMEN — Gidelim...

Çavuş bir an tereddüt eder...

ÇAVUŞ — Üsteğmenim... İki er alsak...

Üsteğmen kararlı işaret eder...

Ü. TEĞMEN — Atla...

Çavuş fırlar, arkadan binerken cip süratle hareket eder...

6. DELİVİRAN CİVARI

Bekir'in önünde ceset... Yanda ve geride Hacı... Abuzer... İsmail atla yaklaşırlar... En geride Hıdır, terkisinde oğlu Yusuf gelmektedir...

7. DELİVİRAN KÖYÜ

Hıdır ve adamları köye girerler... Kadınlar, yaşlılar ve çocuklar sessizce adamların köye girişine bakarlar...

Evlerden birinin önünde kucağında küçük bir çocuk sallayan kadın sessizce gelenlere bakar...

Bekir yaklaşır... Büyükçe çocuklardan biri koşar hayvanı tutar, iki yaşlı gelir cesedi indirip kadının önünde yere uzatırlar. Bu sırada Bekir ve ötekiler atlardan inmişlerdir... Kadın bir süre önündeki cesede bakar sonra bir çığlıkla kucağında çocuk, üstüne kapanır... Ötekiler sessizce olaya bakarlar... Hıdır, cebinden çıkardığı ve yarım kalmış bir ağızlığı oymaya koyulur... Birkaç kadın yaklaşırlar. Kadının omuzundan tutup kaldırmaya davranırlar...

8. DELİVİRAN CİVARI

Cip gelir ve köyün uzağında durur... Üsteğmen ve çavuş inerler...

Ü. TEĞMEN — Sen kal...

Çavuş tereddüt eder...

ÇAVUŞ — Üsteğmenim... Ben de gelsem iyi olur... Bunlar...

Üsteğmen bir an duralar, sonra karar verir. Belinden silâhını çıkarır...

Ü. TEĞMEN — Merak etme...

Silahı çavuşa uzatır... Ve birşey söylemesine meydan vermeden köye doğru uzaklaşır... Çavuş şaşkın elindeki silaha bakar, sonra birkaç adım atar arkasından ve durur...

9. DELİVİRAN KÖYÜ

Ceset konduğu yerden kaldırılmıştır... Evlerden birinde kadın ağlamaları duyulmaktadır... Adamlar, yaşlılar, çocuklar ayrı ayrı gruplar halinde, orada burada çö-

melmiş oturmuşlardır, sessiz... Üsteğmen köye döner, bakınır... Muhtar birden fırlar, elinden geldiğince koşarak Üsteğmene yaklaşır ve askerlikten kalma bir alışkanlıkla

MUHTAR — Hoş gelmişsiz kumanden bek...
Ü. TEĞMEN — Muhtar sen misin?...
MUHTAR — Hee... Ben muhtar...
Ü. TEĞMEN — Kimin akrabasıydı bu ölen?...
MUHTAR — Akraba... Hepimiz akraba...
Ü. TEĞMEN — Kimin ağasıydı?...
Muhtar etrafına bakınır...
MUHTAR — Hıdır var...

Ü. Teğmen meydanın ortasına doğru yürür... Muhtar arkasından... Üsteğmen yaklaştıkça çömelmiş gruplar ayağa kalkarlar... İçlerinde askerlik yapmış olanlar esas vaziyetinde selâm verirler, yaşlılar ellerini göğüslerine götürürler... Üsteğmen durur insanlara bakar... Aralarında topal, kör ve çolaklar vardır. Küçük topal bir çocuk...

Ü. TEĞMEN — Bu sizin yaptığınız iş, iş değildir... Kaçakçılık meslek olamaz... Yazık değil mi şu yavruya. Bu yaşta mektepde olacağına. Vazgeçeceksiniz bu işten. Kim Hıdır?...

Hıdır bir adım atar... Ötekiler ona bakarlar. Hıdır'ın elinde oymaya çalıştığı ağızlık ve ufak çakısı vardır.

Ü. TEĞMEN — Sever miydin ağanı?...
Hıdır başını kaldırır bakar...
Ü. TEĞMEN — Nasıl oldu bu iş?
Bekir bir iki adım atar, Hıdır'ın yerine cevap verir.
BEKİR — Yakalandı, çarpıştılar... Biri yaralandı, öteki öldü... Ele yazmış alnına...
Ü. Teğmen sinirli bir hareketle elini palaskasına götürür. Hıdır Ü. Teğmenin silahsız olduğunu farkeder.

Ü. TEĞMEN — Bu yolda gidenin alnına bu yazı yazılır çaresiz... Vazgeçeceksiniz bu işten... Bu kadar... Muhtar...

Muhtar birden esas vaziyetine geçer...

Ü. TEĞMEN — Bu iş devam ederse köyü nakledeceğiz haberin olsun... ...

Muhtar mum gibi kalır... Ü. Teğmen giderken Hıdır'ın önünde durur bir an...

Ü. TEĞMEN — Başın sağ olsun...

Sonra geldiği istikamete uzaklaşır... Muhtar aynı telâşla peşine düşmüştür. Hıdır köşede kaybolan Ü. Teğmenin arkasından bakar. Sonra Yusuf'a işaret eder... Yusuf koşar hayvanı çeker. Hıdır biner sonra Yusuf'u terkisine alır. Ve atını Ü. Teğmenin çıktığı yönün aksi bir yöne sürer, kaybolur.

10. DELİVİRAN CİVARI

Ü. Teğmen gelir... Çavuş silahını uzatır... Cipe binip uzaklaşırlar...

11. ARAZİ

Hıdır bir tepeden inerek ilerden gelen cipin yoluna çıkar. Cip yaklaşır, Hıdır hayvanı sürer ve ciple aynı hizada bir müddet koşar... Şöför gaza basar... Cip Hıdır'ı aşarak uzaklaşır. Hıdır bir süre koşar, sonra durur. Yan tarafa atını dört nala sürer. Cip hızla yaklaşır ve geçer. İleride Hıdır yola inmiş, cipin yaklaşmasını beklemektedir. Hizasına gelmeden önce atı koşturmaya başlar, bir süre ciple birlikte koşarlar, sonra cip arayı açar... Hıdır yan tarafa dağlara doğru sürer atı, tepede kaybolur... Hıdır bir tepeden iner ve cipin yolu üzerine çıkar, gülerek uzak-

tan cipin gelişine bakar... Cip yaklaşır gene bir süre beraber koşarlar. Sonra cip arayı açar ve uzaklaşır. Hıdır Yusuf'la bakışır ve gülüşürler. Sonra yan tarafa doğru hızla uzaklaşırlar...

12. KASABA

Kasabanın genel görüntüsü... Cip süratle kasabaya girer.

13. KARAKOL ÖNÜ

Cip karakol önüne gelir. İki er çıkar selâm verir... Ü. Teğmen iner, karakola tam gireceği sıra yan tarafa bakar ve duralar... Hıdır, Ü. Teğmene bakmaktadır. Ü. Teğmen belirsiz bir gülümseme ile karakola girer. Şöför bavulunu cipten indirir...

14. KARAKOL

Ü. Teğmen odaya girer ve kapıda duralar. Hasan Derviş, Ali Cello, ağa kılıklı iki kişi daha ayağa kalkarlar...

HASAN DERVİŞ — Hoş gelmişsiz kumandan bey.

Ötekiler ellerini göğüslerine götürürler...

ALİ — Hoş gelmişsiniz...

Ü. Teğmen kaşlarını çatarak bakar.

Ü. TEĞMEN — Hoş bulduk...

Masanın üstünde bir iki paket vardır, süslü ve itina ile sarılı...

HASAN — Sen bizim kusurumuza bakma, kumandan bey. Biz haddim olmıyarak kasabanın eşra-

fı sayılırız. Usül icabı hoş geldin demek caizdir. Lâkin...

ALİ — Üsteğmen Sabri beye çok üzülmüşüz... Çok yazık, canımızı istese...

Ü. TEĞMEN — Bu bahsi kapatalım. Geldiğinize zahmet ettiniz. Şimdi müsaade ederseniz?...

HASAN — E.. Valla... Rahatsız ettik biz. Kusura bakma. Lâkin çok sevdik sizi...

ALİ — Sağ olun... Ne emredersiniz?...

Ü. TEĞMEN — Pekâlâ. Güle güle...

Selâm verip birbirlerinin üstüne düşerek kapıya giderlerken Ü. Teğmenin sesi üzerine duralarlar...

Ü. TEĞMEN — Çavuş...

ÇAVUŞ — Buyur Üsteğmenim...

Ü. TEĞMEN — Ağalar paketlerini unutuyorlar veriver...

Çavuş seğirtir, paketleri alır. Hasan ve Ali telâşla atılırlar.

HASAN — Yok vallah. Kıymetsiz...

ALİ — Kusurumuzu affet. Naciz bir hatıra. Lâkin...

Ü. Teğmen sırtını dönmüştür.

HASAN — Estafurullah... Yani biz... Kıymetsiz bir nişane. Yani Allah hakkı için...

ALİ — Bizim adet valla. Yani misafir. Gurbette...

Çavuş paketleri ellerine tutuşturur ve yarı iterek kapıdan çıkarır.

ÇAVUŞ — Ne varsa bunlarda var komutanım. Tüccarı bunlar işin.

15. DURAN'IN AVLUSU

İki adam Duran'ın elini öperek ayrılırlar. Aziz kapı tarafına yaklaşır. Duran bakar...

AZİZ — Beşyüz davar etti hepsi...

DURAN — Bu gece hazırlayın...

AZİZ — Haddim değil ama... Mümkünü yok.

DURAN — Hıdır...

AZİZ — Haber ilettim. Lâkin Hıdır da olsa. Çok sıkı. Bilmem gayri...

Hıdır kapıdan girer, yaklaşır, Duran elini uzatır. Hıdır elini sürer dudağına ve başına götürür...

DURAN — Ne olacak bizim beşyüz davar?

HIDIR — Emir senin.....

DURAN — Bak ne diyor Aziz. Çok sıkı...

HIDIR — Sayende evelallah...

AZİZ — Yazık olacak davara...

HIDIR — Hele bize yazık olmaz mı? Bu gece olur, olur. Bir daha zor olur...

Hıdır başını kaldırır Aziz'e bakar. Bir an bakışırlar. Duran'la bakışırlar ve mutabık kalırlar. Duran elini uzatır. Hıdır elini sürer, dudağına ve başına götürür... Uzaklaşır...

DURAN — Hazırla davarı...

Aziz isteksiz eğilir, Duran'ın elini öper. Duran merdivenlere doğru gider. Aziz geride duran iki adama işaret eder. Dışarı çıkarlar...

16. ÇARŞI

Hıdır çarşıdan geçmektedir. Hasan Derviş eşeğine binmek üzere iken Hıdır'ı görür, seslenir...

HASAN — Hıdır.

Hıdır sesin geldiği tarafa döner. Hasan Derviş'i farkeder. Elini göğsüne koyarak selâm verir ve yürüyüşünü hızlandırır.

HASAN — Hıdır... Dur hele. Eylen Hıdır...

Hasan Derviş telâşlanır... Eğere binmeye çalışır, peşinden gitmek ister...

17. KARAKOL ÖNÜ

Hıdır yaklaşır... Yusuf hayvana yem vermektedir... Hıdır gelir Yusuf'u kaldırır terkiye koyar... Hayvanın başından yem torbasını çıkarmaya davranır. Yusuf terkiden uzanır...

YUSUF — Baba... Şimdi taktım. Sabahtan beri aç...

Hıdır durur. Güler, hayvanın başını okşar. Sonra karakola bakar, Yusuf'a başını sallar. Karakola doğru uzaklaşır. Yusuf iner hayvandan, torbasını düzeltir....

18. KARAKOL

Hıdır kapıyı açar ve durur... Ü. Teğmen başını kaldırır, Hıdır'ı görünce bir an durur, sonra eliyle işaret eder...

Ü. TEĞMEN — Söyle bakalım.

HIDIR — Hoş gelmişsin...

Ü. TEĞMEN — Ha şu mesele, otur. Ötekiler de geldiler. Sen ne getirdin bakalım?...

Hıdır biran Teğmene bakar oturur. Sonra kuşağının arasından çıkardığı ağızlığı uzatır... Teğmen bir an bakar sonra gülümseyerek ağızlığı alır.

Ü. TEĞMEN — Sağ ol...

Ü. TEĞMEN — Kaçak değil ya bu...

HIDIR — Kendim yapmışım...

Ü. TEĞMEN — Bak elinden ne güzel iş geliyor...

Hıdır elini göğsüne götürür, başını eğer.

Ü. TEĞMEN — O çocuk senin mi? Yanında mı dolaştırırsın hep...

Hıdır başını sallar...

HIDIR — Anası öldü. Benden ayrılmak istemez...

Ü. TEĞMEN — Yazık değil mi çocuğa. Bu yaşta onun yapacağı başka şeyler var.

HIDIR — Var... Lâkin biz aciziz...

Ü. TEĞMEN — Yok aciz değilsiniz. Öyle olsa bu işi yapmazsınız. Eee karşıya geçmemeye karar verdiniz demek. Beni ziyarete geldiğinize göre. Öyle mi?...

Hıdır bakar...

HIDIR — Acımızdan ölürüz...

Ü. TEĞMEN — Başka iş tutun...

HIDIR — Ne?...

Ü. TEĞMEN — Toprak, herkes gibi...

HIDIR — Yok... Yaramaz toprak...

Ü. Teğmen bir an düşünceli durur... Kalkar Hıdır'ın karşısına oturur.

Ü. TEĞMEN — Sana bir teklifim var... Hem daha tehlikesiz. Geçişleri bize ihbar et.

Hıdır gözlerini kaçırır, başını eğer.

HIDIR — Caiz mi?...

Ü. TEĞMEN — Niye olmasın, kanuna karşı gelmek caiz mi? Bize yardım edersin.

HIDIR — Caiz değildir, bana müsade.

Hıdır ayağa kalkar. Kapıda bir an durur...

HIDIR — Bir kere ihbar yaparım. Bu gece geçecekler...

Ü. TEĞMEN — Kim?

HIDIR — Ben...

Ü. Teğmenin birşey demesine meydan vermeden Hıdır kapıyı kapar. Ü. Teğmen Hıdır'ın arkasından bakar...

19. HUDUT

Bir eşek, peşinde sürüklediği geniş bir ağaçla mayınları patlatarak uzaklaşır...

20. HUDUT KARAKOLU

Manyetolu telefon acı acı çalar. Onbaşı ahizeyi alır dinler...

ONBAŞI — Ceylan karakolu...

Ü. Teğmene uzatır...

Ü. TEĞMEN — Aydınlatma fişeği kullanın. Pınar bölümüne...

Sonra Çavuşa döner. Süratle çıkarlar...

21. HUDUT KARAKOLU ÖNÜ

Ü. Teğmen ve Çavuş çıkarlar. Kapıda iki cip durmaktadır. Erler ve ötekiler binerler. Cipler hızla uzaklaşır. Hacı uzaktan onların hareketlerini gözetlemektedir. Gittikleri istikameti iyice kestirdikten sonra atını tam aksi yöne çevirir. Süratle uzaklaşır...

22. HUDUT

Abuzer'le İsmail, Aziz ve iki adamından koyunları teslim alırlar. Hacı dörtnal gelir ve attan iner. Başıyla Abuzer'e işaret eder. Aziz, canı sıkkın, çalışmalarına bakmaktadır. Abuzer'le İsmail koyunları sürerler... İlerde, tellerin önünde Hıdır'la Bekir onları beklemektedirler. Koyunlar gelir gelmez geçiş hareketine başlarlar. Koyunlar, köpük gibi uzaklaşarak karanlığın içinde kaybolurlar...

23. KASABA

Kasabanın genel görünüşü.... Yollar tenhadır. Ü. Teğmenin cipi, arkada Çavuş olduğu halde kasabanın sokaklarına dalar...

24. PANSİYON SOKAĞI

Cip süratle gelir ve evin önünde durur... Çavuş atlar ve Ü. Teğmene bilgi verirken kapıyı açar...

ÇAVUŞ — Burada kalacaksınız Üsteğmenim... Bavulunuzu getirttim...

İçeriye girerler...

25. PANSİYON AVLUSU

Çavuşun açtığı kapıdan Ü. Teğmen girer. Arkada Çavuş...

ÇAVUŞ — Üsteğmen Sabri bey de burada kalırdı. Esasen başka uygun yer yok... Öğretmen Ayşe hanım da burada kalır... Buyrun...

Çavuş bir oda kapısı açar.

26. Ü. TEĞMENİN ODASI

Ü. Teğmen girer, kapıyı kapar, şapkasını çıkarır ve kendini elbise ile yatağa bırakır...

27. CAMİ AVLUSU

Cemaat camiden çıkmaktadır... Duran camiden çıkar ve ileriye bakarak durur. İlerde Aziz durmaktadır.

Gerisinde Topal... Topal bir iki adım ilerler ve başıyla Duran'a işaret eder. Aziz'in suratı asıktır. Duran'ın yüzünde belirsiz bir memnunluk görülür. Sonra yürür yanlarından geçer. Aziz peşine takılır... Topal kısa bir süre arkalarından bakar ve yantarafa doğru yürür...

28. HAN

Cello'nun dükkânı önünde Hasan Derviş'le Ali Cello tartışmaktadırlar... Geride Durdu oturmuştur. Konuşulanlarla ilgisiz görünür.

HASAN — Bırak Allahını seversen. Geçmiş diyorum sana. Duymıyan kalmadı.

ALİ — Seninki hikâye Hasan Derviş... Var bir iki acemi, onlar. Onları da yakalamışlar. Ü. Teğmen sabah ezanında dönmüştür.

HASAN — Gözünün yağını yiyem, Ali ben bir hafta eylenirsem harap olurum.

ALİ — Bir bok olmassın. Senin kaleyi top yıkamaz Hasan Derviş. Hele bir yol otunu ye sen...

Mardinlinin getirdiği marulları alır. Birini Hasan Derviş'e uzatır. Mardinli geride oturan Duran'a marullarını verir, oturur. Yemeğe koyulurlar...

HASAN — Sen öyle belle. Tam beşbin davar...

ALİ — Ne vereceksin?

HASAN — Her zaman...

ALİ — Yok öyle belleme... Devran başka şimdi.

HASAN — La Allahından kork...

ALİ — Evvelallah korkarız lâkin, kumandanı gördün. Vallahi karşıya kuş geçmez oldu.

HASAN — Hıdır geçmiş dün gece...

Ali ilerde birini görür, ilgiyle bakar. Topal sakin sakin yaklaşır.

TOPAL — Selamınaleyküm...

HASAN — Aleykümselam...

Hasan ilgiyle Topala bakar. Durdu'yla Mardinli de Topala bakarlar...

ALİ — Buyur otur...

TOPAL — Sağ olasın. Mal gelmiştir...

HASAN — Ben demedim mi?

Hasan birden atılır... Ali Hasan'a bakar bir an...

ALİ — Kimin?

TOPAL — Ben bilmem Cebbar söylemiş... Eyi mal...

HASAN — Hıdırındır...

TOPAL — Cebbar bilir.

ALİ — Eski mal olacak. Bakalım hele...

Ali ayağa kalkar. Ötekiler de davranırlar. Topal önlerine düşer. Handan çıkarlar.

29. MAĞARA

Uzaktan mağaranın önünde eli silahlı bir iki karaltı görülmektedir. Hasan Derviş eşeği üstünde, Ali Cello, Durdu ve Mardinli atlara yaklaşırlar. Mağaranın önündekileri tanımaya çalışırlar. Topal eliyle ileriyi, mağarayı işaret eder. Ve sonra eşeğinin başını çevirir, ters yüzü uzaklaşır. Ali atını mahmuzlar, ötekiler takip ederler... Mağaranın önünde duranlar Hacı ile Abuzer'dir. Hacı geriye döner. Ve bir ıslık çalar. Az sonra Bekir, İsmail mağaradan çıkarlar. Ali'nin birden yüzü asılır. Hasan gülerek Ali'ye bakar.

HASAN — Demedim mi ben...

Ali cevap vermez. Atları sürerler. İnerler...

ALİ — Selamınaleyküm...

BEKİR — Aleykümselâm.

HASAN — Selamınaleyküm aslanlarım. Ben dedim de inandıramadım kimseyi.

ALİ — Ne zaman geldi bu mal?...

HIDIRIN SESİ — Bu sabah...

Hıdır'ın sesine dönerler... Hıdır ağır ağır yaklaşır...

HIDIR — Hoş gelmişsiniz.

Ali ve adamları selâm verirler. Hasan eşeğinden telâşla iner, Hıdır'ın yanına seğirterek...

HASAN — Ciğerimin özü, gözümün bebeği, aslanım Hıdırım. Ben dediydim de inandıramadımdı kimseyi. Hıdır geçer dedim...

Ali Bekir'e döner.

ALİ — Ne mal getirdiniz?

Bekir başıyla içeriyi işaret eder. Giderler...

HASAN — Hıdır... Konak yerinde beşbin davarım getirmişim.

HIDIR — Allah sana bağışlasın.

HASAN — Sağolasın... Velâkin onlar orda kalmasın. Haramdır vallah...

Hasan Derviş telâşla Hıdır'ın sardığı sigaraya ateş yakar. Hıdır yakar ve Hasan Derviş'e verir sigarayı. Kendisine yeni bir tane sarmaya koyulur. Hasan Derviş bir nefes çeker, öksürükten boğulur gibi olmasına karşılık kesik kesik konuşmaya devam eder.

HASAN — Sen benim evlâdım değil misin... Gözümün bebeği. Hıdır bu davara belâk olmak yazık allahım için.

Hıdır sigarasını sarmıştır, Hasan davranır yakar. Bekir'le Ali mağaradan çıkarlar...

BEKİR — Dört bin veriyor...

HIDIR — Ver...

Ali poturun içinden çektiği torbadan dört adet binlik çıkarır, Bekir'e verir... Hıdır atına atlamıştır... Ötekiler de davranırlar. Hasan telâşla Hıdır'ın peşinden koşar...

HASAN — Hıdır, hele eylen. Gözünün yağını yiyem. Hıdır, eylen hele...

Durdu ile Mardinli hayvanları mağaraya sokarlar. Ali bozulmuştur. Hıdır'la adamlarının arkasından bakar. Hasan, Hıdır'ın yanında yetişmek için yarı koşarak dil dökmektedir...

30. PANSİYON AVLUSU

Hayriye hanım masayı düzeltmiştir. Üstü sokağa çıkacak şekilde giyimlidir. Ü. Teğmen odasından çıkar.

HAYRİYE — Safa geldiniz.

Ü. TEĞMEN — Sefa hulduk efendim... Ben üsteğmen Zeki Ergün. Siz de öğretmen Ayşe hanım olacaksınız.

HAYRİYE — Ayşe hanım henüz okuldan dönmedi. Ben ev sahibi Hayriye adım...

Ü. TEĞMEN — Memnun oldum.

HAYRİYE — Ben çayınızı hazırladım. Ateşte, istediğiniz zaman alırsınız. Kusura bakmayın çıkmam lâzım...

Ü. TEĞMEN — Estafurullah... Rahatsız olmayın

HAYRİYE — Sabri bey için çok üzüldük...

Kapı açılır Ayşe girer. Ve duralar. Hayriye hanım izah eder.

HAYRİYE — Buyurun Ayşe hanım. Zeki bey Sabri beyin yerine tayin edildi.

Ayşe başı ile selâm verir.....

AYŞE — Memnun oldum... Sabri beyden bir haber var mı?

Ü. Teğmen eğilir.

Ü. TEĞMEN — Ciddi değil ama, bir süre hastanede kalacak.

HAYRİYE — Kusura bakmayın benim çıkmam lâzım...

Ü. TEĞMEN — Rica ederim...

HAYRİYE — Ayşe hanım siz benim yerime ev sahipliğini yaparmısınız. Çay ateşte...

Hayriye çıkar...

Ü. TEĞMEN — Siz zahmet etmeyin, ben başımın çaresine bakarım...

AYŞE — Rica ederim... Bütün gece uyumadınız galiba. Ben şimdi hazırlarım...

Ayşe mutfak tarafına geçer. Ü. Teğmen bir sigara yakar. Ayşe çaydanlıkla gelir, çay koyar...

Ü. TEĞMEN — Kaç yıldır buradasınız?

AYŞE — Beş... Alıştım artık. Ama yakında taylnim çıkacak...

Çaylarını içerler...

Ü. TEĞMEN — Uzağa mı?

AYŞE — Yakın köylerden birine. Deliviran galiba...

Ü. TEĞMEN — Ya...

AYŞE — Gittiniz mi nasıl bir yer?

Ü. Teğmen başını sallar. Ayşe üstüne tereyağı sürdüğü ekmeği Ü. Teğmene uzatır.

Ü. TEĞMEN — Buradaki köyleri bilir misiniz?

AYŞE — Bir kaçını...

Ü. TEĞMEN — Onlardan biri. Yalnız sınıra çok yakın.

31. DELİVİRAN CİVARI

Hıdır ve adamları at üstünde ağır ağır ilerlemektedir-

ler. Hasan Derviş kan ter içinde, Hıdır yanı sıra yarı koşarak dil dökmektedir.

HASAN — Etme eyleme Hıdır. Gözümün bebeği... Şu halime bak. Lan beş bin davar bu. Dinin hakkı için söyle. Davar başına on lira...

Bekir, Hasan Derviş'e yan gözle bakmaktadır.

HASANIN SESİ — Peşin evlâdım. Valla peşin. Yarın ona kadar karşıya teslim etmessem helâk oldum valla. Şart olsun helâk olurum...

Hıdır hiç cevap vermez...

HASAN — Lan Allah hakkı için su yok mu az?

Abuzer terkisinden çektiği ufak bir tulumu uzatır. Hasan alır içmek için durur bir an, su ağzının kenarlarından akar. Kana kana içer, sonra bakar ki uzaklaşmışlar, telâşla koşar.

HASAN — Hıdır... Hıdır... De lan bi şey de... Hiç merhamet yok mu sende?

Hıdır ileriye doğru bakar, yüzü aydınlanır... İlerden Yusuf koşarak gelmektedir. Yaklaşır... Hıdır ayağını üzengiden çıkarır. Yusuf Hıdır'ın elinden tutarak terkiye sıçrar. Tam o sırada Hasan Derviş atın gerisine gelmiştir.

HASAN — Hıdır, hele hi dinle beni sonra ne dersen de...

Hıdır kuşağından oyuncak tabancasını çıkarmıştır. Yusuf'a verir. Yusuf tabancayı havaya doğru patlatır... Hasan birden sıçrar. Birden hırslanır...

HASAN — Gözümün elifi, şakanın sırasını hele?

Hıdır hayvanı tırısa kaldırmıştır. Ötekiler de uyarlar, kafile Hasan'dan süratle uzaklaşır. Hasan son bir defa bağırır ve güneşin ortasında kalakalır...

HASAN — Hıdır, dur hele eylen az...

Ali Cello ile Mardin'li ve Durdu malları içeri taşımışlardır. Ortada bir iki balya çulu ile birkaç tahta sandık parçası ve talaş kalmıştır. Ali kemerin altından Ü. Teğmenle Çavuşun geldiğini görür, telaşlanır.

ALİ — Hele şunları tez kaldırın...

Mardinli ile Durdu süratle denileni yaparlar... Ü. Teğmenle Çavuş hana girmişlerdir... Bakınırlar önce, sonra Ali Cello'nun dükkânına doğru yaklaşırlar. Ali Cello sahte bir gülüşle karşılar...

ALİ — Efendim, hoş gelmişiniz, sefa gelmişiniz... Buyrun kumandan bey... Durdu, hele çay söyle, eyi demlenmiş olsun ha.

Oturmaları için yer gösterir, Ü. Teğmen oralı olmaz.. Çavuş önler...

ÇAVUŞ — Zahmet etme... Kalıcı değiliz. Hayrola yeni malların var galiba?

ALİ — Yoh... Bunlar ...Yani, mal, sipariş...

ÇAVUŞ — Hıdır'ın mı?

Ali telaşlanır...

ALİ — Hıdır mı... Kim söylemişse yalan valla, dinim hakkı için... Aha bunlar üç ay var sipariş vermişim İstanbul'dan... Daha siftah geldi. Getir hele faturayı gösterem kumandanıma...

Mardinli fırlar dükkâna girer... Ü. Teğmen ilgiyle Ali Cello'yu tetkik eder...

ALİNİN SESİ — Allah hakkı için bir ayranımı için

ÇAVUŞUN SESİ — Zahmet etme Ali Cello... Başka sefer.

Ü. Teğmen döner ve çıkış yerine gider. Mardinli pis bir dosya getirmiştir, karıştırır

ALİ — Aha, bu fatura... Valla, üç ay var sipariş vermişim...

Ali Cello eski bir faturayı çeker çıkarır...

ÇAVUŞ — İyi, iyi... Yalnız ayağını denk at Ali Cello... Birgün düşmiyesin...

Çavuş döner çıkar...

ALİ — Sağolasın... Çavuşum, başüstüne... Selametle... Gene buyur...

Sonra adamlarına döner sert bir işaretle yerdeki denk çuvallarını toplamalarını işaret eder...

33. KARAKOL ÖNÜ

Karakol önüne koca bir kamyon yaklaşır... Ve durur. İki tarafından iki er atlar. İlerden Ü. Teğmenle çavuş yaklaşırlar. Erlerden biri selam verir...

ER — Komutanım, Mardin yolunda çevirdik...

Ü. TEĞMEN — Muayene edin...

Öteki er şoförü ve muavinini içeri sokar... Ü. Teğmen içeri girer. Karakoldan çıkan iki er kamyonun üstüne çıkarlar, toplanan meraklılar...

34. KARAKOL

Şoför ve muavini içerdedirler... Ü. Teğmen girer... Toparlanırlar

Ü. TEĞMEN — Ver bakalım kâğıtlarını... Kimin malları bunlar?

Şöför uzatır, alır bakar. Şöför bir takım faturalar uzatır...

ŞÖFÖR — Birkaç tüccarın... Faturalar...

Ü. Teğmen alır bakmadan masanın üzerine koyar... Çavuş girer selam verir.

ÇAVUŞ — Malların hepsi şüpheli...

Ü. Teğmen başı ile işaret eder. Şöförün yanında duran er, muavinle ikisini götürür.

Ü. TEĞMEN — Geçişi önlemek esas. Yoksa bu fatura oyunları ile bir şey tutturmak zor. Minareyi çalan kılıfını hazırlıyor.

Ü. Teğmen faturalarla oynar...

35. DELİVİRAN KÖYÜ

Hıdır ve adamları köyün tek ağacının altına oturmuşlardır. Yanlarında bir tenekeden daldırıp dolaştırdıkları tas... Ortada birkaç taze soğan, marul ve peynir...

HACI — Eee İsmail... Yakında düğün var mı?

İsmail gülerek başını eğer.

ABUZER — O kadar para oldu mu?

BEKİR — Allahın izniyle olacak... Öyle mi Hıdır.

Hıdır yeni bir ağızlığa başlamıştır. Bir süre cevap vermez. Sonra başını kaldırır Bekir'e bakar... Abuzer Bekir'e doğru uzanır...

ABUZER — Peki ağam... Bu Hasan Derviş'in davarı.

Bekir elindeki tası Abuzer'in ağzına dayar ve sesini keser. Hacı güler

HACI — İç Abuzer... İç hele...

İSMAİL — Abuzer kuyudur. Ne atarsan at içine. Ha yiyecek ha içecek... Doyar mı?

Abuzer gerisinde otlayan beyaz eşeği gösterir...

ABUZER — Bak hacı sen doyar mısın? Sayayım mı Zelha bir, Sümmü iki, aha bu ak gelin üç...

HACI — Hele, hele dur, dur, dur... Çok karıştırma. Boyun devrile...

İSMAİL — Hıdır... Bak Hasan Derviş'in davarı geçirek. O sermaye ile kendi hesabımıza çalışak...

Hıdır bir ağızlığı bırakır, teklifi düşünür.

BEKİR — Olmaz bir iştir. Bir yakalandık mı... Harap oluruz. Elde avuçta bir şey kalmaz... Biz işçiyiz, o kadar. Duran ağa, Hasan Derviş, Abdülresul ağa... Onlar başka... Büyük para... Çok büyük... Bize Hasan Derviş'in davarı geçirmek yeter... Eyle mi Hıdır...

Hıdır Hacının uzattığı tası alır diker, sonra da ağzını siler. Ötekiler Hıdır'ın vereceği cevabı beklemektedirler... Hıdır önüne bakarak konuşur...

HIDIR — Hasan Derviş Hasan Cello ile çalışır. Niye bize geldi şimdi... Hudut çok sıkı... Ali bunu bilir. Hasan kendi ticaretini bilir. Davarına acır... Lâkin bize kimse acımaz. Ha sen geçir davarı... Ama ölmüşün, kalmışsın ehemmiyeti yok... Beş davar geçsin... Caiz mi?

ABUZER — Nasıl geçtik dün?

HIDIR — O bir fırsattır... Vurdun, vurdun, vuramadın kaldı. Biz vurduk...

BEKİR — İyi para verecek Hıdır... Onbeş yirmi alırık... Davar başına...

ABUZER — Beşbin davar... Lan Hacı yap bir hesap...

HIDIR — Ben yapmışım... Lâkin sen, belki İsmail, belki de hepimiz tellerin orda kalırık...

BEKİR — Doğrudur... Hele bir iki hafta geçsin... Bakalım devranda ne gösterecek?

Hacı doldurduğu tası uzatır... Abuzer alır çeker, Bekir'e uzatır, tas dolaşmaya koyulur... Geriden yedi sekiz çocuk bağırarak Hacıya doğru koşarlar...

ÇOCUKLAR — Baba... Baba... Baba...

Arkalarında iki kadın çocukları tutmaya çalışır. Çocukların hepsi birden Hacının başına üşüşür, üstüne çıkarlar... Hacı kurtulmaya çalışır.

HACI — Lan durun hele... Savulun... Alın şunları başımdan.

36. KONAK YERİ

Durdu'yla Mardinli dört nala konak yerine uzaklaşırlar... Konak yerinde Hasan Derviş'le Ali Cello çömelmiş sessizce oturmaktadırlar... Az ileride adamlar büyük sürüden koyun ayırmaktadırlar, Mardinli ile Durdu gelirler ve atlardan inerler...

DURDU — Geçit hazır...

HASAN — Eyi gözlediniz mi?

DURDU — Müslim, köyün doğusunda nöbette. Sabahtan beri bir tek devriye geçti... O kadar...

ALİ — Gözünüzü açın... Bu ikiyüz elli davarı deneyeceğiz bir kere... Geçerse yarın hepsini... Hadi görem sizi.

HASAN — İnşallah, inşallah... Hadi kurban, Hasan Derviş size kurban...

Durdu ile Mardinli selam verip adamlara katılırlar... İkiyüz elli davarlık sürü karanlığa karışır... Hasan Derviş'le Ali Cello kalkarlar. Geride koca sürü...

HASAN — Bunlar ay sonuna kadar geçmezse Hasan Derviş'i ölmüş bil... Ahrette on parmağım yakanda Ali Cello

ALİ — Sen kolay ölmen... Yedi canın vardır...

HASAN — Sen öyle belle...

Ali atına, Hasan beyaz yüksek eşeğine biner, uzaklaşırlar...

37. HUDUTTA

Gecedir... Müslim yattığı yerden dikilerek karanlığa bakar... İlerden sessizce ilerleyen küçük sürü ile önde üç adam, arkada atları yedeğe almış Durdu'yla Mardinli yaklaşırlar... Müslim ayağa kalkar, ilerden bir ıslık sesi duyulur, Müslim çakmağını çakar... Yaklaşırlar... Birbirlerine selam verirler. Müslim'in işareti üzerine süratle geçiş hareketine başlarlar. Karanlığa doğru fışırtıyla birlikte bir kıvılcım yükselir önce... Sonra şemsiye gibi açılan bir aydınlatma fişeği ortalığa yayılır... Hemen ardından bir ses...

ÇAVUŞUN SESİ — Davranmayın...

Telleri tutanlar birden yere yatarlar... Karşıya geçmiş bir elli kadar koyun ve önlerinde iki kişi vardır. Hepsi birden yere yatarlar ve içlerinden biri sesin geldiği tarafa ateş eder. Geride kalmış olan Mardinli ile Durdu atlarına binerek ateş altında kaçarlar... Müslim ateş ederek kaçmaya çalışır... Adamlardan biri vurulur... Karanlığın içinden iki er çıkarlar, ateş ederek Müslim'i sıkıştırırlar... Müslim ellerini kaldırır. Birkaç er koyunları çevirir...

38. KARAKOL ÖNÜ

Cip süratle gelir, Ü. Teğmen iner ve içeri girer...

39. KARAKOL

Ü. Teğmen girer... Çavuş selam verip çıkar... Ü. Teğmen masada kâğıtlarla meşgul olur bir süre... Kapı açılır, Çavuş Müslim'i içeri sokar... Müslim elinden yaralı ve ilk tedavisi yapılmıştır...

Ü. TEĞMEN — Kimin hesabına çalıştın?

MÜSLİM — Sürü kimin bilmem...

Ü. TEĞMEN — Çalıştığın adamı tanıyor musun?

MÜSLİM — Durdu'yu tanırım... O geldi... Dedi böyle böyle...

Ü. Teğmenin işareti üzerine, Çavuş kapıyı açar, dışarıda bekleyen ere Müslim'i teslim eder...

Ü. TEĞMEN — Kim bu Durdu?

ÇAVUŞ — Ali Cello'nun adamıdır... Sorguya çeksek...

Ü. TEĞMEN — Şimdilik dokunmayalım... Bunun altında başka bir iş olacak... Ali Cello nasıl bir adam...

ÇAVUŞ — Kendini böyle tehlikeye atacak adam değil...

Ü. TEĞMEN — Bu bir denemeydi... Otlukta büyük bir sürü olduğunu bildirdiler... Dikkatli olun...

ÇAVUŞ — Başüstüne...

40. HAN

Hasan Derviş havuzun musluğunda ayağını yıkamaktadır... Ali Cello iskemleyi çeker yanına oturur, yıkanma hazırlığına başlar...

ALİ — Müslim konuşursa ikimiz de bittik...

HASAN — Ben bitmişim esasen. Sen Hasan Derviş öldü bil gayri...

ALİ — Bırak boş lafı şimdi... Sana geçmez dedim. Müslim ne olur Allah bilir...

HASAN — Benim iki yüz elli davarım gitmiş...

Ali, Hasan Derviş'e ters ters bakar.

ALİ — Üç adam kaç baş davar eder?..

Hasan birden kızarır...

HASAN — Lan onun arkasında dört bin yedi yüz elli baş daha var... Hesabını sen yap...

Ali birşey demeden kalkar... Hasan onu takip eder. Dükkânın önüne otururlar. Ali bir sigara yakar. Durdu çömelmiş çay içmektedir.

ALİ — Müslim konuşur mu?

DURDU — Bildiğim kadarı konuşmaz...

ALİ — Ya konuşursa... Bu kumandan zor bir adam... Konuşursa bittik... Lan nasıl düştünüz... Gözünüzü açın demedim mi?

DURDU — İstediğin kadar aç gözünü... Her taraf eyle... Kuş uçmuyor.

ALİ — Konuşursa bittik... Ah Hasan Derviş, olmaz dedim sana...

Ali kısa bir süre düşünür. Durdu'ya bakar... Durdu başını kaldırır...

ALİ — Sana bir iş düşecek...

Durdu birden anlamıştır, yutkunur...

DURDU — Yok ağam... Ben... Olmaz ağam...

ALİ — Lan yediğin ekmeği inkâr mı edeceksin... Arkanda ben yokmuyum... Ali Cello'nun adamını bıraktığını duydun mu sen?

Hasan Derviş ilgiyle konuşmayı takip eder...

DURDU — Sağ ol ağam... Bırakmassın... Yediğim ekmeği haşa inkâr etmem... Lâkin olmaz bir iş...

ALİ — Ele demek... Yazık... Mardinli...

Mardinli dükkânın içinden çıkar...

MARDİNLİ — Buyur...

Ali Durdu'ya bakarak konuşur.

ALİ — Bana Gaffar'ı bul tez...

MARDİNLİ — Başüstüne ağam...

Durdu, Gaffar sözünü duyunca ağır ağır kalkar, yerinden uzaklaşır. Hasan Derviş gözlerini açmış Ali'ye bakar...

ALİ — Başka çaresi yok bunun... Ya acı ya tatlı, ne olacaksa?

Hasan yerinden rahatsızca kıpırdanır...

HASAN — Ben birşey duymadım Ali Cello... Bildiğin gibi yap. Ben birşey duymadım. Hadi Allaha emanet

Hasan kalkar ve uzaklaşır... Ali yalnız kalmıştır. Sigarasını tazeler.

41. DELİVİRAN CİVARI

Hıdır, terkisinde Yusuf ve adamlarıyla köyden çıkmışlardır... İlerden bir cip yaklaşır. İçinde şöförden başka iki sivil... İlgiyle bakarlar... Cip gelir yanlarından geçek köye doğru uzaklaşır... Hıdır, Bekir'e işaret eder. Bekir hayvanı çevirir, köye doğru uzaklaşır... Ötekiler yola devam ederler...

42. ÇARŞI

Çarşının genel görünüşü... Kalabalık... Alış veriş yapanlar... Hasan Derviş beyaz eşeği üzerinde geçer...

43. KEBABCI

Hıdır, Yusuf ve diğerleri kebabcıya gelirler... Kebabcı tenhadır. Kebabcı karşılar. Küçük çıraklar masaları iskemleleri düzeltirler.

KEBABCI — Hoş gelmişsiz ağalar... Buyrun...

Hıdır elini göğsüne götürerek selam verir

HACI — Hoş bulduk emmi...

Masalara otururlar...

KEBABCI — Eyvallah hoş geldiniz...

Çıraklar içki ve öteberi getirirler... İlerde uzun mangallar üstünde kebab yapanlar vardır. Önlerindeki peykelere oturmuş yiyenler... Hacı içkileri dağıtır... Abuzer, Yusuf'un bardağına ayran koyar. Yusuf dahil hepsi bardaklarını kaldırırlar...

HACI — Hadi bakalım...

44. HAN

Ali Cello dükkân önünde oturmuştur... İçeriden Durdu çıkar, ileriye bakar ve duralar...

DURDU — Ağam...

Ali başını kaldırır Durdu'ya bakar... Durdu başıyla ileriyi gösterir ve acelesini saklamaya çalışarak yan taraftan çıkar... Ali başını gösterilen tarafa çevirmiş ve kalmıştır... İleride Han'ın giriş yerinde yüzü kemerin gölgesi içinde görünmeyen Gaffar durmaktadır... Ali ağır ağır ayağa kalkar... Gaffar bulunduğu yerden çıkar, ağır ağır yaklaşır... Ali gelişini bekler... Gaffar gelir ve durur...

ALİ — Hoş gelmişsin Gaffar...

Gaffar elini göğsüne götürerek karşılık verir. Ali dükkânı gösterir... Gaffar eliyle önden geçmesini işaret eder, Ali girer önden. Gaffar yana doğru kısa bir bakış atar sonra Ali'nin peşinden içeri girer. Topal bu sahneyi görmüştür. Kısa bir an düşünür, sonra çeşmede yıkadığı tek ayağını giyer. Kalkar ve çıkış yerine doğru uzaklaşır, çıkmadan önce durur geriye bakar... Dükkânın önü boştur. İç tarafdan kapıyı örten bir perde iner tam o sırada..

Hıdır ve ötekiler içmektedirler... Bekir gelir, yüzü asıktır... Bekir oturur ...Abuzer önüne içkiyi dayar... Bekir içip ağzını sildikten sonra konuşur...

BEKİR — Maarif Müdürlüğünden gelmişler... Köyde okul açılacakmış...

Hayretle Bekir'e bakarlar...

HACI — Ne okul... Nasıl...

BEKİR — Okul işte... Mektep

Hacı bir an şaşırır... Sonra bir kahkaha atar. Ötekiler de gülerler. Hıdır gülmez, döner yanında yemek yiyen Yusuf'a bakar. Eli gayri ihtiyari başına gider, okşar...

ABUZER — Yani açılacak mı şimdi?

BEKİR — Yok canım... Muhtar dedi.. Biz aciziz... Aha kendimize ev yapamıyoruz ...Ben dedim çocuklar hep tarlada, davarda... Lazım değildir mektep...

HACI — Sonra...

BEKİR — Gittiler... Kaymakam beyi göreceklermiş... Abuzer içkileri tazeler, içerler...

ABUZER — Hacı sıkı dur...

İlerden topal yaklaşır ve belli bir mesafede durur. Hıdır içerken topalı görür ve ona bakar. Topal işaret eder. Hıdır ötekilerin içmesi arasında kalkar. Topalın yanına gider. Topal sakin sakin birşeyler anlatır. Bekir farkına varır bir ara, bakar... Sonra Hacı'nın uzattığı içkiyi alır... Hıdır bir an düşünceli durur. Topal sözünü bitirmiştir. Hıdır eğilir yerden küçük bir taş alır. Yusuf ayranını içmiş yeniden doldurmak üzeredir, masanın üstüne küçük bir taş parçası düşer, bakar... Hıdır işaret etmektedir. Yusuf kalkar o tarafa gider. Topal selam verir ve ağır ağır uzaklaşır. Hıdır eğilir, yanına gelen Yusuf'a

birşeyler söyler... Yusuf başını sallıyarak koşar. Çıkış yerine doğru gider. Hıdır yerine geçer, sessiz... İçer...

46. KARAKOL ÖNÜ

Parmaklıkların arasında ilerden bir köşe başında Gaffar'ın karaltısı görünmektedir. Bir vasıta geçer ve Gaffar görünmez olur. Vasıta geçtikten sonra Gaffar'ın bulunduğu yer boştur... Yoldan iki insan ve bir satıcı geçmektedir... Ü. Teğmen yanında Çavuş olduğu halde yaklaşır ve kapıdan çıkarlar... Çavuş selam verir, sonra da aksi yöne uzaklaşır. Ü. Teğmen de uzaklaşırken yanından geçen bir iki kişiyle selamlaşır. Bir karaltı belirir yan taraftan... Gaffar tipik giyinişiyle Ü. Teğmenin peşine düşer... Karşıdan gelen Yusuf ilerden Ü. Teğmeni görünce birden duraklar. Ve görünmeden yan tarafda bir yere saklanır...

47. SOKAKLAR

Ü. Teğmen yaklaşır ve geçer... Kısa bir süre sonra Gaffar'ın karaltısı Ü. Teğmenin arkasında belirir. Ü. Teğmen köşeyi dönmüştür... Gaffar sessiz ve yılan gibi bir kayışla o tarafa süzülür. Daha köşeyi dönmeden Yusuf görünür. Bir an duralar ve o tarafa gider...

48. KEBABCI

Hasan Derviş terini kurulayarak Han'a girer, birden kebabcı tarafına bakar... Yüzü aydınlanır, telaşla yaklaşır...

HASAN — Vay yiğitlerim, şahinlerim, aslanlarım...

Hoş gelmişsiniz. Kasabaya gelip te Hasan Derviş emminize haber vermek yoktur...

Bekir ve ötekiler sırıtarak bakışırlar...

BEKİR — Buyur Hasan Derviş Emmi...

HACI — Buyur, buyur... Yer aç emmine...

Hıdır hafif yer açar...

HIDIR — Buyur emmi...

HASAN — Sağ olasın... Sağ olasın...

Hasan Derviş Hıdır'ın yanına oturur... Abuzer içkisini önüne sürer.

HASAN — Eeeh şerefe...

İçerler... İlerden Yusuf görünür ve Hıdır'a bakarak duralar... Hıdır yerinden kalkar, su önünde oyalanan Yusuf'un yanına gider elinden tutar, geri gelirlerken Yusuf Hıdır'ın kulağına söyliyeceöi şeyi fısıldar... Hıdır Yusuf'un başını okşar... Yaklaşırlar.

HASAN — Bak aslanıma... Bak şahin yavruma... Gel hele gel...

Otururlar... Yusuf cebinden oyuncak tabancayı çıkarır... Hasan telaşlanır...

49. PANSİYON AVLUSU

Hayriye hanım yemek sofrasını hazırlamıştır... Ayşe oturmak üzeredir. Ü. Teğmen odasından çıkar, selamlaşırlar

HAYRİYE — Buyurun...

Ü. TEĞMEN — Nasılsınız?

HAYRİYE — Sağ olun...

Ü. TEĞMEN — Bir haber var mı?

Otururlar ve yemeğe koyulurlar...

AYŞE — Tayinim çıktı... Deliviran köyü. Bu sabah Maarif Müdürü gitmiş... Zorluk çıkarıyorlar... Mektep olacak bina yokmuş demişler. Yapacak da halimiz yok. Bakalım ne olacak?

Ü. TEĞMEN — Biraz aksi insanlar — Belki de hükümet adamı istemiyorlar aralarında. Ne olsa işleri gizlilik istiyor.

AYŞE — Ben hükümet adamımıyım...

Ü. TEĞMEN — Onlara göre öyle sayılırsınız...

50. PANSİYON SOKAĞI VE CİVARI

Gaffar'ın gölgesi pansiyon kapısına vurmuştur. Kısa bir süre sonra duvar boyunca uzaklaşır. İlerde sokağın derinliğinde Gaffar'ın karaltısı bir an görünür ve yan tarafta bir sokağa girer... Kemerli sokak hemen hemen boştur. Yaşlı iki yolcu geçer. Pansiyonun kapısı açılır, Ü. Teğmen dışarı çıkar ve az önce Gaffar'ın kaybolduğu istikamete doğru yürür... Kemerlerin gerisinde belirsiz bir karaltı vardır. Kısa bir süre sonra Ü. Teğmen sokağa girer ve uzaklaşır... Gaffar kemerlerin gerisinden çıkar, sessiz ve süratli hareket ederek yan sokağa sapar... Gaffar bir köşeye gelir ve durur... Ü. Teğmen ilerden yaklaşır... Gaffar elini beline atar bir silah çıkarır ve ateşe hazırlar... Ü. Teğmen gelir ve tam Gaffar'ın önünden geçer, Gaffar silahını doğrultur. Tam ateş etmek isterken yük dolu bir araba önünden geçerek Ü. Teğmeni örter... Gaffar silahını indirir. Araba geçtikten sonra Ü. Teğmen ortalardan kaybolmuştur... Gaffar telaşla ilerler, sokağa girer... Sokak boştur... Gaffar başka bir sokağa sapar. O sokakta da kimse yoktur... Gaffar çaresiz bakınır ve rastgele bir sokağa dalarak kaybolur...

Hıdır, Hasan Derviş ve ötekiler içmektedirler... Hasan Derviş Hıdır'dan ümidini kesmiş Bekir'e dönmüştür.

HASAN — Hele sen de gözünü sevem... Hıdır çok inatçı.

ABUZER — İnatçı değil... İki yüz elli davarın başına geleni biliyorsun...

HASAN — Onu bırak... Bu Ali Cello bu işi çevirecek adam değil.

Hasan Derviş birden sözünü keser, gözü kapı tarafına takılıp kalmıştır... Bekir de o tarafa bakar. Ali Cello ile Durdu ve Mardinli onlara doğru gelmektedirler... Ali'nin yüzü bozuktur... Hasan Derviş toparlanır... Suç üstü yakalanmış bir çocuk gibidir...

HASAN — Buyur Ali Cello...

Ali Cello, Hasan Derviş'e aldırmadan Hıdır'ın önünde durur... Bir an birbirlerine bakarlar...

ALİ — Kavlimiz bele mi Hıdır...

HIDIR — Ne kavli!...

ALİ — Başkasının elinden iş almak caiz mi?...

Hasan Derviş konuşmayı endişeyle takip eder...

BEKİR — Kimsenin elinden iş aldığımız yok, var git işine...

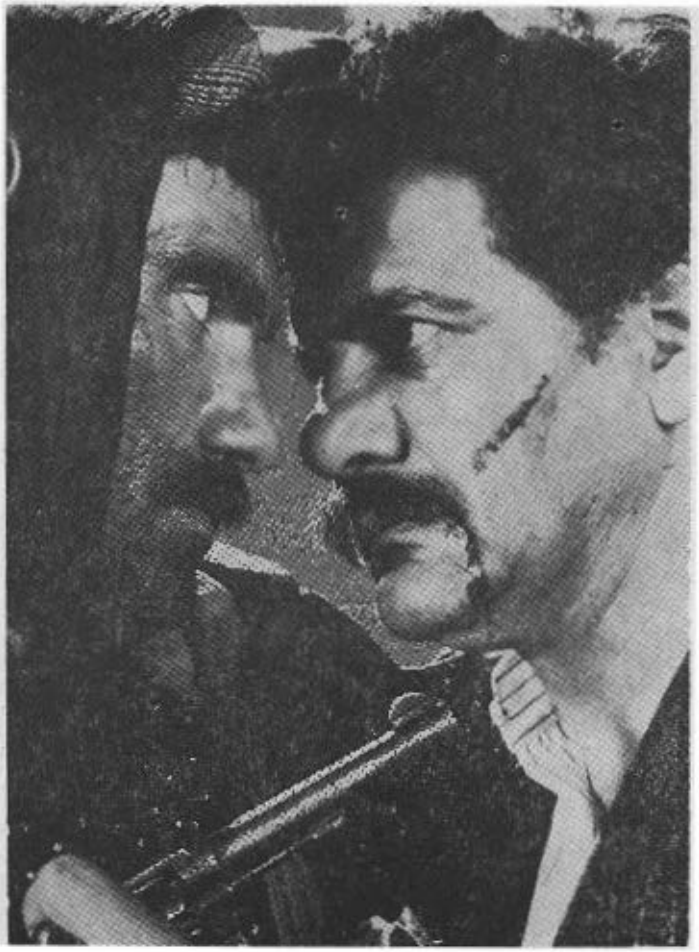
ABUZER — Dediğin iş Hasan Derviş'in davarı ise beceremedin sen onu...

ALİ — İhbarı sen mi ettin?...

Abuzer bozularak ayağa kalkar...

ABUZER — Ne biçim söz o?...

ALİ — Ele söz işte... İhbar olmayaydı, her zamanki gibi geçerdik...

Hepsinin sinirleri gerilmiştir... Durdu ve Mardinli tetiktedirler.

HACI — Ele mi belledin... Hele dene ki görek...

Yusuf silahını patlatır... Tetikte olan Durdu ile Mardinli silahlarını çekerek geriye sıçrarlar... Ayakta olan Abuzer iskemleyi kaptığı gibi Durdu'nun yüzüne doğru savurur... Hacı ile İsmail fırlarlar, Mardinli'nin üstüne atılırlar... Bekir fırlar, Ali'nin ötekilere yardımına mani olur. Kapışırlar... Hıdır ayağa kalkmış, endişesiz kavgayı seyretmektedir. Hasan Derviş heyecandan mendilini ısırmaktadır... Hacı, İsmail, Abuzer, Mardinli ve Durdu'yu gerilere doğru sürerler... Ali ile Hıdır karşılıklı birbirlerini kollamaktadırlar. Çavuş yanında iki er olduğu halde girer, koşarak kavga edenleri ayırır...

ÇAVUŞ — Dağılın... Dağılın... Kesin bakalım.

Kavga edenler dağılırlar... Fakat yerlerine dönmezler. Ayrık olarak birbirlerini kollarlar. Çavuş Hıdır'a yaklaşır.

ÇAVUŞ — Ü. Teğmen seni istiyor. Nerde bulursan getir dedi

Hıdır başını sallar... Ötekiler merakla bakarlar... Hıdır Yusuf'un başını okşar, çavuşun peşine düşer...

ÇAVUŞ — Uslu durun karışmam sonra... Atarım içeri...

Hıdır Ali'nin yanından geçerken bir an durur...

HIDIR — Fikrinden vazgeç sen...

ALİ — Ne fikri?...

HIDIR — Ne olduğunu sen bilirsin...

Ali'nin şakın haline aldırmadan Çavuşun arkasından gider... Ali, Hasan Derviş'e bakar... Hasan Derviş omuzlarını büzmüş, ellerini ovuşturmaktadır... Ali başı ile işa-

ret eder ve yürür. Hasan Derviş çaresiz takip eder, çıkarlar...

52. KARAKOL

Çavuş kapıyı açar Hıdır'ı içeriye alır... Ü. Teğmen Hıdır'ı karşılar...

Ü. TEĞMEN — Gel bakalım... Otur...

Hıdır oturur... Ü. Teğmen Hıdır'ın vaktiyle hediye ettiği ağızlığa bir sigara takar, Hıdır'a uzatır... Hıdır almaz...

HIDIR — Sağ olasın...

Ü. TEĞMEN — Olmadı bu iş Hıdır... Hiç bir iz bırakmamışsın ama, geldiğim gece geçmişsin hududu... Yusuf nasıl?

HIDIR — İyidir sağol...

Ü. TEĞMEN — Olmayan bir başka iş daha var... Okul açmak için teşebbüse geçmişler... Direnmişsiniz... Böyle daha mı iyi... Yusuf ne olacak... Senin gibi mi olacak... Bana bak Hıdır...

Hıdır başını kaldırır bakar... Ü. Teğmen tesir altında bırakırcasına veya işin gerekliliğine inandırmak istercesine üstüne eğilir...

Ü. TEĞMEN — Bu okul açılmalı ...Bütün o çocukları kurtarmalı... Benim bildiğim erkeklik budur... Yoksa herşeyi göze alıp davar geçirmek değil... Erkeklik insanların kafasının içindekini yenmektir... Zor olan o... Söyleyeceğim bu kadar...

Kısa bir sessizlik olur... Ü. Teğmen pencereye doğru gider, sırtını döner... Hıdır hiç bir şey söylemeden kalkar, sesizce kapıdan çıkar...

53. KARAKOL ÖNÜ

Karakolun karşısında Bekir ve ötekiler atları yanlarında çömelmişler beklemektedirler... Hıdır kapıdan çıkar... Bir an durur onlara bakar... Ayağa kalkarlar. Bekir merakla bakar... Hıdır yaklaşır, hiç bir şey söylemez... Yusuf atı çeker ...Hıdır Yusuf'u terkiye bindirir, tam kendi de binerken Yusuf Hıdır'ı dürter... İlerde bir yeri işaret eder belirsiz... Hıdır bakar... İlerde sokağın aralığında Gaffar'ın karaltısı görülmektedir... Hafifçe geri çekilir... Ü. Teğmen kapıdan çıkmıştır. Cip gelir Ü. Teğmenin yanında durur, içinde şöför ve çavuş vardır. Çavuş yere atlar. Hıdır Yusuf'u Bekir'in terkisine verir, Hacı-'nın eğerine taktiği tüfeği çeker... Bekir'e başı ile işaret eder... Ötekiler atları sürerler... Uzaklaşırlar... Cip hareket etmiştir. Hıdır ata biner ve yan taraftan uzaklaşır... Az sonra Gaffar atla sokaktan çıkar, bir başka sokağa dalar hızla...

54. ARAZİ/2

Gaffar atını sırtlardan hızla sürerek yaklaşır... Cip sırtların eteğindeki yoldan süratle yaklaşır ve geçer... Hıdır bir tepeden aşağıya bakar, sonra atını mahmuzlıyarak uzaklaşır... Gaffar dört nal gelir ve durur. İleride aşağıda yol görünmektedir... Attan iner yeteri kadar geriye gider; hayvanı bir çalıya iliştirir ve süratle yolu görebileceği bir yere yatar... Hayvanın eğerinden çıkardığı tüfeği yola doğru çevirir ve bekler... Hıdır tepeden gelir ve durur... İleride bir sırtın gerisinde çalıya bağlı Gaffar'ın hayvanının bir kısmı görünmektedir. Hıdır bir an düşünür sonra attan iner tüfeği eğerden alır... Cip ilerden süratle yaklaşmaktadır. Gaffar nişan alır... Takip eder... Cip

hizasına gelince ateş eder. Cipin ön camında bir delik açılır. Çavuşla Ü. Teğmen silahlarına sarılırlar. Bir silah sesi duyulur. Cip yoldan çıkar ve durur. Üçü dışarı atlarlar ve mevzi alırlar... Gaffar ayağa kalkar koşarak ateş eder. Ü. Teğmen'le Çavuş sinerler... Bir an sonra Ü. Teğmen silahını doğrultur nişan alır... Gaffar bir sıçrama daha yaparken iki el silah sesi duyulur... Ve Gaffar yere kapaklanır. Ü. Teğmenle Çavuş birbirlerine bakarlar... İleride bir karaltının ata binerek uzaklaştığını farkederler... Doğrulurlar... Gaffar yaralıdır, sürünerek atına doğru gider, biner ve hızla sürer... Ü. Teğmenle Çavuş koşarak o tarafa giderler... Çavuş Gaffar'ın silahını bulur...

ÇAVUŞ — Kimdi o ateş eden?

Ü. Teğmen Hıdır'ın uzaklaştığı tarafa bakarak cevap vermez...

55. DELİVİRAN KÖYÜ

Köy meydanında büyük kalabalık toplanmıştır. Aralarında tartışmaktadırlar... Tartışmaya katılanlar geniş bir daire halinde çömelmişlerdir...

MUHTAR — Kerpici kim keser... Kerpiçten geçtik, sıra ister, cam ister, kereste ister...

BİR SES — Defter, kitap, kalem...

MUHTAR — Heya... Defter, kitap, kalem... Bunlar hep para...

2 SES — Davarı kim güdecek?

MUHTAR — Heya... Davarı kim güder... Yarın bir heyet yaparık ...Varırık, derik böyle, böyle...

BEKİR — Ben de gelirim... Hıdır'ı da alırız. Bu mektep işi için, sen de gelirsin...

Bekir'in sözü yarım kalır... Hıdır köşeyi dönmüş, gelmektedir. Hıdır attan iner. Bekir'i dinledikten sonra çevresine bakar... Herkes ağzından çıkacak sözü bekler gibidir

HIDIR — Mektep için hiç bir masraf gerekmez...

BEKİR — Tamam...

HIDIR — Mektep konuk odasında olacak

Bekir şaşırarak Hıdır'a bakar... Hıdır oralı olmadan sözüne devam eder...

HIDIR — Her köyün bir tevatürü var... Bizimkinin de mektep olsun...

Muhtar birden ayağa kalkar...

MUHTAR — Hıdır...

Hıdır Muhtarın sözünü kesen bir bakışla bakar sonra döner, yürür... Herkes yavaş yavaş ayağa kalkar... Bir konuşma başlar... Bekir Hıdır'ın arkasından yetişir...

BEKİR — Peki...

Hıdır döner...

BEKİR — Mektep gerek mi?

Hıdır ileride toz içinde oynayan çocuklara bakar... Çocuklar toz toprak içinde yuvarlanmaktadırlar... Yusuf koşa koşa yanına gelir. Hıdır'ın eli Yusuf'un başında uzaklaşırlar ...Bekir'in yüzünde bir acılık kalmıştır...

56. DELİVİRAN KÖYÜ

Mektebin önünde müdür bir iskemle üstüne çıkmış çok kısa nutkunu söylemektedir... Yanıda Ayşe, Ü. Teğmen ve memur kılıklı biri vardır. Muhtar ve birkaç yaşlı da aralarındadır... Çocuklar hemen müdürün önünde sıraya dizilmişlerdir. Hıdır ötekilerden ayrı durmaktadır... Bekir suratı asık önüne bakmaktadır...

MÜDÜR — Sayın vatandaşlar... Köyünüze ışık saçacak bu mutlu gün için hepinizi candan kutlarım. Çocuklarınızın kavuşacağı bu nur, yarın size de yeni yeni ufuklar açacak. Bu mutlu gün hepinize hayırlı, uğurlu olsun...

Müdür iskemlesinden iner, Ayşe'nin, Ü. Teğmenin ve orada bulunan Muhtarın elini sıkar ve acele cipe biner... Memur kılıklı adamla süratle uzaklaşır. Ayşe çocukları mektepe sokar. Hacının etrafında çocukları durmaktadır. İsmail ile Abuzer Hacının da eline bir defter tutuşturarak zorla okula sokmak isterler... Hacı direnir... Çocuklar okula girerler...

HACI — Bırakın be... Hele şakanın sırası mı?

Bayraklarla donanmış mektebin önünde kalabalık bir süre şaşkın durur... Ü. Teğmen Hıdır'ın yanına gitmiştir. Konuşarak uzaklaşırlar. Bekir Hıdır'ın arkasından bakar. Yanına ötekiler gelirler...

BEKİR — Olacağı belli... Artık buraya ne mal getirebiliriz... Ne davar için hazırlık yapılır... Hiç birşey... Bitti...

HACI — Acımızdan ölecek miyiz?

BEKİR — Öyle ...Ne olacaksa öğretmen duyar... Yok müdür gelir. Yok kumandan gelir... Hiçbirinin ayağı eksik olmaz gayrı. Sen de elin kolun bağlı ele dururşun... Saklı heç bi şey yapamazsın...

HACI — İsmail'in düğünü.

Bekir cevap vermez, Hıdır'ın bulunduğu tarafa bakar... Hıdır'la Ü. Teğmen köyün hemen dışındadırlar... Hıdır sigarasını yakar. Bir süre sessiz dururlar... Hıdır ayağı ile toprağı eşelemektedir. Ü. Teğmen cebinden küçük bir hediye çıkarır, Hıdır'a uzatır

Ü. TEĞMEN — Bu da benim hediyem olsun.

Hıdır alır, bir an bakışırlar, sonra ikisinin de yüzünde dostça bir gülümseme belirir...

Ü. TEĞMEN — İyi bir iş yaptın Hıdır

Hıdır başını olumsuz sallar...

Ü. TEĞMEN — Niye... Fena mı yaptığın iş...

HIDIR — Fena değil... Lâkin hepsi bana kırgın Şimdi. Boş kaldılar... Bizim işimiz belli... O da olmayınca aç kalırız...

Ü. TEĞMEN — Niye toprakta çalışmazsınız...

Hıdır yerden bir avuç toprak alır...

HIDIR — Bu toprak yaramaz... Kum bu...

Geriden Bekir ve ötekiler gelmektedirler ağır ağır... Ü. Teğmen ilerdeki toprakları gösterir...

Ü. TEĞMEN — Buraları... Bak bomboş...

Bekir ve ötekiler yaklaşırlar ve az açıkta dururlar...

HIDIR — Ora Duran ağanın... Ele durur...

Ü. TEĞMEN — Ekmez mi?

HIDIR — Belli olmaz... O tüccar... Büyük davar ticareti yapar... Bazan eker... Bakarsın ele durur yıllarca. Onda toprak çok. Aha... Hep Duran ağanın...

Ü. TEĞMEN — Ben konuşurum onla... Razı ederim... Yarıcı olursunuz...

HIDIR — Razı gelmez...

Ü. TEĞMEN — Gelirse...

Hıdır cevap vermez önüne bakar...

Ü. TEĞMEN — Ben onu razı ederim. Sen söz ver yalnız

Hıdır başını kaldırır, Ü. Teğmene bakar... Gerideki-ler ilgiyle konuşmayı izlemektedirler...

Ü. TEĞMEN — Anlaştık öyleyse... Şimdilik allahaısmarladık...

Ü. Teğmen yakında bulunan cipe biner. Çavuş arkaya atlar... Uzaklaşırlar... Geride kalanlar bir süre uzaklaşmasına bakarlar. Bekir yanlarına yaklaşan Hıdır'ın önüne geçer...

BEKİR — Kafanda ne var Hıdır... Şimdi de bizi toprağa mı bağlayacaksın...

HIDIR — Duran ağa razı olmaz...

BEKİR — Olmaz olmasına ya... Oluverse...

HIDIR — Toprak işi fena mı?...

BEKİR —Sen bizle eylenirmisin? Mahsul alıncaya kadar ne yaparık...

HACI — İşin mi yok Hıdır. İsmailin düğünü ne olacak?

ABUZER — Ben sapan tutmasını bilmem...

BEKİR — Yok tohum payı, yok saban payı, yok hayvan payı, yok toprak payı, kalanı Duran ağayla yarıla... Elimizde ne kala ki çoluk çocuk karnımızı doyurak...

HIDIR — Belki Duran ağadan satın alırız.

HACI — Sen Duran ağayı deli belledin...

ABUZER — Biz olmazsak Duran ağa davarı nc eder?

HIDIR — Eyi ya... Hem burada hem orda iş görürüz...

BEKİR — Bu öğretmen buradayken mi?

Hıdır, Bekir'e bakar... Bir an bakışırlar... Hıdır döner ve uzaklaşır... Ardından bir süre bakarlar...

57. DURAN'IN AVLUSU

Duran'la Ü. Teğmen konuşmaktadırlar... Aziz az geride durmaktadır... Ü. Teğmene şerbet ikram edilmiştir.

Ü. TEĞMEN — Bu sayede belki onlara da hayrınız dokunur. Toprak ne insanı kendine bağlar...

DURAN — Hakkı aliniz var... Lâkin bunlar serkeş adamlar. Ne yapacakları belli olmaz. Bir bele derler. Bir başka gün ummadık iş görürler.

Ü. TEĞMEN — Denemekten bir zarar olmaz. Mektep için çok kolaylık gösterdiler. Demek içlerinde iyi bir şey var. Bunun meydana çıkmasına vesile olmak güzel bir şey olmalı.

DURAN — Denemekten bir ziyan olmaz. Lâkin tohum ziyan olur. Hayvanlar hırpalanırlar...

Ü. TEĞMEN — Bir avuç tohumun Duran ağanın yanında ne kıymeti olur...

Duran hafifçe gülümseyerek başını sallar...

DURAN — Ele olsun... Emriniz başüstüne... Aziz lâzım olanı yapacaktır...

Ü. TEĞMEN — Onlar adına, kendi hesabıma teşekkür ederim...

DURAN — Estafurullah, estafurullah... Emriniz baş üstüne...

Ü. Teğmen kalkar, Duran uğurlar...

Ü. TEĞMEN — Rica ederim... Sağolun...

DURAN — Selâmetle...

Aziz Ü. Teğmeni kapıya kadar selâmetler, sonra döner, Duran'ın önünde durur...

AZİZ — Bu nasıl iş ağam...

DURAN — Fena mı?

AZİZ — Yarın davar gelirse...

Duran başını sallar gülümser...

DURAN — Hele sen, pulluk, hayvanı hazır et... Tohumluk hazırla...

Duran gider... Aziz bir şey anlamadan arkasından bakar...

58. DELİVİRAN KÖYÜ TARLA

Aziz tarlanın sürülüşüne bakmaktadır... Hıdır, Bekir, Hacı ve Abuzer tarla sürmekle meşguldürler. Muhtar, bir iki ihtiyar arkalarında uzakta bir kaç kadın onları seyretmektedirler. Bekir bir ara işi bırakır ve düşünceli öylece durur...

59. MEYHANE

Bekir içkisini içer, karşısında Hasan Derviş vardır... Hasan Derviş etrafına kısa bir göz atar, sonra gömleğinin içinden çıkardığı bir deste parayı Bekir'in önüne sürer...

HASAN — Sen beni dinle... Aha bunu Hıdır'a götür. Davar başına yirmi beş lira dersin... O kadar... Başka sözüm yoktur...

Bekir bir paraya bir Hasan Derviş'e bakar... Sonra parayı iter...

BEKİR — Hele bir düşünem Hasan Derviş...

HASAN — Şuna bak... Hele bir düşünem diyor... Lan al sen hele... Sonra düşünürsün...

Bekir yavaş yavaş ayağa kalkar...

BEKİR — Hele bir düşünem...

Bekir sonra eliyle selâm verir uzaklaşır... İleride Aziz'le karşılaşırlar. Hasan süratle parayı yok eder... Aziz görmüştür. Sırıtarak yaklaşır, yanına çöker...

AZİZ — Eee, Hasan Derviş nettin davarı?

HASAN — Bırak Allahını seversen... Kaldı başımıza... Ay sonuna yetiştiremedik mi rezil olduk gitti...

AZİZ — Sen kendini şimdiden rezil olmuş bil...

Hasan Derviş soruyla bakar...

AZİZ — Davar değil, kuş bile geçmez artık... Karşıya bir selâm gönder yeter...

HASAN — Bu davarı ne ederim ben...

AZİZ — Ben senin yerinde olsam satarım...

HASAN — Satmak mı... Geçemeyecek davarı kim alır.

AZİZ — Sen hele karar ver... Bir alan bulunur elbet...

HASAN — Dilinin altında bir şey var ya... De bakalım hele...

AZİZ — Deyecek bi şey yok... Hani bir akıl verdik haddim olmayarak...

Aziz, Hasan Derviş'i düşünceli bırakır ve gider...

60. DELİVİRAN KÖYÜ TARLA

Hıdır, Yusuf, Hacı, İsmail, Abuzer geniş kol hareketi ile tohum serperler... Gene sürümde olduğu gibi Muhtar ve ötekiler ayni yerde işi seyrederler... Muhtar başını sallar... Birçok şeye aklı ermemiştir... Şimdi çocuklar ve öğretmen de ekimi seyretmektedirler daha yanda... Öğretmen çocukları oynamaya gönderir... Çocuklar dağılırlar... Yalnız beş altı tanesi koşarak Hacının etrafını alır... Hıdır yorgunluk almak üzere işi bırakır, bir an ağır ağır gelir tarlanın kenarına oturur... Öğretmene yakındır... Yusuf da koşarak gelir Hıdır'ın yanına çöker... Dizlerinin arasına oturur. Öğretmen yaklaşır... İkisi de bakarlar birbirlerine...

AYŞE — Yusuf oğlun mu? İyi çalışıyor... Çabuk öğrenecek... Hıdır başını sallar... Yusuf'u okşar...

HIDIR — Okusun... Atın terkisini özledin mi?

YUSUF — Heye... Ama okul daha iyi...

HIDIR — Aferin... Hadi git oyna...

Yusuf koşarak uzaklaşır...

HIDIR — Okur mu dersin?

AYŞE — Niye okumasın... Bütün çocuklar okur... Yeterki zamanında başlasın...

HIDIR — Yusuf geç mi oldu...

AYŞE — Yok... Çok akıllı... Okusun mu istiyorsun... Sen de okuyabileydin...

Hıdır başını sallar...

HIDIR — Ben de Yusuf gibi dolaştım babamın terkisinde... Sabah akşam atta... Huduttan köye... Sonra karşıda... Hep bele... Bir gün babamın ölüsünü hudut tellerinden aldık... Mayın vurmuş...

AYŞE — Toprak kurtarır sizi...

HIDIR — Kurtarır mı?

Hıdır bu soruyu emin olmak için sormuştur... Bütün isteği budur...

AYŞE — Ben çiftçi kızıyım.. Toprak kendine bakanı güldürür. Sonra da kendine bağlar...

Muhtar ve yanındaki iki ihtiyar, Ayşe ile Hıdır'a bakmaktadırlar. Muhtar başını sallar...

MUHTAR — Hayır vardır inşallah...

I. İHTİYAR — Ne dersin Muhtar?

MUHTAR — Allah büyük... Lâkin bırakmazlar bunları rahat...

Kalkarlar... Muhtar halâ başını sallamaktadır... İlerden Bekir görünür at üstünde, Muhtar geçişine dikkatle bakar... Bekir selâm verip geçer... İlerde tarlada çalışanlar Bekir'i görünce işi bırakırlar, yavaş yavaş Hıdır'ın ta-

rafına giderler... Bekir attan iner Hıdır'a doğru gider. Ayşe aralarında konuşulacak bir şey olduğunu hisseder ve uzaklaşır... Hıdır'ın etrafına çömelirler...

BEKİR — Nasıl... Ekim bitti mi?...

HACI — Az kaldı...

BEKİR — Hepiniz eyisiz ya...

Kimse cevap vermez... Önüne bakar... Yalnız Hıdır Bekir'i gözler.

BEKİR — Eyisiz belli... Hasada kadar acınızdan ölmeseniz iyi olursuz... Hıdır... Vaz geç bu kötü oyundan... Sen hepimizi perişan mı edecen... Nemiş toprak... Yakışır mı bize... Biz kendi işimize yeterik bes...

Bekir sinirli, bir sigara çıkarır yakar... Hıdır dilinin ucundaki lâfı söyler...

HIDIR — Hasan Derviş fiatı arttırdı ele mi...

Bekir birden başını kaldırır Hıdır'a bakar...

BEKİR — Davar başına yirmi beş... He desen otuz verecek...

HACI — Yirmi beş Allah...

ABUZER — Peşin...

BEKİR — Peşin...

ABUZER — Kalk baba... Daha ne duruyik...

BEKİR — Görüyorsun... Heç birimizin toprağa gözü yok...

Hıdır yavaş yavaş ayağa kalkar...

HIDIR — Aha davar orda... Hudut da deha orda... Varın gidin...

Sonra Hıdır sırtını döner, ağır ağır uzaklaşır... Birbirlerine şaşkın bakarlar... Bekir hırsından sigarasını yere atar... Ayağı ile toprağı tekmeler...

BEKİR — Ne dersiniz?

Ötekiler cevap vermeden yavaş yavaş kalktıkları gibi otururlar...

61. DURAN'IN AVLUSU

Hasan Derviş, Duran'ın karşısında yıkıklığını belli etmemeye çalışmaktadır... Duran durumdan emin insanların rahatlığı içindedir... Bazen de Hasan Derviş'i dinlemez görünür... Aziz, Hasan Derviş'in az yanında konuşmasının sonucundan emin durmaktadır...

HASAN — Eline atağına kurban Duran ağa... Dediğin fiata del davar, haşaminhuzur, uyuz kedi alaman allahvekil... Hani benim satmaya fikrim de yok lâkin aha bu konuşmuş... Duran ağanın elini öpek dedim...

Duran ağa cevap vermez bir süre önüne bakar... Sonra hiç ilgisi olmayan bir konuya geçer...

DURAN — Geçen cuma, Hasan Paşa camiinin vaizi, bir hacetin fevt olması, onun zımnında ihtiyar olunacak, zil ve ihtikârdan, daha kolaydır... dedi. Sen ne dersin Hasan Derviş?

Hasan Derviş önce şaşırır gibi olur...

HASAN — Vallahi Duran ağa biz cahilik... Aklımız yetmez... Sen daha iyi bilin ya... Senin ilmin, irfanın kimde var? Benim diyeceğim şu ki... Bu fiat, haddim olmayarak, aklına bi şey gelmesin,

hürmette kusur etmek istemem, zulumdur Duran ağa... Allahvekil zulum...

Duran sırtını döner gibi olur...

AZİZ — Eh.. Hasan Derviş, ağayı fazla rahatsız etmesek...

Hasan Derviş birden ayağa fırlar, Duran'ın elini tutmak ister, Duran çeker elini...

HASAN — Benim sana yüzüm yok Duran ağa... Yüzünün nuruna gurban... Ver elini yüz yapalım şunu... Bir baş davarı yüz liraya verdiğim duyulsa valla defe korlar Hasan Derviş'i... Gül yüzünün hatırı için... Yüz... He de... Yüz...

Hasan bir an duralar, sonra Aziz'in elini yakalar, sallar...

AZİZ — Hasan Derviş nahak yere tüketme kendini... Yetmiş beş...

Duran ayağa kalkar, merdivenlerden iner, pazarlıkla ilgisini kesmiş gibidir... Hasan Derviş yan gözle bakar... Sonra birden Aziz'in elini bırakır, Duran ağanın peşinden koşar...

HASAN — Dediğin olsun... Duran ağa yetmiş beş olsun... Nur yüzünün hatırına, helâlı hoş olsun bildiğin gibi kullan...

Eğilir Duran'ın elini öper... Duran yürüyüşüne devam eder... Hasan Derviş terini siler bir oh çeker... Sonra Aziz'e ters ters bakar... Başını sallar çıkar. Aziz sırıtmaktadır...

62. SOKAKLAR

Hasan Derviş Duran'ın avlusundan çıkmış, eliyle bir takım hesaplar yaparak yaklaşır ve başını kaldırınca bir-

den durur... Karşısında Ali Cello vardır... Az gerisinde gölgeye çekilmiş yüzü yarı farkedilir Gaffar durmaktadır...

ALİ — Pazar ola Hasan Derviş...

HASAN — Bazarı mazarı kaldı mı bunun... Bırak... Temelli öldük...

ALİ — Az daha sabredeydin...

HASAN — Yok... Heç bir çare kalmamıştır... Başımızı alıp gidek gayrı... Benim eşeem, senin ordamı ola...

ALİ — Bi yere gitmen caiz deel... Hele eylen az... Ben o davarı Hıdır'a geçirtmem. Duran ağadan geri alırız...

HASAN — Geçirtmen mi...

Ali az yana çekilir, geride Gaffar bir adım atarak ortaya çıkar. Hasan Derviş Gaffar'ı görünce huzursuzluğu artar... Ali'ye endişeyle bakar...

ALİ — Sen hele yelen az...

Hasan Derviş birşeyler söylemek ister, sonra uzaklaşır... Ali ile Gaffar arkasından bakarlar...

63. DELİVİRAN KÖYÜ TARLA

Tarla sürülmüş, ekilmiş... Gecenin karanlığı içinde uzanmıştır... Tarlanın eşiğinde çömelmiş, duran Hıdır'ın karaltısı... Geriden Hacı ağır ağır yaklaşır... Yanına çömelir... Bir süre sessiz dururlar... Hacı sigarasının yarısını Hıdır'a uzatır...

HIDIR — Şimdi bir rahmet bekler...

HACI — Rahmet bize hayır getirmez... Çamurda ayak izi, davar izi bırakır...

Hıdır soruyla bakar...

HIDIR — Biz ordan ayağımızı çekmişiz...

Hacı esefle söyler gibidir...

HACI — Ele... Lâkin yarın yağsa da olur...
HIDIR — Bekir, ötekiler nerde...
HACI — Bilmem... Damda olacaklar herhalde...

Hıdır Hacıya bakar sessiz, Hacı başını eğer... Tarla, böcek sesleri arasında bir şeyler bekler gibi karanlıkta uzanmıştır...

64. HUDUT / A

Bekir, Abuzer ve İsmail karşıdan aldıkları malları üç hayvana yüklerler... Karşıdakiler helâllaşırlar ve süratle uzaklaşırlar... İleride karanlığın içinde birkaç gölge belirir ve bir ses duyulur...

I. SES — Dur... Davranmayın...

Bekir ve ötekiler irkilirler... Bekir birden karar verir ve hayvanın başını çevirerek yana doğru sürer... Ötekiler daha davranmadan karşıdan ateş edilir... Abuzer tüfeğini kaldırır ve ateş eder. İsmail kolundan yaralanır... Bekir ateş ederek geri döner, İsmail'in dengini keser, boşalan hayvan fırlar... Abuzer ile Bekir ateş ederek kaçarlar... Ateş edenler bastırırlar... Abuzer de dengi keser... Ateş ederek karanlığa karışırlar...

65. DELİVİRAN KÖYÜ

Hıdır geceki yere çömelmiş tarlaya bakmaktadır... Ayşe gerideki evlerden birinden çıkar... Etrafına bakınır... İlerde tarlanın eşiğinde Hıdır'ın karaltısını farkeder... O

tarafa doğru yürür... Hıdır arkasındaki ayak sesleriyle döner...

AYŞE — Günaydın...

HIDIR — Selâm...

AYŞE — Bütün gece tarlayı mı bekledin? Yusuf beklemiştir seni... Yoksa ondan çok mu sevdin toprağı...

Hıdır cevap vermez...

HIDIR — Haşa... Lâkin toprak eyidir... İlk defa iyi bir iş yapmışım... Karşımda durur... Ele uzanmış... Sonra tohumdan çıkacak... Boy verecek... Sararacak... Evlât gibi...

AYŞE — Güzel anlattın... Sen okumalıymışın Hıdır...

Hıdır oyup bitirdiği ağızlığı uzatır...

AYŞE — Ben sigara içmemki...

HIDIR — Gün gelir belki içersin...

Bir süre sessiz dururlar... Ayşe ilerde evlerin aralığına ilgiyle bakar... Evlerin aralığından önce İsmail'in üzerine abandığı at geçer. Abuzer'in yedeğinde, hemen arkasından Bekir'in yüklü hayvanı görünüp kaybolur... Ayşe sesini çıkarmaz...

AYŞE — Belki de Duran ağa toprağı satar ilerde...

HIDIR — Duran ağa bir şey satmaz... Hep alır o... Onda para çok... Büyük... Toprak çok... Para çok...

AYŞE — Bir gün sen de öyle olursun...

HIDIR — Yok... Bele iyi... Yusuf okur... Ben çalışırım...

Gerilerden bir motor homurtusu duyulur, ikisi de kulak kabartırlar. Hıdır dikilir... Evlerin arasından cip gö-

rünür, bir an durur... Çavuş Hıdır'ı farkeder, ona doğru ciple gelir... Çavuş cipten atlar Ayşe'ye selâm verir...

ÇAVUŞ — Günaydın öğretmen hanım...

AYŞE — Günaydın... Hayrola...

ÇAVUŞ — Kaçak arıyoruz... Bu gece üç atlı geçmiş... Ateş te açmışlar...

Hıdır kaşlarını çatar...

ÇAVUŞ — Sen bir şey biliyor musun Hıdır? Köyü arasak mı?

Hıdır başını sallar...

HIDIR — Sen bilirsin çavuşum...

AYŞE — Bunların hepsi çalışıyor... Gece sabaha kadar burda oturmuş. Köyde hiç bir gürültü olmadı...

Hıdır'a döner...

ÇAVUŞ — Kaçakçılar sessiz adamlardır öğretmen hanım... Ama üsteğmene söz verdiler... Buna ben de inanıyorum... Bana müsaade...

AYŞE — Güle güle...

Çavuş selâm verir, cipe biner gider... Cip evlerin arasından kaybolunca Bekir yan tarafdan görünür ve telâşını gizlemeye çalışan bir yürüyüşle yaklaşır... Hıdır Bekir'in gelişine bakar, kaşları çatıktır...

AYŞE — Ben mektebe gitmeliyim hoşça kal...

Ayşe ile Bekir'in yolu kesişir... Bekir bir an durur, Ayşe'nin arkasından bakar... Sonra ağır ağır gelir Hıdır'ın yanında durur...

HIDIR — Çavuşu köye kadar soktunuz...

BEKİR — Biz mi? Yoksa öğretmen mi...

HIDIR — Öğretmenin bir işi yoktur bizimle...

BEKİR — Sen ele belle... İsmail yarab...

HIDIR — Eyi ölmedi...

BEKİR — Sen geleydin olmazdı...

HIDIR — Benim iznim yoktur.. Biz söz verdik... Gitmek caiz değildir...

Bekir sözünü keser, bir an bakışırlar...

BEKİR — Sen söz vermişin... Biz... Keki... Bırak bu inadı. Bu bizim işimiz değildir... Duran'ın fikrinde ne vardır kimse bilmez... Kumandan bizim işten bilmez... Bu iş değildir... Mekteptir, topraktır iflâh etmez Hıdır...

Hıdır bir an sessiz Bekir'e bakar... Sonra bu meseleyi kesmek istercesine başka bir konuya geçer...

HIDIR — Duran ağa çağırtmış beni...

İlerden çocuklar şarkı söyleyerek bir taraftan bir tarafa geçerler. Başlarında Ayşe... Dönerler bakarlar... Hıdır köye doğru yürür... Bekir koşar kolundan tutar...

BEKİR — Bütün belâ öğretmenden... Bu öğretmen gitsin... Yoksa fena olacak...

Hıdır kolunu çeker...

HIDIR — Sen, ya vaz geç... Ya köyden gider Bekir. Hepsi bu...

Hıdır Bekir'i o halde bırakarak köye doğru uzaklaşır...

66. KONAK YERİ

Aziz dört nal konak yerine doğru gelir... Koyunlar, çobanlar... Ve Hasan Derviş... Aziz attan iner... Çobanlar sessiz ellerini göğüslerine götürürler...

HASAN — Aha.. Duran ağanın kâhyası budur...

AZİZ — Kaç baş...

I. ÇOBAN — Var bir dört bin yediyüz... Elli verdi telefat... Susuz hayvanlar...

AZİZ — Yarın sabah bizim meraya sürülsün hepsi...

HASAN — Eyvallah...

AZİZ — Selâmetle...

Hasan Derviş eşeğine biner. Uzaklaşır... İlerden beyaz, lüks bir araba ağır ağır yaklaşır ve durur... Hasan Derviş arabanın farkına varmadan uzaklaşmıştır... Aziz koşarak gider kapıyı açar... Duran arabadan inmez... Davara bir göz atar sade, sonra Aziz'e bakar.

AZİZ — İyidir... Besli. Susuz kalmışlar... Meraya sürmeli...

Duran başını sallar... Hıdır atını dört nala sürerek konak yerine gelir ve attan iner... Selâm verir...

HIDIR — Buyur ağam. Beni istemişsin...

Duran arabadan çıkar sırtını dayar...

DURAN — Biz aldık... Allahın izniyle...

HIDIR — Mübarek olsun ağam...

DURAN — Bunlar burda helâk olacak...

HIDIR — Mera çok ağam...

DURAN — Karşıya geçecek...

Duran bir süre susar... Hıdır cevap vermez önüne bakar...

AZİZ — Duydun mu?

Hıdır Aziz'e bakar, sonra başını eğer...

DURAN — Hıdır...

HIDIR — O iş bitti Duran ağa...

DURAN — Yani o toprak seni iflah mı eder sanıyorsun...

HIDIR — Kısmet...

DURAN — O kısmeti ben vermedim mi? Verdiğim gibi geri de alamam mı?...

HIDIR — Mahsul kalıncaya kadar kimse alamaz ağam... Bele...

Bakışırlar...

DURAN — Yediğin ekmeği inkâr mı edersin...

HIDIR — Ekmek yedik... Allah şahit... Lâkin çalıştık... Hem canımızı koyduk ortaya...

Başka söyleyecek birşey kalmamıştır... Bunu hepsi hissetmiştir... Hıdır atını hazırlar...

HIDIR — Bir diyeceğin olursa ben köydeyim artık...

Hıdır atına biner ve fırlar... Duran sessiz arkasından bakar...

AZİZ — Bırakaydın ağam, haddini bildirem...

DURAN — Sana bir fırsat veririm Aziz...

AZİZ — Buyur ağam...

DURAN — Hıdır'a benden bir haber göndereceksin... Hem bu akşam...

Döner sürüye bakar... Sürü pamuk tarlası gibi konak yerine uzanmıştır...

67. ARAZİ

Hıdır at üzerinde durmuş tarlalara bakmaktadır... Hava bulutlu ve kapanıktır... Belki bir fırtınaya gebedir... Kısa bir süre sonra Hıdır ağır ağır ilerler... Çok ilerden iki üç karaltı farkedilir... Ağır ağır yaklaşmaktadır... Hıdır bakar, sonra atını sürer. Hızla yaklaşır ve birden durur. İyice yakınlaşmış karaltıları görür. Biri eşeğe yan oturmuş Ayşedir.. Yanında bir ihtiyar hayvanı yedekler... Geride bir başka eşeğin üstünde bir iki parça eşya ve denk, küçük bir çocuğun yedeğindedir... Dururlar.. Hıdır iner ve yaklaşır...

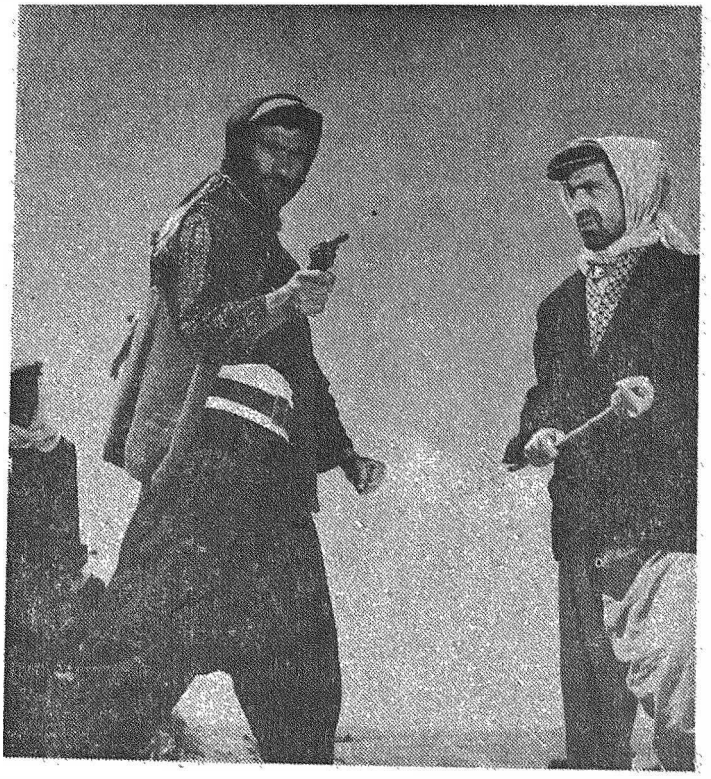
HIDIR — Öğretmen hanım... Nere?

AYŞE — Bekir okulu yaktı... Bizi de kovdu...

HIDIR — Bekir... Sen dön geri... Ben...

AYŞE — Olmaz Hıdır... Önce bu işler düzelsin... Sonra. Sonra geleceğim... Şimdi akşam olmadan kasabaya yetişeyim...

Ayşe adama işaret eder... Yürürler... Hıdır arkasından kararsız bakar... Bir an sonra atını dört nal sürerek köye doğru uzaklaşır...

68. DELİVİRAN KÖYÜ

Okul binasının pencerelerinden duman tütmektedir... Kalabalık birikmiş; şaşkın, deli gibi olmuş Bekir'i seyreder... Bekir pencereden eline geçeni dışarı fırlatmaktadır... Hıdır dört nala köye girer ve iner... Kalabalık yol açar... Hıdır mektebe doğru yürür... Bekir yüzü gözü is ve ter içinde dışarı fırlar ve Hıdır'la burun buruna gelir...

BEKİR — Al senin mektep...

Hıdır Bekir'i yakasından tutar... Bekir bir gülme nöbetine tutulur... Hıdır şiddetli bir tokatla ileriye doğru fırlatır. Geri döner... Atına doğru giderken karşısında bulunanlardan biri bir korunma hareketi yapar... Hıdır bunu farkeder ve silâhını çekerek geri döner... Bekir düştüğü

yerden yarı doğrulmuş ve silâhını çekmiştir... Kısa bir an... Bekir ateş eder... Tutturamaz...

HIDIR — Bekir...

Bekir ikinci kez ateş etmek üzere iken Hıdır ateş eder ve vurur. Bekir de sarsılır ve olduğu yerde kalır... Hıdır koşar yanına çömelir. Bekir hafifçe kımıldar, doğrulmaya çalışır... Hıdır yardım eder...

BEKİR — Keki...

Bekir birşey söylemeye çalışır, dudakları kıpırdar... Sonra ölür.. Birden yukarı tarafdan telâşlı bağırmalar duyulur... Kalabalık o tarafa doğru döner... Yusuf, yanında iki çocuk ve bir yaşlı bağırarak gelmektedirler... Bir an dururlar ve elleriyle yukarıyı gösterirler... Hacı, Abuzer, Hıdır, İsmail ve kalabalığın büyük bir kısmı koşarak o tarafa giderler...

69. DELİVİRAN KÖYÜ

Büyük sürü tarlanın bir ucundan girmiş öbür ucuna doğru alabildiğine gitmektedir... Çok ileride nokta halinde üç atlı davarın önünde uzaklaşmaktadır... Hıdır ve ötekiler davarın önüne geçmeye çalışırlar, yuvarlanırlar, altında kalırlar... Sürü bir sel gibi ekili tarlayı taş gibi düzliyerek akıp geçer... Toz toprak içinde perişan ve yenik tarlanın ortasında çalışırlar... Yusuf Hıdır'ın yanındadır... Birden beline yüzünü gömer ve ağlar... Hıdır taş gibi hareketsizdir... Kalabalık çaresiz ağır ağır dağılır... Tarlanın ortasında yalnız Hıdır ve ötekiler kalmıştır...

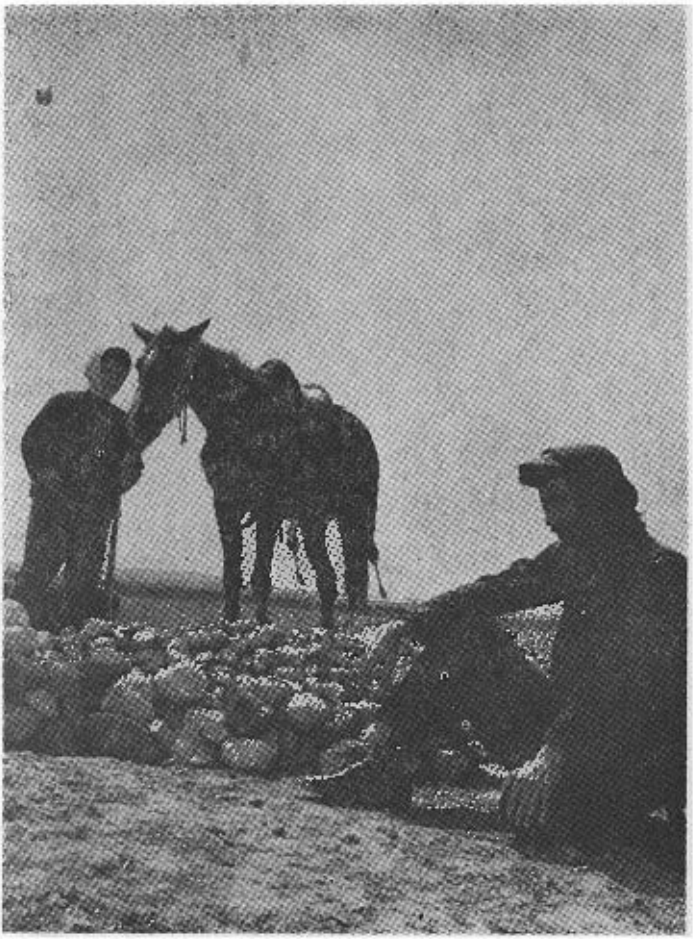
70. DELİVİRAN KÖYÜ

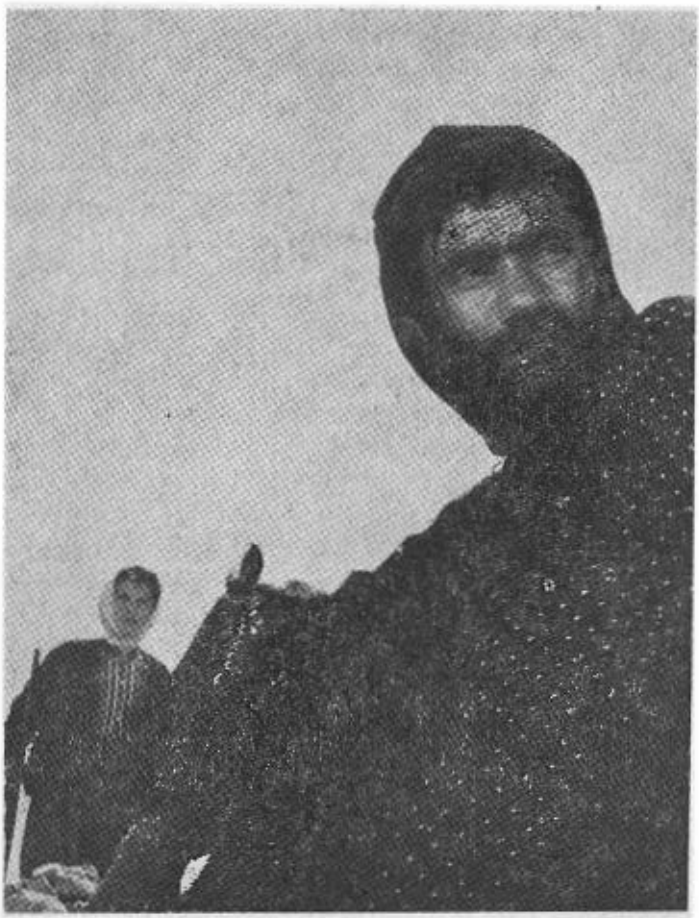
Bekir için bir mezar kazılmaktadır... Abuzer, Hacı ve İsmail sırayla çalışırlar... Hıdır az ötede sessiz durmaktadır... İlerde yedekteki adamlar ve eşeklerle Ayşe görünür. Ağır ağır yaklaşır... Hıdır ve ötekiler durup bakarlar... Ayşe iner...

AYŞE — Bekir mi?...

Kimse cevap vermez... Ayşe gelişinin sebebini açıklar...

AYŞE — Yusuf'u almaya geldim...

Bunun üzerine ötekiler çalışmaya koyulurlar... Hıdır ses çıkarmadan öğretmene bakar.

AYŞE — Burada kalmasına gönlüm razı olmadı...
HIDIR — Ben yalnız kalırım... Bekir yok... Tarla...
AYŞE — Duydum...
HIDIR — Bekir haklı... Bırakmazlar demişti.. Kabahat bende... Zannettim ki.....

Kısa bir sessizlik olur...

AYŞE — Kabahat sende değil... Se...

Hıdır bir el hareketiyle Ayşe'nin sözünü keser...

AYŞE — Yusuf'u alacağım...
HIDIR — Ne olacak...
AYŞE — Okuyacak... Babasına çekmişse... Kıymetli bir adam olur muhakkak... Onun da senin gibi ziyan olmasına gönlüm razı olmuyor...

Ayşe bunu bir nefeste söylemiş belki de ağzından kaçırmıştır. Gözlerini kaçırarak yere bakar... Bir an susarlar... Sonra, Ayşe ağır ağır başını kaldırır... Hıdır kendisine bakmaktadır... Ayşe belki birşey daha söyleyecektir, sonra birden döner köye doğru gider.. Hıdır mezara döner bir süre sonra... Mezar yeteri kadar kazılmıştır. Yanda bir tahta üzerine uzatılmış ve üzeri bir örtü ile kapatılmış Bekir'in cesedini alıp yerine koyarlar... Sonra hızlı bir kürek faaliyeti ile gömmeye başlarlar...

71. SOKAKLAR

Aziz'in karaltısı ilerden yaklaşır, açığa çıktığı anda ilerde gördüğü bir şey üzerine birden olduğu yerde kalır. Sokağın dönemeç yaptığı yerde İsmail durmaktadır... Aziz ne yapacağını düşünürken gerisinden gelen bir kıpırtıyla

döner birden... Sokağın yana doğru çıkıntılarının iki yanında Abuzer'le Hacı durmaktadır... Aziz birden ileri doğru bir adım atar... Abuzer'le Hacı iki taraftan bastırarak yakalarlar...

72. DELİVİRAN KÖYÜ TARLA

Önde Hıdır'ın atına uzun bir iple boynundan bağlı Aziz, yanlarında ve geride Abuzer, Hacı, İsmail uzaktan geçerler. Hıdır tarlanın eşiğinde durur iner... Ötekiler de inerler... Hıdır yaklaşır, tarlanın beri yanına geçer... Hacı Aziz'i boynunda ip olduğu halde getirir tarlanın ortasına bırakır... Abuzer'le Hacı Aziz'i ortada bırakacak şekilde sağa ve sola giderler... Hacı geriye gider. İsmail çıkardığı bir tabancayı Aziz'e doğru fırlatır. Tabanca Aziz'in on adım önüne düşer. Aziz çevresine bakınır... Hıdır, İsmail, Hacı ve Abuzer sessiz Aziz'e bakmaktadırlar... Aziz, yavaş yavaş tabancaya bakar. Ne yapacağına karar veremez. Ter içindedir... Birden balıklama tabancaya doğru atılır ve olduğu yerde kalır. Eli tabancaya yetişememektedir... Çaresiz kalır öyle bir an. Şimdi ölümün eşiğinde olduğunu hissetmiştir. Hıdır ve ötekiler Aziz'i seyretmektedirler... Aziz tabancaya son bir defa daha bakar, sonra bir hamle daha yaparak uzanır ve dönerek ateş eder... Hacı, Hıdır, İsmail, Abuzer sırayla ateş ederler... Aziz delik deşik olmuştur, ama gene ateş etmeye davranır... İki silâh sesi daha duyulur ve sarsılarak olduğu yerde kalır. Hıdır tabancasını ağır ağır beline sokar... Ve bir motor homurtusu üzerine köye doğru bakar. Evlerin ortasından Ü. Teğmen yanında çavuş, ciple yaklaşmaktadırlar... Hacı, İsmail, Abuzer Hıdır'ın yanına gelirler koşarak... Ü. Teğmenle Çavuş cipten atlarlar...

HIDIR — Gelme...

Ü. Teğmen durur... Çavuş elini silâhına götürür ve çeker... Hacı havaya ateş eder...

Ü. TEĞMEN — Koy onu yerine...

Üstteğmen Hıdır'a dönerek...

Ü. TEĞMEN — Hıdır... Beni dinle...

HIDIR — Ben dinlemez artık birşey...

Ü. Teğmen bir adım atar...

Ü. TEĞMEN — Teslim olman lâzım...

HIDIR — Gelme... Git sen... Teslim olmam... Bir şey dinlemem... İşte mektep... İşte tarla... İşte Bekir... Aha Aziz, ceset tarlada... İşin sonu bele oldu işte... Böle olsun istemedik... Ben istemedim.. Şimdi git sen...

Ü. TEĞMEN — Peki Hıdır, sen bilirsin...

HIDIR — Ben çok şey bildim artık...

Ü. Teğmenle Çavuş cipe binerler, sonra da dönüp uzaklaşırlar... Hıdır ve ötekiler sessiz cipin gidişine bakarlar, İsmail geriden atları getirir...

73. ARAZİ

Hıdır ve ötekiler dört nal yaklaşırlar ve uzaklaşırlar...

74. KASABA

Ü. Teğmenin cipi, kasabaya doğru girer hızla... Haran kapısından geçer... Ova tarafında Hıdır ve ötekiler dört nala yaklaşırlar ve dururlar...

75. CAMİ AVLUSU

Cemaat camiden çıkmaktadır... Duran'la Hasan Derviş konuşarak yaklaşırlar...

HASAN — Hıdır'dan hayır kalmadığına göre bu işi beraber işlesek Duran ağa... Ali Cello geçişe hazır, ben yolunu buldum diyor...

DURAN — Bir düşünem Hasan Derviş...

HASAN — Bunun düşünmesi var mı ağam? Ölü fiatına kapattın esas davarı... Hele ciğerimin köşeleri yanar bilesin... He de beraber işleyek... Zararı bana... Kârı paylaşırık bes...

DURAN — Dur bakalım... Hele bir Ali Cello ile görüşek...

Duran sözü yarıda keser ve çıkış yerine baka kalır...

HASAN — Ne sustun ya Duran ağa...

Kapının yanında Hacı durmaktadır... Hasan da Hacı'yı farkeder birden. Duran döner gerideki kapıya doğru bir iki adım atar ve durur... İsmail kapının yanında belirmiştir. Duran paniğe kapılır fakat belli etmez. Döner geldiği tarafa doğru hızla gider. Hasan işin farkına varmış gibidir. Olduğu yerde kalır... Duran parmaklıklara doğru giderken duralar... Parmaklıkların gerisinden Abuzer belirir... Duran durur. Dudakları kıpırdar bir an, kısa bir dua mırıldanmıştır. Birden döner ortaya yönelirken, belinden tabancasını çeker ve o anda bir silâh patlatır... Duran sarsılır, döner silâhını kaldırır... Bir silâh sesi daha duyulur... Duran tekrar sarsılır, silâhını kaldırmak ister... Hıdır bulunduğu yerden ateş eder... Duran havuza doğru yıkılıp suya düşer...

Yusuf derslerine çalışmaktadır... Ayşe küçük bir tepside Yusuf'a ekmek ve peynir getirir... Yusuf'un yaptığı şeye bakar... Düzeltir...

AYŞE — Aferin... Bu da böyle olacak... Şimdi kahvaltını ye bakalım...

Yusuf kitabını toplar... Ü. Teğmen sokak kapısı tarafından girer... Yusuf'u görünce duralar...

AYŞE — Günaydın.. Bir haber var mı?

Ü. TEĞMEN — Günaydın...

Ü. Teğmen Yusuf'a bakar... Yusuf yemeğini bırakmış bakmaktadır...

Ü. TEĞMEN — Yusuf sen koca adam sayılırsın öyle mi?

Yusuf başını sallar...

Ü. TEĞMEN — Vilâyet kaymakam beyin teklifini kabul etti... Sizin köyü boşaltıyoruz...

Yusuf bir an bakakalır... Ü. Teğmen sıkıntıyla devam eder...

Ü. TEĞMEN — Sonra babanı da yakalamak zorundayım...

Yusuf'la bir an bakışırlar...

Ü. TEĞMEN — İnşallah olursun sen... Belki asker olursun benim gibi. O zaman ne dediğimi anlarsın... Baban kötü adam değil... Dostta olduk-du... Ama böyle bu işte...

Ü. Teğmen fazla birşey demeden odasına atar kendini... Yusuf sessiz önüne bakar... Ayşe yaklaşır, başını kaldırır...

AYŞE — Ağlamıyorsun ya Yusuf?

Yusuf ağlamamaktadır... Öylece bakar Ayşe'ye...

AYŞE — Babanı göreceğin geldi mi Yusuf?

YUSUF — Benim babam cesur... Benim babam mer benim babam hepsinden eyi...

AYŞE — Öyle Yusuf... Sen de baban gibi ol... Ama oku...

Yusuf başını sallar, sonra kendini tutamaz Ayşe'nin göğsüne kapanır ve sessiz, omuzları sarsılarak ağlar...

77. MAĞARA

Önde Topal, arkada Hasan Derviş eşekle yaklaşırlar... İsmail elinde tüfek, sindiği yerden doğrulur... Gelenleri tanır ve geçmeleri için işaret eder. Hasan ve Topal ilerlerler... Mağaranın ağzında Hacı ve Abuzer vardır... Abuzer içeriye seslenir... Topal ile Hasan Derviş inerler eşeklerden. Hıdır mağaradan çıkar...

HASAN — Şükür görüştürene Hıdır yeğenim... Sana varmak için dere tepeler aştık...

Hıdır ses çıkarmadan yere çömelir... Hasan Derviş gelir yana...

HASAN — Hakkıtalanın adaletine son yoktur Hıdır evlâdım, bunu iyi belle... Elin gözün var olsun... Bu kadar adamın canını yaktı, etti buldu... Sonunda... Lâkin böyük Allahım.. Benden ölü fiyetine gapattığı davarı ondan geri almıştım.

HIDIR — Ne istiyorsun?

HASAN — Davar başına otuz lira verdim gitti... Defedelim şu belâyı başımızdan olsun bitsin... Hıdır he de...

HIDIR — Tez mayıncıyı bulun bana...

Abuzer fırlar yerinden, atına biner. Hasan'ın yüzü aydınlanır...

HASAN — Ver şu elini Hıdır... Yiğenim...

HIDIR — Davarı yarı yarıya geçiririk...

HASAN — Yiğenim oldu mu?

Hasan'ın eli havada kalır... Hıdır fazla bir şey demeden kalkar, mağaraya girer... Hasan bir süre arkasından bakar... Sonra başlığını çıkarır yere vurur... Eliyle yeri yumruklar...

HASAN — Olsun... Olsun... Yarıyarıya olsun... Olsun be. Belâ almışım ben başıma belâ, davar deel...

Hacı sardığı sigarayı Hasan'ın önüne atar. Hasan alır, yakmaya çalışır...

78. KONAK YERİ

Ali Cello, Mardinli ve Durdu dört nal konak yerine gelirler... Çobanlar karşılar...

ALİ — Selammaaleykum...

I. ÇOBAN — Aleykum selâm...

ALİ — Hasan Derviş nerde?

I. ÇOBAN — Gitti... Sabahtan... Yanında bir topal...

ALİ — Topal mı?

I. ÇOBAN — Heye...

Ali Cello Durdu ile bakışır, sonra birşey demeden hayvanını sürer, ötekiler takip ederler...

79. HUDUT KARAKOLU ÖNÜ

Ü. Teğmen dürbünle bakar... Yanında Çavuş ve bir Onbaşı... Ü. Teğmen Çavuşun tuttuğu haritayı alıp bakar...

Ü. TEĞMEN — Gözalan bölümü mayınla örtülü sağlam bir sahadır... İşlenmiş geçit yerlerini tutacaksınız iyice...

ÇAVUŞ — Baş üstüne...

Ü. TEĞMEN — Gerekirse takviye alırsınız... Geçenlerde Pınar bölümünde temizlik yapmışlardı... Oraya dikkat edersiniz...

ÇAVUŞ — Baş üstüne...

Ü. Teğmen haritayı verir... Çavuş selâm verir... Ü. Teğmen cipe biner, uzaklaşır...

80. MAĞARA

Hıdır yerde bir takım çizgiler çizmiştir... Yanı başında diz çökmüş mayıncı dikkatle dinler... Ötekiler geride tüfek temizliği yaparlar.

HIDIR — Bura Pınar... Bura Ceylan... Göz altında olan yerler buralar... Takviye olursa burada olur. Herkesin geçit bildiği yerler... Bura gözalan hattıdır.. Eyice mayınlıdır. Nöbetçi bile komazlar... Bize burayı temizliyeceksin...

Mayıncı bir süre düşünür...

HIDIR — Ne düşündün?

MAYINCI — Olur... Yarın başlarım...
HIDIR — Bu gece... Beşbin alacaksın...
MAYINCI — Sağ ol...

Mayıncı selâm verir, geride duran atına atlar süratle uzaklaşır. Hıdır kalkar, İsmail atları getirir... Binerler ve uzaklaşırlar...

81. KONAK YERİ

Hasan Derviş ufak bir ateş yaktırmıştır... Üstünde küçük bir kap asılı... Belki çorbadır pişen... İlerden Hıdır ve ötekiler gelirler... İnerler hayvanlardan...

HASAN — Buyur, buyur...

Gelirler ateşin başına çökerler...

HASAN — Ali Cello aramış beni...
HIDIR — Duyduysa peşini bırakmaz...
HASAN — Cehennemin dibine kadar yolu var... Varsın arasın.

Hasan hırsla kaşığı çorbaya daldırır, karıştırır... Kaşıkları alırlar atıştırmaya koyulurlar...

82. HUDUT / B

Mayıncı teller boyuna gelir attan iner... Hayvanın sırtından aldığı cihaz ve kürekle öte tarafa geçer... İhtiyatla aramaya koyulur... Durur... Cihazın göstergesine bakar... Sonra küreği alır yavaş yavaş açar. Mayın ortaya çıkar.. Mayıncının gerisinde bir karaltı belirir ansızın... Hafif bir kıpırtı olur... Mayıncı süratle döner... Gaffar silahını doğrultmuştur. Mayıncının eli silahından ayrılır ağır ağır... Gaffar bir işaret yapar... Mayıncı sürünerek

teli aşar yanına gelir. Gaffar birden üstüne atılarak kocaman bir bıçağı gırtlağına dayar...

GAFFAR — Hazır mı?
MAYINCI — Etme kurbanın olam...

Gaffar'ın eli gevşer sonra mayıncıyı sürükleyerek karanlığa karışır...

83. MUHTELİF

KONAK YERİ. Konak yerinde herkes gocuğuna sarılıp yatmıştır... Hıdır uyanıktır... Sadece sigara içer...

PANSİYON. Yusuf yattığı yerde, gözlerini tavana dikip dalmıştır. Ayşe yatakta, sırtını duvara dayamış oturmuştur... Yusuf sıkıntıyla döner...

KONAK YERİ. Hıdır sigarasını atar... Ellerini başının altına alarak uzanır ve yıldızlara bakar... Koyunlar...

84. KONAK YERİ

Sabahın ilk ışıkları... Hıdır hariç herkes uyumuştur... Koyunlar atılmış pamuklar gibi hareketsiz... Uzaktan dört nal bir atlı yaklaşır. Mayıncı gelir ve iner... Nal seslerine ötekiler de uyanırlar...

MAYINCI — Tamam ağam...
HIDIR — Tertemiz...

Mayıncı başını sallar...

HASAN — Eline sağlık aslanım... Eh... Yarın akşam geçeriz Allahın izniyle...
HIDIR — Şimdi geçiyoruz...

Hasan'ın ağzı açık kalır... Hıdır işaret eder... Hasan koynundan çıkardığı desteyi Mayıncıya fırlatır...

MAYINCI — Sağ ol...

Mayıncı parayı alır atını hazırlarken durur... Döner...

HIDIRIN SESİ — Az eylen...

HIDIR — Sen de gelecen...

Mayıncı yutkunarak hayvanı bırakır...

MAYINCI — Sen bilirsin...

Hıdır kalkar... Hazırlanırlar... Çobanlar sürüyü kaldırır... Hayvanlara binerler... Tüfekler kucaklarında. Sürü harekete geçer...

85. HUDUT / B

Önde Hıdır ve Mayıncı, geride sürü ve ötekiler... Hasan Derviş ve çobanlar... Hudut boyuna yaklaşırlar... Hıdır durur, Mayıncı temizlenmiş sahayı gösterir... Hıdır'ın işareti üzerine ötekiler inerler... Abuzer'le Hacı yan taraflara açılarak elde tüfek nöbete geçerler... Hıdır Mayıncının yanındadır... Sürünün başı tellere doğru yaklaşmaktadır... Mayıncı telleri keser, İsmail yol açar... Hıdır işaret eder. İsmail elde tüfek öne geçer... Çobanlar birden sürüyü harekete geçirirler... Biri koşarak İsmail'in yanına gelir. İkisi de süratle ilerlemeye başlarlar... Sürü onların arkasından hızla atılır. Hasan Derviş endişeyle seyreder... İsmail ve yanındaki çoban ilerlerken birden arka arkaya ikisi de mayına basarlar... İki infilâk... Sürü infilâk korkusuyla tarlaya dağılırlar... Hıdır döner... Mayıncı korkarak koyunların arasına dalar... Hacı farkeder

ateş ederek devirir. Abuzer'le Hıdır koyunları çevirmeye çalışırlarken arkalarından bir yaylım ateşi başlar. Hepsi yere yatarlar, ve ateşi karşılarlar... Hasan Derviş koşarak sürünün içine dalar ve bir mayına basarak uçar... Sürü mayın tarlasına iyice girmiş, her taraftan mayınlar patlamaktadır... Ali Cello, Mardinli, Durdu, Gaffar ateş ederek sıkıştırmaya çalışırlar... Hacı, Abuzer, Hıdır... Şiddetli bir ateş açarak ilerler... Gaffar bir ara ayağa kalkar ve hırsla Hıdır'a doğru koşar... Hıdır arka arkaya ateş ederek Gaffar'ı yaralar... Mardinli geri çekilir... Hacı ve Abuzer hırsla ateş ederler... Ali Cello ve ötekiler geri çekilerek atlarının bulunduğu yere gelirler ve binerek uzaklaşırlar... Sürü mayın tarlasının içinde darmadağın olmuştur. Hacı Mayıncının vurulduğu yere gider. Mayıncı yaralıdır, doğrulmaya çalışır... Hıdır gelir...

HIDIR — Ali Cello muydu?

Mayıncı başını sallar...

MAYINCI — Dedi temizlersen ölmüş bil kendini...

Abuzer silâhını doğrultur...

ABUZER — Temizlemesen de öleceğini bilemedin mi?

Hıdır sırtına döner yürür... İki silâh sesi duyulur... Hacı dağılan atları bulmaya gider... Abuzer Hıdır'ın yanına gelir...

ABUZER — Geçek gidek karşıya.. Bitsin bu iş Hıdır...

HIDIR — Ali Cello'nun bu işi torunlarına anlatmasın istemem...

Hacı atları getirmiştir... Binerler ve süratle uzaklaşırlar... Mayın tarlasında şaşkın şaşkın dolaşan koyunlar bir iki mayın daha patlatırlar...

86. KASABA

Üç atlı karaltısı kasabaya doğru süratle uzaklaşır... Haran kapısında bir adam üç atı yedeğinde götürürken, üç karaltı kemerin karanlığında kaybolur...

87. ÇARŞI

Sabahın karanlığında dükkânlar açılmamıştır daha... Sokağın birinden üç karaltı süratle geçerler...

88. HAN

Hanın dış kapısı kapalıdır... Hacının karaltısı yaklaşır, kapıyı zorlar hafiften, sonra iki kanadı birden açar... Çeşme başında yıkanan Durdu döner. Ve birden elini silâhına atmaya davranır... Kemerin koyuluğu içinden Hacı, Hıdır, Abuzer ateş ederek Hana dalarlar... Durdu vurulur... Ali Cello, Mardinli, Gaffar silâh sesine davranırlar ve ateşe mukabele ederler... Mardinli kolundan yaralanır... Hıdır, Hacı, Abuzer korunarak ateş ederler... Ali işaret eder, yan tarafa doğru sıyrılırlar... Ve aralık bir yan kapıdan kaçarlar... Hıdır ve ötekiler de peşlerine düşerler...

89. ÇARŞI

Ali Cello, Gaffar ve Mardinli ateş ederek bir sokağın ağzına çekilirler... Hıdır ve ötekiler de peşlerinden fırlarlar. Ali Cello, Gaffar, Mardinli ateş ederek sokağa kaybolurlar...

90. SOKAKLAR

Hıdır, Hacı, Abuzer koşarak sokağın başına gelirler... Sokak boştur. Hıdır dikkatle ilerlerken bir ateş sesi duyulur... Hacı ateş ederek koşar öne geçer...

91. KARAKOL

Çavuş kapıyı açar telâşla selâm verir...

ÇAVUŞ — Ü. Teğmenim... Hıdır, Ali Cello adamlarıyla iç mahallede çarpışıyorlar...

Ü. TEĞMEN — Sokak başlarını tutun...

Ü. Teğmen ayağa kalkar, süratle çıkarlar...

92. SOKAKLAR

Ateş sesleri arasında boş sokakta eşeğini yedeğe almış bir adam kaçmaktadır... Ali Cello, Mardinli ateş ederek gerilerler... Ve ikiye ayrılan sokakta her biri bir tarafa gider... Gaffar ateş ederek uzaklaşır... Abuzer açık bulduğu bir kapıdan içeri girer... Hıdır'la Hacı yaklaşırlar sessizce... Çavuş yanında beş erle sokağa dalarlar. Ü. Teğmen yanında iki erle bir başka sokakta görünür. Erlerden biri sokak başını tutar. Ü. Teğmen yanındaki ile uzaklaşır. Ali Cello ile Mardinli sessizce gerilerler. Abuzer bir damda belirir, birden aşağıda onları farkeder, silâhını doğrultur, ateş eder... Ali Cello'nun yanına isabet eder kurşun... Mardinli döner ateş eder... Abuzer vurulur... Hıdır ateş ederek fırlar. Hacı arkasında. Gaffar köşeyi döner ve birden durur. Ü. Teğmen yalnız ilerlemektedir. Gaffar silâhını doğrultur. Hıdır köşede belirir, Gaffar'ı görür görmez ateş eder... Gaffar vurulur. Doğrulmaya çalışır... Ü. Teğmen silâh sesini duyar bakar. Gaffar'ı

vurulmuş farkeder. Gaffar silahını doğrultmaya çalışırken iki silâh sesi daha duyulur... Gaffar yıkılır... Ü. Teğmen koşar... Köşeyi döner... Hıdır'ı köşeyi dönerken farkeder... Hacı, Ali Cello ile Mardinliyi sıkıştırır...

93. PANSİYON AVLUSU

Ayşe silah seslerini dinler... Yusuf odadan çıkar ve bir an durur.

YUSUF — Babam...

Ayşe endişeyle döner...

AYŞE — Niye baban olsun Yusuf... Başka birşeydir belki. Dur Yusuf...

YUSUF — Babam... Babam...

Yusuf kapıya doğru fırlar... Ayşe yetişemeden Yusuf dışarıya fırlamıştır...

94. PANSİYON SOKAĞI VE SOKAKLAR

Yusuf kapıdan fırlar, silah seslerini dinler... Ayşe görünür...

AYŞE — Yusuf... Gel oğlum..

Yusuf duymamış gibi boş gözlerle Ayşe'ye bakar, sonra silah seslerine doğru fırlar... Hıdır'ın yanında bir mermi patlar... Ateş ederek ileri fırlar... Ali Cello ateş **ederek geri çekilir... Yusuf bir sokaktan koşarak geçer...** Ali Cello bir başka sokağa doğru koşar... Yusuf o sokağa dikine geçen sokağa çıkar... Ali Cello Yusuf'u görür... Hıdır görünür ve iki el ateş ederek Ali Cello'yu kaçmaya zorlar... Yusuf Hıdır'ı görür birden... Fırlar...

YUSUF — Baba ...Babam... Babam...

Hıdır Yusuf'a sarılır tek elle... Sonra ileriyi kollıyarak kulağına fısıldar...

HIDIR — Atın kale kapısında, beni orda bekle... Git... Git.

Yusuf bir daha sarılır ve fırlar... Hacı ile Mardinli bir sokak başında karşı karşıya gelirler aniden. Ve silahlarını sonuna kadar birbirlerinin üstüne boşaltırlar... Çavuş ve jandarmalar sokakları tutmuşlardır... Ü. Teğmen koşarak gelir ve Hacı ile Mardinli'nin ölülerini bulur... Hıdır bu ara Ali Cello'yu kıstırır ve öldürür. Ü. Teğmen Çavuşla yanlarında iki er o tarafa fırlarlar... Hıdır kaçarken sokağın öbür ucunra Ü. Teğmen belirir... Hıdır duralar.

Ü. TEĞMEN — Teslim ol Hıdır...

Hıdır döner kaçar... Er arkasından ateş eder... Hıdır sokağın öbür ucunda başka iki erle karşılaşır... Bir an durur ve açık bir kapıya dalar. Erler de arkasından dalarlar... İki silah sesi duyulur. Ü. Teğmen koşarak yaklaşır. Hıdır damlardan damlara atlayarak uzaklaşmaktadır... Erlerden biri teş eder. Hıdır kapaklanır, sonra gene kalkar... Atlıyarak uzaklaşır. Ü. Teğmen Çavuşa bir emrin son cümlelerini söyler...

Ü. TEĞMEN — İki vasıtayla hareket edin... Beni kapıdan alırsınız...

ÇAVUŞ — Baş üstüne...

Çavuş selam verir koşarak uzaklaşır...

95. KASABA

Yusuf atın başında endişeyle beklemektedir. Hıdır bir damdan inerek gelir... Alnında ince bir kan çizgisi... Bir şey demeden Yusuf'u terkiye atar... Biner ve süratle uzaklaşır...

96. DELİVİRAN KÖYÜ

Köy sokakları bomboştur... Güneş vurmuş duvarlardan birinde Muhtarın gölgesi belirir, bir an sonra ağır ağır kaybolur... Hıdır yanında Yusuf... Bekir'in mezarı başındadır. Köy tarafından kalın sesle söylenen bir ağıt duyulur... Derinden, derinden... Hıdır'la Yusuf bakarlar o tarafa. Sonra kalkar, Yusuf adı yedeğine alır, o tarafa doğru giderler... Boş sokaklarda ağıt duyulmaktadır... Hıdır'la Yusuf aranırlar... Bir sokağı dönerler ve dururlar... Muhtar yanında küçük bir çocuk sallanarak ağıt söylemektedir... Hıdır'ı görünce bir an durur. Sessiz bakışırlar. Sonra Muhtar ayni ağıtla uzaklaşır... Yusuf'la Hıdır bakışırlar. Köyün eteklerine iki cip yaklaşır.. Ü. Teğmen, Çavuş ve askerler... Ü. Teğmenin işareti üzerine köyü çevirecek şekilde dağılırlar. Muhtar uzakta durmuş Hıdır'a bakmaktadır... Hıdır ağır ağır yaklaşmak ister. Birden evlerin arasından bir gölge gibi geçen bir er görünür... Yusuf farkında değildir... Hıdır, Yusuf'a muhtara doğru gitmesini işaret eder. Yusuf tereddüt ederek ilerler. Hıdır birden atına atlar o anda bir ses duyulur.

Ü. TEĞMENİN SESİ — Dur...

Hıdır atla fırlar... Ve bir ateş sesi duyulur... Yusuf dönerek koşar...

YUSUF — Baba...

Hıdır süratle sokağı döner ve bir yaylım ateşi duyulur... Hıdır tarlaya doğru atını sürmüştür. Arkasından ateş ederler... Hıdır bir ara döner arka arkaya ateş eder. Sonra dört nal uzaklaşır... Yusuf koşarak köyden çıkar. Erler Çavuşun işareti üzerine ciplere giderler... Yusuf koşarak gelir ciplerin birine atlar... Ü. Teğmen cipe binmek üzere ike ndurur, Yusuf'u görür... Yusuf Ü. Teğmene

bakar, inmeye niyetli olmadığı bellidir... Ü. Teğmen ses çıkarmaz, biner ve Hıdır'ın gittiği istikamete doğru uzaklaşırlar...

97. HUDUT

Hıdır yaralıdır... Tepelerden geçer. Cipler hudut boyunca süratle ilerlerler. İleride Hıdır hudut boyuna iner. Cipleri görür uzaktan... Attan iner ve tüfeğini alır bekler... Cipler yaklaşırken bir ateş sesi duyulur... Dururlar ve cipin içindekiler fırlar...

ÇAVUŞ — Sarın...

Erler yayılırlar...

Ü. TEĞMEN — Teslim ol Hıdır... Teslim ol...

Hıdır bir an düşünür... Yan tarafında mayın tarlası uzanmaktadır.

Ü. TEĞMEN — Mayına girecek... Mani olun...

Çavuş fırlar...

Ü. TEĞMEN — Teslim ol Hıdır...

Hıdır fırlar ve telleri aşar...

Ü. TEĞMEN — Ateş etmeyin...

Hıdır koşarak uzaklaşmak ister...

Ü. TEĞMEN — Hıdır dur...

Hıdır bir an durur, uzaktan Ü. Teğmene bakar... Yusuf bir an fırlamak ister... Ü. Teğmen tutar...

YUSUF — Baba...

Hıdır elini kaldırır ve koşarken bir mayına basar... Sıçrar ve yerdekalır... Zorlukla kalkar... Koşmaya çalışır bir mayına basar... Patlatır... Ve olduğu yerde kalır... Yusuf birden fırlar ve telleri aşarak koşmaya başlar...

Ü. TEĞMEN — Yusuf... Yusuf dur...

Yusuf bir süre koşar Ve Hıdır'a yakın, korkuyla durur... Hıdır'la Yusuf'un arası tehlikeyle doludur... Hıdır ağır yaralıdır, yavaşça doğrulur. Ve bulanık bir görüşle Yusuf'u ilerde farkeder. Yusuf öyle kalmıştır, ne bir adım geri ne de bir adım ileri... Hıdır başı ile yana işaret eder. Yusuf o tarafa doğru dikkatle yürür... Hıdır bir başka yönü işaret eder... Yusuf o tarafa geçer... Aralarında iki üç metre kalmıştır... Hıdır son bir gayret eder...

HIDIR — Atla...

Yusuf atlar ve yanına düşer... Baba oğul sarılırlar...

YUSUF — Baba...

Hıdır'ın yüzünde bir rahatlık belirir...

HIDIR — Benim oğlum cesur... Benim oğlum mert, benim oğlum eyi...

Yusuf'un yüzü donuktur... Hıdır'ın başını dizlerine koyar ...Elleri birbirlerini bulur...

YUSUF — Baba...

Hıdır gözlerini kapar ve son nefesini verir...

«BASINDA «HUDUTLARIN KANUNU»

Yurt dışına çıkması yasaklanan film

HUDUTLARIN KANUNU VE TÜRK SİNEMASI

«Hudutların Kanunu». Evet bu ismi iyice belleyin. Güzel Sanatlar Akademisinin, Türk Film Arşivi salonlarında gösterilen bu film, gerçekten Türk sineması için önemli bir yapıttır. Ve sözüm, yabancı dergilerden okuduklarını papağanlar gibi tekrarlıyan, göstermelik entellektüeller için değil. Ne de Antonioni, Truffaut üzerine kantinlerde, kulislerde nutuk atanlar, palavra sıkanlar için, Sözüm, tepeden tırnağa, gerçek bir Türk filmine susayanlar, özlemini çekenler içindir.

İŞTE HIDIR, İŞTE TOPRAK

Örneğin; bir Hıdır (Yılmaz Güney) vardır «Hudutların Kanunu»nda. Hıdır cahildir, Hıdır bir dağlıdır. Huduttan içeriye, mayın tarlaları arasından koyun sürüsü kaçırtır. Ali Cello (Erol Taş) ve ötekiler de aynı işi yapmaktadırlar. Duran Ağa (Muharrem Gürses), lüks otomobilli bir toprak ağasıdır. Üstelik kaçakçıların da suç ortağıdır. Ve hiç biri köye okulun girmesini, çocukların okumasını istemez. Çünkü köye okul yapılınca, kaçakçılar sürekli olarak öğretmenin, jandarma kumandanının, Maarif Müdürünün gözü önünde olacaklar, işlerini eskisi gibi yürütemiyeceklerdir. Ve sonunda jandarma kumandanının baskısıyla Hıdır yola gelecek, gerçeği görecek, karşı çıkmayacaktır. Karşı çıkanları da yola getirecek ve köye okul girecektir. Hıdır ve arkadaşları bir süre için kaçakçılığı bırakıp, toprağa bağlanacaklar, toprağı sürecekler, toprağı eke-

ceklerdir. Ne var ki toprak, toprak değil, kumdur. Toprağın verimsizliği ne Hıdır'ı, ne de ötekileri kurtaracak, yaşatacaktır. Ve Hıdır'a karşı çıkanlar, toprağa bağlandıkları için düşman olanlar okulu yakacaklardır. Hıdır, karşı çıkanlarla vuruşacak, öldürecek ve jandarma kumandanına «İşte toprak, işte hudut. Bizim kısmetimiz toprakta değil, bizim kısmetimiz hudutta» diyecektir. Eski işine dönecektir. Ve Hıdır mayın tarlasında, okumasını, adam olmasını istediği oğlu Yusuf'un (Hikmet Olgun) kolları arasında ölecektir. Ölen bir kaçakçı değil, ölen bir insandır.

NEDENSİZ BİR YASAKLAMA

İşte, Hıdırların, Duran Ağaların, Ali Celloların hikâyeleri, cesur ve yalın bir sinema diliyle anlatılmıştır. Ne yönetmen Lütfi Akad, züppece mizansen özentilerine kaymış, ne de oyuncular Amerikan kovboyları gibi oynamışlardır. «Hudutların Kanunu» oyuncularına, nefis diyaloglarına, mekânlarına, müziğine varıncaya kadar, bütünüyle bir Türk filmidir. Ne var ki, gölgesine yumruk atan, silâh çeken başı bulutlarda, sahte kahramanların doluştuğu bir ortamda yapılan bu gerçekçi, bu katı film yurt dışına çıkarılması yasaklanmıştır.

Birtakım iddialı filmlerde «insan» diye çıkarılan seksomanyak, garip ruhlu tiplerin yanında bir de Hıdır'ı görün. Hıdır'ın konuşmalarına bir kulak verin de diyalog nasıl yazılırmış görün. Yılmaz Güney'in, Erol Taş'ın, Tuncer Necmioğlu'nun, Atilâ Ergün'ün ve bütün oynıyanları seyredin tek tek. Ve sonunda «yaşlı usta, Lütfi Akad'ı ve bu filme bütün emeği geçenleri alkışlayın lütfen.

AGÂH ÖZGÜÇ
(Akşam 24 Şubat 1967)

HUDUTLARIN KANUNU

LÜTFİ Ö. AKAD'ın **«Hudutların Kanunu»** Türk toplumsal yapısında belirli bir **catastrophe'un** doğuşuna tanıklık eder.

— I —

Film, bir Güney Doğu ilinde, bir kaçakçının ölümüyle başlar. Sıradan bir günde, çok sıradan görünen bir ölümle... Ama, **«Hudutların Kanunu»** bu çok sıradan görünüşü, sonradan, tümüyle bir **«düzen»** sorunu olarak, gebe, yeni bir catastrophe'dur.

Bu sonucu kaçınılmazlaştıran; kişisel trajedinin ardındaki yarı feodal-yarı kapitalist bir düzende yürüyen ekonomik ilişkiler bütünüdür. Söz konusu olan da artık toplumsal bir trajedi ya da çok daha büyük gelişmelere genel bir sonuca götürecektir

Film, klasik bir trajedi yapısında, iki yanlı bir gelişim gösterir.

«Bir kaçakçının ölümü, varolan koşullar altında ancak bir başka kaçakçının doğuşu demektir, ya da, ölüme doğru yeni bir serüvenin başlayışı...»

Ölen kaçakçının yerini daha o gün, genç kardeşi Hıdır (Yılmaz Güney) alacaktır. Ne var ki, Hıdır jandarmanın boş bulunmasından da yararlanarak o gece yaptığı büyük kaçakçılığı tekrarlamaktan bütün film boyunca kaçınacaktır. Büyük bir toprak ağasının, zor duruma düştüğü için çok iyi tekliflerde bulunan bir kaçakçı patronunun, giderek, kendi işsiz arkadaşlarının ağır baskıları karşısında bile, Hıdır direnen bir insan olarak, boyun eğmeden ayakta duracaktır. O arada, genç jandarma yüzbaşısı

ile aralı ama dostça bir ilişkiyi sürdürecek; çevresindekilerin karşı koymalarına aldırmayıp köyünde bir okul açılmasını sağlıyacak, üstelik, köye gelen genç kadın öğretmene (Pervin Par), hiçbir zaman açıklanmamış bir sevgiyle elini uzatacaktır. **«Kaçakçı olmamak»** için giriştiği kişisel savaşta, ağanın yıllardır ekmeyip boş tuttuğu geniş topraklarda yarıcı olarak çalışmayı bile göze alacaktır. Çevresine ve bir yerde doğrudan doğruya kendi kaderine karşı verdiği bu savaş olüşürken, 6 yaşlarındaki küçük oğluyla da arkadaşça bir ilişkiyi geliştirecek; onu okutup, kendinden ayrı bir kadere eriştirmek için yiğitçe didinecektir. **Oysa, bütün bunlar kopacak büyük kasırganın belirtilerinden başka bir şey değildir.** Yarıcı değil, «kaçakçı» Hıdır'ı isteyen bugünkü düzen ya da üretim ilişkileri, ekili topraklarını alt üst ettirecek, küçük okulu yakıp yıktırtacak, giderek, en yakın arkadaşının (Tuncel Kurtiz) tabancasını onun sırtına çevirtecektir.

Bundan sonra herşey kendi trajik sonuna doğru hız alacaktır. Hıdır, boyun eğmek istemediği koşullara karşı, bu kez devlet'in de boyun eğmiyeceği kişisel yollardan, **«kendisi kanun olarak»** bir çözüm yolu arayacaktır. Film biterken, ağayı da, adamlarını da temizleyen Hıdır, kaçmağa çabaladığı sınırın öte yanında, genç yüzbaşının (Atilla Ergün) çaresiz bakışları önünde, patlayan mayınların altında, küçük can yoldaşının kolları arasında can verecektir. **«Hudutların Kanunu»** nun bir yanında, genç Hıdır'ın ve Hıdır gibi topraksız, bilgisiz, işsiz, bütün bunların etkisiyle de işlerin en kolay ve acımasızı olan kaçakçılığa kaçınılmaz bir biçimde itelenmiş bütün öteki Güney Doğu sınır köylülerinin, ağa, kaçakçı patron ve kendisinden hâlâ çok uzak olan devletle çok yönlü ilişkileri, öte yanındaysa, çocuk ve adamın bireysel yakınlaşması oluşur.

Bu ikinci yan, rejisör olarak **Lütfü Ö. Akad**'ın duyarlığının bir parçasıdır. Hemen hiçbir filminde kendisini bütünüyle mekanik bir işleyişe koyvermeyen Akad, **«maddeler dünyasının bir ozanı»** olarak, gerçeğin en sert köşeleri arasında apansız beliriveren şiiri yakalamaktaki o büyük kişisel tavrını, **«Hudutların Kanunu»** nda kusursuz bir denge içinde ortaya koyar. **Küçük çocuk, yalnız ve çaresiz Hıdır için, dayandığı derin anlamlarla insancıl bir sığınaktır; yabancılaşma karşısındaki son ışığın, dimdik ayakta duran öz'ün, kurtuluş ve özgürlüğün belirtisidir.** Hıdır, olaylar yoğunlaştıkça, bu umut ışığını ayakta tutmağa özellikle çalışacak ve insanoğlunun bitmeyen kavgasının bir belirtisi olarak, O'nu, içine düştüğü çemberi kıracak devrimci bir tohum gibi, yeni sınırlara, yeni kıyılara ulaştırmağa savaşacaktır.

— II —

Oysa, düzenin kendisinden doğan ilişkiler ve temel çelişmeler Hıdır'ın kişisel savaşını, toplumun temel yapısında kişisel olmaktan çıkıp genel bir dinamizm niteliğini alana dek, yenilmeğe mahkûm etmiştir. Buna rağmen, **«Hudutların Kanunu»** karamsar bir film de değildir; zira, yeniliş içinde bile değişen, üstelik köklü olarak değişmekte olan bir şeylerin varlığına tanıklık etmektedir. **Bu yanıyla,** «Hudutların Kanunu» **toplumun alt yapısında beliren yeni bir diyalektiğin, yarın adına umutlarla dolu bir başka diyalogun filmidir.**

Hıdır, filmin daha ilk bölümünde, kendisini belirli bazı çelişmelerin içinde bulur. Bir yanda, ağabeysinin ölümü gibi kişisel ve insancıl bir olay ve bu olayın kendi içinde yarattığı çatışmalar vardır. Bu, O'nu, öncelikle **«intikam»** düşüncesine yöneltebilecek bir durum da olabilir.

Daha işin burasında film bize, Hıdır'ın, ağabeysinin ölümünden birey olarak kimseyi sorumlu tutmadığını gösterir. Hıdır, bu ölüme kişisel bir gözle bakmaz. Ortada bir sorumsuzluk varsa, bunun, ağabeyini öldürten devletten de çok, onu bu işe koşan kaçakçı ağasına düştüğünü sezinler. **Durumu Hıdır'ın bir «düzen» sorunu olarak görebilmesi aslında, olayın en önemli yanıdır.** Genç adam bunu salt bir sezgi olarak değil, kendisiyle bir yerde en amansız savaş durumundaki jandarma yüzbaşısıyla olan ilişkilerinde bilinçle de ortaya koyacaktır.

Bakışın bireysellikten çıkışı, öznelden bu nesnele geçiş, nesnel gerçeği görüş, XX. yüzyılın nihayet ikinci yarısında Türk toplumunun alt yapısında beliren en önemli değişimin de tutarlı bir tanımıdır. Toplumun geleneksel alt yapısı artık çatlamakta ve onu ileride köklü dönüşümlere götürecek olan bir iç dinamiğin ilk öncüleri, kendi içinden ama kendisine karşı belirmektedir.

— III —

«Hudutların Kanunu» özellikle Anadolu'ya ilişkin yanlarıyla, bugünkü Türk toplumunun temel çelişmeleri üstüne de ilgi çekici bir filmdir. Açıktır ki, çelişmenin şu ya da bu güç yörüngesinde olması, toplumdaki kavganın yönünü de kararlaştıracaktır. Öyleyse, hangi güçler arasındadır, bugünkü Türk toplumunun temel çelişmesi?...

1. Toplumcu niteliği ağır basan **Osmanlı** yapısında, daha XVI. yüzyılda yeryüzünde yeni kıtaların bulunması, elde edilen yeni ülkelerin altın, gümüş, elmas gibi bütün zenginliklerinin sömürgecilik yoluyla akıtıldığı bazı Batılı ülkelerin dünyada birden egemen ekonomiler olarak belirmesi, dünya ticaret yollarının değişmesi, şiddetli enflâsyon ve modern kapitalizmle sömürge ticaretinin gelişmesi gibi

büyük bir dış dinamiğin etkisi altında (1), Anadolu'da ilk toprak ve sermaye feodalleri belirirken görülmemiş bir şiddete ulaşan **«kapıkulu-halk çelişmesi»** bugünün Türkiyesinin de hâlâ temel çelişmesi midir?

2. Yoksa, özellikle 1839 **«Tanzimat-ı Hayriye»** ıslâhatı, 1849 **«Ahkâm-ı mer'iye yahut Kanun-u Sultanî»** si, 1858 **Osmanlı Arazi Kanunnâmesi** ile birlikte, yine çok yanlı yeni bir dışsal dinamiğin de zoruyla, Türkiye'nin toplumsal düzeninde egemen sınıf olma yoluna giren **sermaye ve toprak feodalleri,** hele **Cumhuriyet ve İkinci Dünya** Savaşı ertesinin demokrasi döneminde **«kapıkulu»** sınıfını çoktan bir yana iteleyip, halkın karşısında en temel çelişme olarak mı ortaya çıkmıştır?

«Hudutların Kanunu» nda gelişen ekonomik ve sosyal ilişkiler bütünü, son yılların bu çok tartışılan sorununa, kendi açısından, gerçekçi karşılıklar getirir. Filmde, kaçakçı olmamak için direnen Hıdır, genç subayla öğretmenin, **kapıkulu'**nun bu eski iki prototipinin olanca desteklerine rağmen, ağa ve kaçakçı patron önünde eğilirken, **sermaye ve toprak feodalitesi karşısında kapıkulu ancak çaresiz bir güç olarak belirir. «Kapıkulu»,** ilişkilerin yönünü **«tayin eden»** güç olma durumunu artık yitirmiş ve çatışmanın temelindeki ana etken olmaktan çıkarken, kendi için de önemli bir nitelik değişikliğinin eşiğine gelmiştir. Eski kapıkulu sınıfı artık ya halkla özdeşleşmek ya da bir sınıf olarak ortadan silinmek durumundadır.

---

1) Ömer L. Barkan, **XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye'nin geçirdiği İktisadî Buhranların Sosyal - Yapı Üzerindeki Tesirleri,** s. 17 - 36, **«İktisadî Kalkınma'nın Sosyal Meseleleri»** (İstanbul, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti Yayınları; 1964).

Hıdır karşısında, bir programın somut ögeleri yerine, ağzında bazan hâlâ iğreti duran sözlerle, ürkek ve çokluk bir o kadar da tutarsız bir tavırla ortaya çıkan genç subay, gerçeğin iyi bir yansımasıdır... Genç adam ancak **«kaçakçılık yapmıyacaksın, çalışacaksın, toprak ekeceksin»** diyebilmektedir. Ekilmesi için göstereceği yer, en büyük kaçakçı ağasının toprağı, Hıdır'a düşerse **«yarıcı»** olmaktır. Jandarma subayı burada belki elinde az şeyler bulunan bir güçtür. Ama, o gücün genel durumuna da uygun bir durumdur bu.

Bununla birlikte, toplumun yeni egemen sınıfı da, kendi çelişmeleri içindedir. **Çatışma, bir yanda Hıdır - büyük ağa örneğinde olduğu gibi emek - sermaye çelişmesi olarak belirirken, öte yanda da ağa - kaçakçı patron arasındaki rekabetle kapitalizmin bir iç çatışması niteliğini de alır.** Sınırdan geçirilmesi gereken sürülerin kârının yarısını Hıdır'la arkadaşlarına bırakmak zorunda kaldığı son bölümde kaçakçı patronun, yere göğe, dağa taşa **«verdim oğul... verdiim!»** diye sevinçli olduğu kadar acılı haykırışları, düzenin bir yerden sonra doğrudan doğruya egemen sınıfı belirli bir çıkmaza soktuğunun somut bir belirişidir.

«Hudutların Kanunu» köylü ve kaçakçı olarak Hıdır'ın serüvenini sonuna götürürken, seyircinin bilincinde bir gerçek iyiden iyiye yer eder: Üretim ilişkilerinde yön veren güç toprak ağası ya da kaçakçı patron oldukça ya da üretim ilişkileri yarı feodal - yarı kapitalist niteliklerini korudukça, halk karşısındaki bu en temel çelişme sürüp gittikçe; topraksız köylülerin bilinçli bir temsilcisi olarak **Hıdır'ın, bu bilinçlenme köylülerin yaşayan gerçeği** (ya da politik eylemin temeli) **olana dek, genel bir kurtuluşa erişmesi** mümkünsüzdür...

Bu trajik sona rağmen, Hıdır, olumlu ve olumsuz yanlarıyla yarının umut veren bir öncüsüdür de... **Kendilerine artık yeni birer kimlik aramakta olan subayın katı ama dürüst, öğretmenin, kadınlığından da doğan sıcak ve yakın ilgisi, toplumun nihayet halkla özdeşleşmeye çalışan ilerici güçleri olarak, Hıdır'dan açık karşılıklar alır.** Özellikle, kökleri Hıdır'da olan, ama içinde Hıdır'ın da ötesindeki çok şeyin tohumlarını taşıyan küçük çocuk, **halk-ilerici aydın işbirliği** yolundaki yeni bir oluşun belgelerini verir. İkisi de, kendilerine uzanan ellerde, bir gün onları ülkenin gerçek sahipleri yapacak **«çıkarsız»** bir tutumun belirişini görürler. Aralarındaki tarihten gelen sınırsız uzaklığa karşılık onları yaklaştıran bu ortak gerçek, Hıdır'ın bilinci, çocuğun yarınıdır.

Akad'ın filmi biterken, çağdaş Türk toplumunun temel çelişmelerinin sert köşelerle varlığını duyurduğu böyle bir panorama belirir. **Sermaye ve toprak feodoalitesi, insana kurtuluşunu getiremeyen düzeniyle kendi çıkmazlarını derinleştirir ve ara tabakalar halk önünde, onunla ödeşleşmeye doğru yeni bir diyaloga hazırlanırlarken; halkın bir parçası olarak Hıdır, kötüyle iyinin, doğruyla yanlışın o başdöndürücü diyalektiği içinde, kesinlikle** «karşı koyan» **bir tavır alır ve** «eylem» **e dönüşür.**

Bu, bir **mikro - catastrophe** değilse nedir?

— IV —

«Hudutların Kanunu», Türk sinemasında daha önce de anlatılmağa çalışılmış olan bir konuya, içeriğindeki bu tutarlılıkla; örgüsü sağlam kurulmuş, temelindeki çelişmeler ve nedenler iyi belirlenmiş bir bakıştır. **Lütfü Ö. Akad-Yılmaz Güney ikilisinin senaryosu bu niteliğiyle Türk sineması için bir aşamadır.** Buna, bir de, diyalogların belir-

li bir sadelik içinde eriştiği o büyüleyici etkililiği eklemeli...

Ama, içerikle ilgili bu araştırmada, belirtilmesi gereken iki önemli eleştiri var

1. Özündeki tutarlılığa karşılık, **«Hudutların Kanunu»** sorunun politik yanına değinmemekle, kendisini eksik bırakıyor. Oysa, bugünün Türkiye'sinde Hıdır'ın ve Hıdırların savaşını, **toplum yapısında nitel ve nicel bir değişikliğe doğru** götürmek isteyen yeni bir **siyasal eylem** başlamıştır. Hıdır'a el uzatan bu demokratik eylem, onun en büyük dostu olduğu kadar, uzun sürede biricik kurtuluş yoludur da... **Sansür** burada film için başlı başına bir sorun olmakla birlikte, **«Hudutların Kanunu»** nun bu oluşa hiç olmazsa **«örtülü»** bir yaklaşımı olmalıydı. **Artık toplumun alt yapısına ulaşma yolunda olan halkçı, demokratik eylem, son 200 yıllık savaş boyunca kabuktaki en coşkunluk verici çatlağın da yaratıcısıdır, aslında...**

2. Hıdır birey olarak savaşını sona erdirip, ve adamlarını ortadan kaldırdıktan sonra **«Hudutların Kanunu»** nda bir boşluk doğuyor. Film, trajedi geleneğine de aykırı olarak, Hıdır'ı ölümüne dek izliyor. Oysa bu **ölüm** artık belirli ve kaçınılmazdır. Sinemada ayrıca gösterilmesinin duruma katabileceği çok az şey var. Üstelik, küçüğün o ana kadar yanında kaldığı öğretmeni bırakıp, çocukla adam arasındaki büyük sevginin somut bir belirtisi olarak, Hıdır'la birlikte sınıra doğru kaçması da, üstünde tartışılması gereken bir son... Bu davranış, çocuğun Hıdır gerçeğinden kopmamasıysa; **kendi köklerini unutup, eski kapıkulunun yavan bir parçası olmaya karşı çıkmasıysa,** olumlu sayılabilir. Ama, **«Hudutların Kanunu»** nda bu yorumun niteliği tam olarak belirmiyor.

Catastrophe'un öteki yüzünde bunlar var.

«Hudutların Kanunu» özü kadar, biçimiyle de, Türk sinemasının en büyük rejisörünün, en iyi, en olgun filmi.. **«Hudutların Kanunu»** nu **Lütfü Ö. Akad** yer yer realist, naturalist, trajik ya da epik ögelerle, **belirli bir duruluk** içinde geliştiriyor. Görkemli, coşturucu bir duruluk bu... Gösterişe hiç yer vermeyen bir sinema adamı olarak Akad, bu duruluğun içinde şaşırtıcı bir gerilime, derin bir etkileme gücüne ve büyüklüğüne ulaşıyor. Ne **Osman F. Seden'**in bütün kişisel deyiş özelliklerine karşılık içine düştüğü mekanizm; ne **Memduh Ün**'ün **«küçük adam»** romantizmi yaratmak için başvurduğu ucuz melodram ortamı; ne **Atıf Yılmaz**'ın kuruluğu ne de **Halit Refiğ**'in iyiden iyiye artan sığlığı... **Akad,** maddeler dünyasının gerçek bir ozanı olarak, yaşantının en yalın yanlarıyla, çevrenin, doğanın ve herşeyin müthiş bir cümbüşünü soluk kesici bir ustalıkla veriyor.

Türk sinemasının daha önce ancak **Metin Erksan**'ın **«Susuz Yaz»** ı ile, ulusal olduğu kadar evrensel bir sinema yolunda giriştiği denemeye, **Lütfü Ö. Akad «Hudutların Kanunu»** ndaki çalışmasıyla yeni derinlikler getiriyor. Olaylar kadar durumları da belirli bir yalınlık içinde verebilmek, üstelik bu sade anlatım özelliğinin yarattığı genel etkiyle, **duygunun, öfkenin ya da başkaldırmanın en katıksızını elde edebilmek, Akad'ın işi..** O'na **«doğal'ın sinemacısı»** da denilebilir. Ne tümüyle epik, ne tümüyle naturalist ya da realist... Bütün bu anlatım özellikleri Akad'ta, kendi ulusal niteliklerine uygun, tekdüze olmayan ama özgür ve tutarlı bir bileşime kavuşuyor. **Akad,** örneğin, sokaklarda **«hâtıra fotoğrafı»** ya da **«vesikalık resim»** çeken gezici fotoğrafçıların o ne çok ışıklı, ne de çerçeveleme tekniğinin klâsik biçimlerine uymayan yapmacıksız ve sıcak esprisiyle, çağdaş anlatım araçlarının en etkilisi sinemanın tanıdığı bütün anlatım olanaklarını aynı anda de-

ğerlendirebiliyor.

Akad'ın bir başka büyük özelliği de, bütün film boyunca bir belgeci gibi doğal çevrede çalışması... Urfa, kargacık burgacık sokakları, kapalı çarşısı, açık hava lokantalarıyla ya da köy ve kır, tarlada ekim ve her yanıyla toprak **«Hudutların Kanunu»** nda, zorlu bir çabayla, gerçeğin yalın bir kesiti olarak beliriyor. **Bu yanıyla Lütfü Ö. Akad, Türk sinemasının en titiz, en dikkatli, en bilinçli sanatçısıdır.**

Akad'ın yaptığı bir kaçakçılık filmi. Ama kurşunları bir yağmur gibi de harcamıyor, son büyük kargaşalığa dek... **Türk toplumuna, kendisinde daha bulunmayan ölçüde şiddetli bir dinamizmi** - Batı sinemasının Türk sineması üstündeki en kötü etkilerinden birisi budur - **uygulamaya çalışan öteki** «hızlı» **filmlerin aksine, Akad'ta şiddet ögeleri birden oluşan ve kaybolan kısa patlamalar; durgunluğu apansız sarsan şiddet belirtileri ve sonra yine sessizlik... Türk toplumunun bugünkü geçiş dönemi için, çok uygun bir tempo bu.**

Lütfü Ö. Akad Türk sinemasında filminin hemen her bölümünü bir bütün olarak, ayni değerde kurabilen belki de tek rejisördür. Bu arada, **en küçük yan tipleri bile belirli bir titizlikle çizer.** Yerli sinemanın en kötü niteliklerinden olan **«tümüyle uydurma»** kişilerin, ya «çok iyi» ya da «çok kötü» olarak beliren **«tek yanlı yaşamayan»** tiplerin yeri yoktur **Akad** sinemasında... Akad'da insanlar, bütün çelişmeleriyle birlikte gün ışığına çıkarlar. **«Hudutların Kanunu»** nda **«acunacak»** hiç kimse yok ve her oyun bir küçük şaheser.

Bir de, tek başına Yılmaz Güney... O kavruk yapı, Hıdır'ın trajik yaşantısına unutulmaz boyutlar getiriyor. **Ölçülü, dengeli, büyüleyici bir oyun**...

Herkesi kutlamalı **«Hudutların Kanunu»** için. Akad ustadan yapımcısına, Güney'den en küçük figüranına dek herkesi...

— VI —

Lütfü Ö. Akad, benim için, yılda 250 ye yakın film çeviren Türk sinemasının, kapıların dışında bıraktığı en yüce sinemacısı ya da Türk Sineması'nın **«sürgün»** ü, **«korkunç çocuğu»**... **Sovyet Sineması'n**a **Vigo - Renoir** ikilisinin yaptığı kaynaklık neyse, **Akad** da Türk Sineması için böyle. **Akad, kendisini istemeyen bir kötü sinemaya, ona rağmen, kurtulabileceği çıkış yollarını getiriyor;** o sinemacılar bunu anlıyabilirlerse...

— VII —

Türk Sineması'nı sevmeyi **Akad'**la öğrenmiş bir yazarın coşkunluğu, bu yazıdaki duyarlığın tek özürüdür.

ALİ GEVGİLİLİ

(Yeni Sinema s. 6 - Mayıs 1967)

HUDUTLARIN KANUNU - Y. GÜNEY

L. AKAD - SEYİRCİ

Filmi 1 Nisan Pazar günü İstanbul - Beyoğlu Lüks sinemasında 1.45 seansında gördüm, salon doluydu.

Film boyunca dikkatimi çeken en önemli durum Yılmaz Güney'in seyircilerle olan ilişkisiydi. Daha ilk görüldüğünde salon alkıştan inledi, sonraları Güney'in bütün önemli konuşmalarında ve davranışlarında alkışlar tekrarlandı.

Bu olayda filmin yönetmeni Lütfi Akad'ın yeri neredeydi? Yılmaz Güney'in yerinde başka bir oyuncu olsaydı ve aynı sözleri söylese, aynı davranışları yapsaydı sonuç gene aynı olur muydu? Kuşkusuz hayır. Seyirci Yılmaz Güney ilişkisi gerçekte filmin içinde değil, başka bir düzeyde gelişmektedir. Bu, efsaneleşmiş Güney kişiliğiyle - seyirci ilişkisidir ve bütün Güney filmlerinde gerçekleşmektedir. Bir filmler üstü sürekli ilişkidir bu. Ve Akad'ın filminde de olmaktadır.

Burada ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Akad belirli bir toplumsal gerçeğe eğilmekte, bunun çeşitli sorunlarını gösterirken, kendi deyimiyle «marazı teşhis» etmekte, seyirciyi «ortaya konan maraz üstünde düşündürmeye» çalışmaktadır. Seyircinin gösterilen toplumsal gerçekler karşısında etkilenmesi, düşünmesi ve bozuklukların giderilmesi, çözümlenmesi için harekete geçmesi istenmektedir. İşte burada Güney efsanesi ile Akad çatışmaktadır. Çünkü seyirci filmi Akad'la birlikte değil, Güney'le izlemektedir. Güney diğer filmlerinden beraberinde getirdiği

seyirciyi «Hudutların Kanunu»ndan sonra da başka filmlerine taşımaktadır. Akad bu çizginin bir yerinde belirmekte ve gitmektedir, o anda seyirciye kendinden neler vermektedir? Senaryoyu Güney ve Akad'ın birlikte hazırladıklarını göz önüne alırsak, filmde Akad'ın varlığının yalnızca anlatımda belirdiğini kabul etmek zorundayız. Basit, yalın, arınmış, çevrenin ve kişilerin şematize edilerek kalıplaştırıldığı, soyutlandığı bir anlatım. Güney efsanesi, filme kazandırılmak istenen toplumsal boyutları gölgelemektedir. Daha doğru olarak söylemek gerekirse, Güney bütün filmlerinde birtakım güçlerle devamlı çatışma halindedir, bu güçlerin az veya çok toplumsal nitelikleri de vardır ve «Hudutların Kanunu»nda da böyle bir çatışmaya girmektedir, yani Güney ve «onun karşısındakiler» dir hep sözü edilen, yoksa belirli bir toplumsal gerçeğin tahlili ve «teşhisi» değil.

Güney efsanesi pehlivan tefrikası gibidir. Güney'in kişiliği filmlerde değişmez («Umut» bu genellemenin dışında kalan tek filmdir), devam eder gider. Çizdiği değişmez belirli nitelikleri olan tip seyircilerin hayâl ettiği kişiyle bütünleşir. Bu düzeyde sağlanan birlik sonucu seyirci Güney'le birlikte yaşar olayları, birikimlerini o yolla tüketir bir parça. Trajik bir durum vardır gerçekte ortada. Çünkü Güney her filminde mücadelesine yeniden başlamakta fakat tam sonuca erişememekte, tekrar başlamaktadır ve bu sürüp gitmektedir. Seyirci de aynı şekilde, gerçekte yapmadığı, yapamadığı ve belki de yapamıyacağı şeyleri filmde yalnızca yapar gibi olmakta, biraz rahatlamakta, fakat asla kurtulamamaktadır. Devamlı doluş boşalış içindedir seyirci, gerilim bir an gevşetilmekte fakat yeniden daha bir gerilmektedir. Bir bıçağın bilenmesi gibi, devamlı keskin ve devamlı aşınan. Bu durum filmler üstü Güney efsanesi düzeyinde bir şeydir ve daha çok o şekilde ele alınmak gerekir.

Hudutların Kanunu'nda Güney, seyirci karşısında iki durumda belirir (bunu bütün Güney filmlerine genelleştirmek olanağı var mıdır, hepsini göremediğimiz için bilmiyoruz). Filmin gelişme bölümlerinde Güney, özlenen bir kişiliktedir ve olaylar da özlendiği gibi gelişmektedir. Filmin sonunda özlenen değil de gerçek durum ortaya çıkmakta ve Güney seyircilerin özliyebileceği şekilde paçayı sıyırıp kurtulamamakta, özlem kırılmaktadır. Fakat seyirci Güney'in yenilgiye rağmen kişiliğini, efsanesini kurtardığına gene de tanık olmaktadır ve yenilgiye rağmen kendinde de o şeylerin korunduğunu anlamaktadır.

Böyle bir olgudan yararlanmamak, yararlanamamak büyük bir eksikliktir gerçekte. Fakat olayları, bozuklukları yalnızca tarafsız ve renksiz bir biçimde saptar olmakla, yeni değişik bir yere gelinmesi güçtür ve mevcut durumun değişmesine değil, düzeltilmesine ancak olanak sağlar. Mekanizmaya hâkim olan güçler kimlerse, bu durumdan onlar bir yarar sağlıyabilir. «Soğuk bilimsel bir nitelik taşıyan teşhis» duruma hâkim güçlere istendiği gibi kullanılabilir.

Doğru bir saptamadan sonra Güney'le birleşmiş bir seyirci kitlesiyle diyalektik bir gelişme yaratılarak, «doldur - boşalt» ilişkisi yerine Güney'in kişiliğinde idealleşen tavrı kişisel düzeyden toplumsala geçirerek ve Güney'i bu bütünün içinde eritip, öneriler getirerek, yollar göstererek, provasını yaptırarak birtakım durumlar vermek daha tutarlı bir sinema çalışması olur sanıyoruz.

Engin AYÇA
Yedinci Sanat Dergisi
Haziran 1973, sayı 4

1972 - 73'de yapılan ve 127 kişinin katıldığı bir soruşturmaya göre

EN İYİ 10 TÜRK FİLMİ

Sinema yazarı **Agâh Özgüç** 1972 yılı içinde 150 sanatçı ve yazara birer soru fişi gönderdi. Onlardan «Konusuyla anlatımıyla ulusal nitelikler taşıyan bütün zamanların en iyi «10 Türk filmini» saptamalarını istedi ve gelen cevapları şimdi yayınına son veren **«Yedinci Sanat»** adlı dergide tek tek yayınlamaya başladı. Sonucu da aynı derginin **Nisan/74**'te çıkan sayısında açıkladı.

Özgüç'ün açıklamasına göre, 150 soru fişinden 28'i geri gelmemişti. Gelenlerin arasında biri değerlendirmeye alınmamış, diğeri ise postada geciktiği için değerlendirmeye katılmamıştı. Özgüç açıklamasında sonucu listelerdeki sıralamalara göre değil, **«Listeye girme sayısına»** göre aldığını da açıklıyordu. Listeye giren her film bir oy alıyor, filmler aldıkları oy sayısına göre derecelendiriliyordu ki, bu **«Sight and Sound»** dergisinin yaptığı soruşturmalarda uyguladığı yöntemdi.

Özgüç soruşturmaya katılanların içinde sinema yazarlarının (25 kişi) yanıtlarını ayrı bir değerlendirmeye tabi tutmuş, o liste de şöyle sıralanmıştı: **«Umut»** (20 oy), **«Hudutların Kanunu»** (19 oy), **«Üç Arkadaş»** (18 oy), **«Susuz Yaz»** (16 oy), **«Ağıt»** (13 oy), **«Bitmeyen Yol»** (13 oy), **«Kızılırmak/Karakoyun»** (13 oy), **«Haremde 4 Kadın»** (12 oy), **«Yılanların Öcü»** (9 oy), **«Seyyit Han»** (8 oy). Açıklamada yer alan iki listede sıralama değişiyor; listeden çıkan ve giren filmlerde de rastlanıyordu.

HEY Dergisi

15 Lira